memorii | jurnale

Mireille Abramovici

Pe urmele tatălui

O poveste de iubire

HUMANITAS

Fotografie din arhiva familiei

Mireille Abramovici s-a născut în anul 1944 la Nisa, unde se refugiaseră părinții ei. Mama, Sylvia Wisner, s-a născut la București într-o familie înstărită de evrei (tatăl ei, bunicul lui Mireille, donase comunității israelite din București cimitirul Filantropia), dar a emigrat la Paris pentru a scăpa de antisemitismul tot mai violent din România anilor '30 și pentru a studia medicina la Sorbona. Tatăl, Isaac Abramovici, un talentat violonist, s-a născut la Pitești și a emigrat la rându-i în Franța, luptând apoi în Legiunea Străină în cel de-al Doilea Război Mondial. Mireille nu avea să-l cunoască niciodată. Are o soră mai mare, Claude, și o soră geamănă, Anne-Marie Madeleine. De la vârsta de cinci ani a locuit la Paris. A făcut o carieră în cinematografie, în montajul de film, precum și ca realizatoare de documentare și ca profesor. În această carte, ca și în filmul documentar *Dor de tine* (2001), a încercat să-și regăsească originile românești și să reconstituie povestea de dragoste dintre părinții săi, spulberată de război. S-a stins din viață în anul 2016.

Această carte a apărut prin intermediul Programelor de sprijin
pentru publicare ale Institutului Francez din România
și a beneficiat de susținerea Ambasadei Franței în România.

Mireille Abramovici s-a născut în anul 1944, la Nisa, din părinți români de origine evreiască, muzicieni, refugiați în Franța. Cu zece zile înaintea nașterii ei, tatăl său, Isaac Abramovici, care luptase în Legiunea Străină în slujba Franței, fusese arestat de Gestapo și trimis în lagărul de la Drancy. Mireille nu avea să-l cunoască niciodată.
Primii ani de viață, până după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, și i-a petrecut la o fermă, împreună cu sora ei geamănă, Anne-Marie, și cu sora mai mare, Claude. De la vârsta de cinci ani a locuit la Paris. A făcut o carieră în cinematografie, în montajul de film, precum și ca realizatoare de documentare și ca profesor. S-a stins din viață în anul 2016.
În această carte, ca și în filmul său documentar *Dor de tine* (2001), Mireille Abramovici recuperează cu ajutorul a sute de mărturii și de scrisori povestea de dragoste dintre părinții săi, spulberată de război.

Am închiriat o cameră la hotelul Le Régent din Paris, pe rue Dauphine, la numărul 61. Etajul patru, camera din capătul holului, cu vedere la stradă. Aceeaşi cameră în care locuia mama şi unde mergeam să stau cu ea, pe durata vacanţelor şcolare. Umblu de colo-colo, fără ţintă. Aceeaşi amărăciune mocnită, aceeaşi imagine retrezită în amintire: mama, în taiorul ei bleumarin cu guleraş alb creponat, mama, cu părul ei negru ale cărui luciri albastre mă înveseleau. Încerc iar s-o descos.

— Povesteşte-mi cum arăta!

— Ei, ştii doar cum! Era chipeş, deştept, avea talent la muzică.

Mama, aşezată la pianină, cu degetele pe claviatură, priveşte cu ochi trişti undeva în depărtare. Încep să lovesc clapele cu furie.

— M-am săturat! De fiecare dată îmi turui aceeaşi poveste!

Mă ridică pe genunchii ei.

— Am plecat împreună cu tatăl tău în refugiu la Nisa. El mergea adeseori acolo. Făcea parte din Rezistenţă.

— Şi cum a fost prins?

— Dacă vrei, vezi că e nişte tort foarte bun în frigider.

Astăzi mă aflu în aceeaşi cameră de hotel, dar sunt singură. Mă întind pe pat, încremenită. Au dispărut şi pianina, şi

frigiderul. Văd cum se prelinge un firicel de apă din lavoar. Alung din minte vestigiile acestea chinuitoare.

Dar cât le voi mai face față așa?

Sacoul, geanta, cheile. Ușa se trânteşte în urma mea cu zgomot.

Păzeşte-te de amintirile urâte, de zumzetul care-ar putea lua în stăpânire acest preaplin.

Mă plimb adeseori prin cartierul Marais din Paris. Trec prin faţa bisericii Saint-Paul Saint-Louis, rătăcesc pe străzile labirintice, păşesc pe caldarâmul străvechi. Calc, fără să-mi dau seama, prin locuri pe unde a trecut şi mama, în anul 1938. Nu e mama cea pe care o cunosc eu, ci este Sissi, studenta care tocmai a emigrat de la Bucureşti, „Micul Paris", aşa cum i se spunea în anii '30. Oare ce gânduri o frământau pe tânăra aceea singură, străină, fără nici un ban, bulversată de neaşteptata declaraţie de război?

Mii de gânduri negre o macină. Petrece ore şi ore la rând, fără nici un rezultat, pe la uşile funcţionarilor, căutând o soluţie ca să se integreze şi să supravieţuiască în ţara care tocmai a primit-o: la poliţie, la Ministerul Muncii, la biroul de imigraţie, la primărie, la Sorbona, la Facultatea de Medicină, la Biroul de plasare a muzicienilor şi chiar la Serviciul pentru infirmiere şi pentru personalul spitalicesc. Seara se întoarce acasă, secătuită de vlagă. De cele mai multe ori la cină nu are drept hrană decât un castron de orez, nişte ceai, zahăr, câteodată dulceaţă. Ca să-şi liniştească rudele rămase la Bucureşti, le scrie că-i înnebunită după laptele cald cu pâine, că i se pare foarte hrănitor. Mama mi-a mărturisit totuşi la un moment dat că, în aşteptarea unui ajutor dinspre părinţi, a fost nevoită să-şi vândă medalionul de aur ca să nu moară de foame.

A doua zi o ia de la capăt cu drumurile şi căutările. Toţi îi spun să vină abia după ce se vor găsi mai întâi locuri de muncă pentru franţuzoaice, iar mama e copleşită de disperare. Dar îşi recapătă iute stăpânirea de sine şi trage din nou nădejde că funcţionarii se vor îndura de ea şi vor da dovadă de bunătate.

E foarte tânără şi are o tărie de nezdruncinat. E de-ajuns să fredoneze puţin din Rameau sau dintr-un iodler, că toate gândurile negre i se şi risipesc.

1939. Se fac pregătiri de război, oamenii îşi astupă ferestrele cu hârtie albastră ca să se ascundă de iscoadele inamicului. Poartă cu toţii măşti de gaze în bandulieră. Se fac provizii în măsura posibilităţilor.

Sissi are presimţirea că se va produce o tragedie, e conştientă că vin vremuri grele pentru ea şi nu-şi face iluzii, ceea ce le mărturiseşte şi părinţilor într-un mesaj trimis într-ascuns.

Am trecut de rue Pavée şi de sinagoga ei în stil Art Nouveau, proiectată de Hector Guimard; am trecut şi de rue des Rosiers, cu mirosul ei de falafel. Ajung, fără să-mi dau seama cum, pe rue Geoffroy-l'Asnier, la Memorialul Shoahului. Îmi place să trec prin detectorul de la intrare, să ating cu palmele zidul imens pe care sunt gravate miile de nume ale victimelor nazismului. Caut o inscripţie anume în multitudinea de evrei ucişi. O găsesc cu greu. E undeva sus de tot, în stânga: Isaac Abramovici, născut în 11 noiembrie 1914, la Piteşti, România.

Ce-ar fi să merg să caut la arhive? Să-i mai pronunţ numele o dată.

— Aveţi mai multe informaţii despre Isaac Abramovici?

— Căutăm... Dumneavoastră cine sunteţi?

— Sunt fiica lui, m-am născut la zece zile după ce a fost arestat.

— Ştiţi cumva ce număr avea convoiul?

— Convoiul 73, din 15 mai 1944.

Funcţionara bate repede pe tastatură: Isaac Abramovici. După câteva minute, documentarista îmi întinde patru foi scrise în germană, cu semnătura şefilor de la Bucureşti, Berlin, Paris, Marsilia şi Nisa ai Biroului Central al Securităţii Reich-ului – SiPo SD, prescurtare de la Sicherheitspolizei (Poliţia de siguranţă) Sicherheitsdienst (Serviciul de securitate).

Aceste scrisori cu ştampila „*Geheim!*", „Secret!", mă poartă în imediata apropiere a asasinilor tatălui meu. Toţi oamenii răspunzători în cea mai mare măsură pentru mişcarea nazistă din oraşele ocupate şi-au pus semnătura pe crima lor:

Richter,

Adolf Eichmann,

Helmut Knöchen,

Heinz Röthke,

Meier, Günther,

Aloïs Brünner.

Deşi m-au cuprins frica şi scârba, strâng între degete fotocopiile pe care funcţionara mi le-a întins fără să rostească o vorbă. Nu vreau să-i las impresia că sunt tulburată, îi spun doar „mulţumesc" şi ies în grabă, precum un hoţ cu prada lui.

Prima scrisoare e datată decembrie 1943, ultima e din 26 mai 1944. Hăituirea tatălui meu a durat o iarnă şi o primăvară. Aflu că e acuzat de contrabandă între Franţa şi România şi că e dat în urmărire pe tot continentul. Trebuie eliminat, fără doar şi poate. Mă năpădeşte un sentiment straniu: prin paginile acestea dactilografiate, pierdute printre

nenumăratele mărturii despre Shoah, tata devine un personaj distinct printre miile și miile de evrei.

— Și dacă v-aș mărturisi că mă simt mândră...

S-ar zice că frământările mi se risipesc încet-încet. Ba chiar că sunt bucuroasă.

Am tăria să privesc în urmă, chiar riscând să-mi frâng gâtul. Nu, nu mi-e teamă că mă voi preschimba în stană de sare. Am speranţa naivă de a-i readuce la viaţă pe răposaţi. Voi încerca să văd cum s-a derulat hăituirea pusă la cale de Gestapo, mă voi strădui să demasc mecanismul inexorabil al birocraţiei naziste. Îi voi privi în ochi pe şefii devotaţi, pe criminalii, pe ucigaşii în serie angajaţi de faimoasa Secţie IVB4, „Chestiuni evreieşti şi evacuări", din Reichssicherheitshauptamt (RSHA), Biroul Central al Securităţii Reich-ului.

N-am nici un fel de experienţă. Nu am decât o soluţie, şi anume să mă agăţ de amănunte, de lucrurile minuscule; să scotocesc şi să aduc la suprafaţă Istoria, să păşesc prin locurile pe unde s-au întâmplat toate, să lipesc frânturile într-un întreg şi să mă las condusă mai departe, pas cu pas, de tot ce voi scoate la iveală.

„Acuzatul s-a născut la Piteşti, în România."

Aşa scrie în mesajul trimis lui Eichmann la Berlin de către un anume Richter, consilier pe lângă Departamentul pentru probleme evreieşti al Legaţiei germane din Bucureşti.

Piteşti este oraşul natal al tatei. Părinţii lui se stabiliseră acolo. Bercu Salomon Abramovici, tatăl lui, se născuse la Bârlad, în România, în anul 1890. Deşi era evreu, a fost declarat cetăţean român prin decretul numărul 169, publicat în Monitorul Oficial la 22 ianuarie 1938. Mi-ar fi plăcut foarte mult să-l cunosc pe bunicul din partea tatei. La acea vreme era contabilul comunităţii evreieşti. Negustorii, avocaţii, profesorii, chiar artiştii şi scriitorii apelau la simţul său metodic şi la priceperea sa în contabilitatea analitică. Muncea zi după zi până seara târziu şi dormea doar câteva ore pe noapte.

Mă scufund ca într-o mare neştiută în epistolele familiei mele. Citesc o scrisoare datată 9 noiembrie 1914. În dimineaţa aceea, Salomon era fericit: Golda, soţia lui, tocmai adusese pe lume un băiat. El dă fuga la prietenul său, lăcătuşul Bernard Erniger, pe drum se întâlneşte cu fratele lui, Leon Abramovici, iar în faţa ofiţerului de stare civilă din Piteşti, în prezenţa celor doi martori, declară naşterea unui nou membru al familiei, de sex masculin, pe nume Isaac. Pentru evrei, naşterea unui fiu e un dar de la Dumnezeu. Etimologic,

Abramovici înseamnă fiul lui Avraam, אברהם Av.ra.'am, „tatăl marii mulțimi". Isaac este moștenitorul, cel prin care Numele Celui Preaînalt nu se va șterge în vecii vecilor. Isaac, sau Iţac în ebraică, יצחק Ishāq, înseamnă râs sau bucurie. Mai înseamnă și Arderea de tot cerută de Dumnezeu, Isaac cel sacrificat, cel adus ofrandă.

Bunica Golda plânge în tăcere în așternutul în care tocmai a îndurat chinurile facerii. Plânge oare de bucurie, sau de durere? Își privește pruncul durduliu, înfășat cum se-nfășau copiii pe-atunci, cu mâinile lipite de trup, cu picioarele țepene în scutecul de dantelă. Băiatul doarme liniștit. Simte deja atâta iubire pentru el, pentru micuțul ei Isaac, Izu, cum îl alintă, drăguțul ei Izulete.

Când dragul de Izu a împlinit un an și jumătate, bunica a luat trenul de la Pitești la București, capitala țării, aflată la o sută de kilometri depărtare. A mers la Foto-Luvru, Studio modern pentru artă fotografică, pe Calea Victoriei, la numărul 54. Pe fundalul pictat în trompe l'œil, pruncul este fotografiat pentru eternitate.

— Unu, doi, trei, păsărica!

De câte ori nu m-am uitat la această fotografie a tatei, în haine de sărbătoare, aflată în vechiul album de familie! Ca-ntr-o scenă de teatru, Izu stă în picioare pe un fotoliu acoperit cu un pled de catifea. Poartă o pelerină mică de bumbac care-i vine până la genunchi. În jurul gâtului are un guleraș alb, lat, iar pulpele dolofane îi sunt acoperite cu șosete albe; în picioare, pantofiori cu barete. La 18 luni, seamănă mai mult a fetiță decât a băiat. Mâinile grăsuțe dau impresia de grație, și e uimitor cât de degajat și de liniștit pare pentru vârsta lui! Nenea fotograful nu-l intimidează. Se uită țintă la aparatul imens așezat pe trepied, fixează cu privirea obiectivul de parcă ar fi un ochi.

Fără doar şi poate, şi Golda s-a uitat de mii de ori la această fotografie şi cu siguranţă i-a urat în gând: „Să ai viaţă lungă, dragul meu Izulete, viaţă lungă, plină de fericire şi prosperitate!“

Pe bunica mea dinspre mamă o chema Ana Wisner. Era alintată Anicuţa. Scrisorile oficiale ale naziştilor amintesc de o „Ancuţa Abramovici, domiciliată în Bucureşti şi care de la o vreme duce o corespondenţă susţinută cu doctorul evreu Marcel Abramovici". Prenumele Ancuţa, pomenit în documentele acuzatoare, este diminutivul pentru Anca, în vreme ce diminutivul pentru Ana, cum o chema pe bunica, este Anicuţa. Două prenume şi două diminutive complet diferite, în limba română.

E greu de priceput greşeala care s-a strecurat în rapoartele naziste. Să fi fost o greşeală de dactilografiere, o simplă neglijenţă, sau poate o pură invenţie mecanică a unui funcţionar slugarnic, ca să-l remarce şefii? Pare puţin probabil ca administraţia nazistă să fi confundat cele două familii, Wisner şi Abramovici, care nu aveau decât un lucru în comun: căsătoria dintre Sissi Wisner şi Isaac Abramovici.

Mă intrigă prenumele Marcel alipit la numele tatălui meu. „De ceva vreme, există o corespondenţă consistentă între evreul Marcel Abramovici, care se află la Nisa, şi această Ancuţa." Este cercetat un Abramovici, nu pare a fi foarte important dacă e vorba despre Marcel sau despre Isaac, din punctul de vedere al lui Eichmann, Richter, Knöchen, Röthke sau Meier. În lumea imaginară în care trăiau ei toate elementele diferenţiatoare trebuiau eliminate. Era necesar deci ca

evreii, indiferent că-i chema Marcel, Isaac, Salomon, Ana sau Anca, să fie declaraţi vinovaţi. În delir şi paranoia se inventează duşmani. Pentru ca ura să devină incontestabilă, trebuiau găsite dovezi că toţi evreii sunt hoţi, speculanţi şi mişei.

În anii '30, traiul nu era uşor în România, şi cu atât mai puţin la Bucureşti, unde trăiau rudele mele. Antisemitismul manifestat de majoritatea românilor era încurajat de o grupare numită Garda de Fier. Cu complicitatea autorităţilor, ea făcuse din teroare o prezenţă obişnuită în viaţa de zi cu zi. În numărul de miercuri, 24 iunie 1936, al ziarului *Universul* un fapt divers îmi reţine atenţia: „Marcel Abramovici, cetăţean evreu, a fost bătut pe stradă de un grup de douăzeci de studenţi care l-au târât, lipsit de cunoştinţă, în subsolul campusului studenţesc. A fost eliberat două ore mai târziu, cu hainele rupte, plin de sânge şi cu o rană adâncă la cap".

Remarc că e vorba despre un „Marcel" Abramovici.

Într-o seară în care mă frământau tot felul de gânduri, am tastat la calculator cuvântul ABRAMOVICI. „Pascale Abramovici, pictoriţă... Roman Abramovici, soţul ei, a fost deportat... Jean Abramovici, zis şi Jean Avran sau Jean Garchoy, profesor de latină... Pierre Abramovici, fotograf din Montpellier... Marianne Abramovici, profesor de management la Universitatea Paris Est... Mireille Abramovici, montaj de film... Francis Abramovici, membru al..."

Câte nume pentru un singur om? Unul, două, trei, cincizeci, mai multe?

De ce în toate scrisorile trimise de la Biroul SiPo SD din Bucureşti la Berlin, la Paris şi la Marsilia se menţionează oameni cu prenume diferite de cele ale tatălui şi bunicii mele? Birocraţia nazistă, prinsă în capcana preciziei sale obsesive, amestecă fără nici un scrupul numele, prenumele, locurile.

Nici familia mea n-a scăpat de aceste confuzii cu urmări dramatice. Poate că tocmai aici stă esența acestui sistem: o mașinărie de fabricat vinovați.

Trebuie să mărturisesc că sunt dezamăgită într-o oarecare măsură și deconcertată: cum să mobilizezi atâția și atâția colaboratori devotați regimului nazist numai ca să încolțești un biet evreu, care avea, oricum, foarte puține șanse să rămână în viață?

Strada Labirint nr. 59, Bucureşti. Sub un cer plumburiu, mă preumblu prin acest cartier, rezidenţial şi burghez până să dea comuniştii lovitura de stat. Împrejurimile sunt fermecătoare. Admir casele, elementele lor decorative, rozetele, frontispiciile cu ornamente, azuriul, ocrul pal, ferestrele în semilună şi cu mănunchiuri de frunze din piatră deasupra, marchizele ce protejează treptele maiestuoase din faţa uşilor. Pe strada Luigi Cazzavillan, un şcolar care traversează de pe un trotuar pe celălalt, în rest ţipenie de om. Cornişele sunt astăzi prăbuşite. Nişte câini vagabonzi se plimbă pe mijlocul străduţelor desfundate.

Caut cu disperare vechea bijuterie a bunicului meu. Am ajuns pe bulevardul Ion Mihalache, la câţiva paşi de centru, în faţa cimitirului evreiesc Filantropia, donat de străbunicul meu Borelly-Wisner comunităţii israelite din Bucureşti. Bunicul, Moritz Wisner, era mândru de această istorie familială.

Azi, eu, nepoata lui, rătăcesc printre mormintele năpădite de buruieni, împing porţile grele din fier ruginit, privesc îndelung stelele evreieşti desenate în rozete îngălbenite prin care pătrunde lumina. De regulă religia nu trezeşte nimic în mine, dar în clipa de faţă mă ating aceste manifestări ale sacrului.

Moritz era negustor. Mai precis, bijutier. Călătorea până în ținuturile de graniță. Ajunsese la Berna, la Viena, la Fribourg. Cumpăra materii prime din care confecționa bijuterii, ceasuri, verighete, inele. Un evreu care cumpără și vinde aur, nimic mai firesc, vor spune unii. Își iubea orașul, iubea arhitectura neoclasică din secolul al XIX-lea. Îi făcea plăcere să se plimbe pe străduțe, mereu pus la patru ace, cu costum, cravată, pardesiu negru, sobru, pălărie cu boruri largi. Pășea grăbit pe caldarâmul străzilor Matei Basarab sau Romulus. Pe seară se simțea ca acasă în cartierul lui, în zona străzii Labirint. Când amintesc de bunicul, îmi vine în minte pe dată o fotografie în care tata pășea semeț pe străduțele vechiului București de la 1936. E tânăr, elegant, poartă pantaloni de stofă gri, sacou, cravată cu picățele și o cămașă albă. Un tânăr burghez cu fața bucălată, ca de păpușă, privind drept în față, de parcă ar întrezări un viitor luminos.

Sylvia, alintată Sissi, fiica Anicuţei şi a lui Moritz Wisner. La vârsta de cinci ani cântă deja la pian Chopin, Mozart, Debussy. E cea mai tânără elevă a Conservatorului de muzică din Bucureşti.

Mă uit din nou la pozele mamei mele de când era copilă.

Poartă o rochiţă de bumbac ca mătasea, are părul scurt, amănunte care arată că vine dintr-o familie înstărită. Se poate ghici în înfăţişarea ei cumva ştrengară personalitatea de care avea să dea dovadă toată viaţa: ironică, hotărâtă şi curajoasă. Îşi odihneşte cu gingăşie mâinile pe clapele de fildeş ale unei pianine de colecţie. Nu pare foarte fericită. Îl străfulgeră cu privirea pe fotograful care o obligă să stea aşa ţeapănă.

Cum am venit pe lume în vremuri de război şi am crescut fără tată, la internat, se prea poate să mă fi încercat sentimente amestecate, şi de duioşie, şi de gelozie, faţă de fetiţa din poză.

Sissi la vârsta de opt ani. E aşezată într-un fotoliu de răchită, picior peste picior, într-o atitudine dezinvoltă. Are şosete albe şi espadrile cu şireturile legate în fundiţe fără cusur. Ţine ceva pe genunchi, nu e vioară, poate un instrument cu coarde ţigănesc sau o gădulkă bulgărească. Mătuşa Berthine mi-a mărturisit cu mândrie că „Sissi cânta cu uşurinţă" şi că „avea o ureche muzicală desăvârşită".

Ca toate fetele de familie bună, și mama mea învață la Liceul Francez din București. Independentă și exigentă, alege să absolve cursurile religioase de la Liceul de fete Notre-Dame de Sion, în al cărui internat a și stat. M-am gândit adeseori cu naivitate că, făcând parte din mica burghezie bine situată, avea să fie ocrotită de tot răul lumii. Dar nu știam ce înseamnă răul.

Mai târziu, Sissi vrea să meargă la Facultatea de Medicină din București, dar în acea vreme un antisemitism violent făcea ravagii în capitala țării. Familia Wisner preferă s-o trimită în Franța. Anicuța vinde unul dintre cele două piane pentru a plăti biletul de călătorie al „mezinei". Berthine, sora mai mare, e puțin supărată. Și ea e foarte talentată la muzică. Ar fi vrut să se bucure și ea, la fel ca sora mai mică, de toamna pariziană, să guste atmosfera de acolo. Cu toate acestea, arată respect față de decizia părinților și nu protestează.

La Paris, Sissi renunță pentru o vreme la pian și se dedică studiului pentru concursul de admitere la Facultatea de Medicină. Țelul său este să-i îngrijească pe copii și pe vârstnici. Câteva luni mai târziu, cunoaște un tânăr român, muzician și solitar, Isaac Abramovici. E dragoste la prima vedere.

Emigrați din calea antisemitismului din țara natală, tinerii sunt mândri că sunt acceptați de Franța. Au mari ambiții. Cămăruța lor de la etajul șase, din zona Porte d'Orléans, îi protejează până la declararea războiului. La 1 septembrie 1939, tata primește o convocare de la biroul central de recrutare al departamentului Sena. Trebuie să apere Franța, țara care l-a primit, care l-a adoptat. Se înscrie în Regimentul 23 de marș al voluntarilor străini. Urmează instrucția în tabăra militară de la Auvours, în apropiere de Mans.

Ea, studentă, el, soldat – se căsătoresc în localitatea Champagné, din departamentul La Sarthe. Sissi se întoarce apoi

singură la Paris. Dar vor începe în curând corespondența zilnică, și în aceasta va consta cântecul lor de dragoste.

El: Sisoica, draga mea. Aș vrea să-ți strig, de mii și mii de ori, că te iubesc, te iubesc, te iubesc.

Ea: Sper că ne așteaptă de-acum înainte multe zile frumoase pe care să le petrecem împreună. De n-ar fi fost războiul ăsta... Iubitul meu, ai grijă de tine.

El: Tu ești prezentul și viitorul meu, fata pe care o ador și cu ajutorul căreia vreau să uit că viața se va sfârși vreodată.

În cămăruța lor, Sissi a reușit să instaleze un pian de închiriat. În puținele zile de permisie, amândoi se impregnează de reveria, de spleenul, de bucuria din *Dumky Trio* al lui Antonín Dvořák. Scot astfel la iveală melancolia slavă și pasiunea care-i caracterizează. Vioara intră în armonie cu pianul.

Iată câteva detalii pe care le-am putut aduna până în prezent din această dramă care s-a abătut asupra tinerilor mei părinți și care-mi bântuie existența. Părinții mei au fost niște oameni ca oricare alții, care n-au avut altă vină decât aceea de a se fi născut evrei.

Noapte. Luminile oraşului, marea mea. Balconul meu, plaja mea. Uşile de sticlă ale sufrageriei mele. Pe suportul de cărţi poştale, am aşezat şase fotografii.

Portret de femeie, 50–100 d.Hr., lemn de tei, pictat în encaustică, 35,8 × 20,2 cm. Luvru.

Femeie pueblo, 1932. Tempera şi glasiu pe bază de ulei, panou. 76,20 × 60,96 cm. Muzeul de Artă din Dallas.

Julie, fiica mea. În picioare, îmbrăcată cu rochia ei lila, cu părul castaniu revărsându-i-se pe umeri. Şi ochii ei verzi.

Fetiţă cecenă. Are părul frumos pieptănat, o eşarfă pestriţă, poartă o vestă împletită, cu franjuri mari. Fotograf anonim.

Elli, nepoţica mea. Cu capul înfăşurat într-un fular de lână bej şi strângând la piept un elefant de pluş roz. Rozul e culoarea predominantă.

Eu, pe pat de bumbişori. Părul roşcat, tuns băieţeşte, pulover verde pe gât. Surâs îngheţat, Polaroid.

Izu, tatăl meu, Sissi, mama. El, în uniforma militară, cu guler drept. Ea, cu părul adunat în coc sub o plasă neagră, cu un cârlionţ pe frunte. Viaţa va fi minunată.

Am vrut să aşez aceste portrete de sus în jos, unul sub altul. Toate au privirea senină, neclintită, îndreptată înspre cel care le cercetează. Fiecare poartă cu sine într-un mod atât de pregnant propria-i istorie, ce a fost sau ce va fi să vină.

Am nevoie să le simt prezenţa şi să mă opresc câteodată asupra lor.

București. Berlin. Paris. Marsilia. Patru scrisori ucigașe. În ciuda repulsiei pe care o simt, trebuie să le descifrez, una după alta, cu calm, până la capăt.

„Legătura principală a evreului Abramovici este un anume doctor Theiler. Se ascunde în Franța, ca pretins negustor de lemne..."

Prima mea misiune e să mă apropii de acest Theiler și poate să aflu ce legătură avea el cu tata.

Săptămâni de-a rândul, nopți de-a rândul, am tastat pe calculator T-H-E-I-L-E-R. Pagini Aurii, Pagini Albe, Facebook. Nimic, nici o pistă pe care să mă pot avânta. Oare a existat cu adevărat acest Theiler? Ministerul Apărării și al Foștilor Combatanți îmi trimite în sfârșit un răspuns la cererea mea. Da, biroul lor a găsit o fișă în care se menționează existența unui dosar administrativ pe numele lui René Theiler, cota 16 P 566874. Dosarul respectiv, care se poate consulta de-acum fără restricții, îmi este pus la dispoziție la Biroul Rezistenței din cadrul Arhivelor Apărării, din Vincennes.

Cât e de simplu: trebuie să merg acolo ca să consult arhivele. Cu autobuzul totul decurge ușor și plăcut. Parmentier, Colonel Fabien, Porte Dorée, Vincennes, Saint-Mandé. Contemplu orașul. De fiecare dată când merg cu trenul, cu autobuzul sau cu avionul, imaginația mea se pune la treabă.

Mă folosesc de prilej şi trec pe hârtie ce visez cu ochii deschişi, transcriu angoasele din timpul nopţii. Mă las furată de şirurile de gânduri pe care mi le stârneşte peisajul. Résidence des Charmes. Résidence des Tilleuls. Résidence des Acacias. Un pic de calm, lux, doruri line, cum spune poetul... Staţia Demi-lune, Parc Zoologique, Parc Floral.

Ajung la fortul Vincennes, păşesc pe marginea tranşeelor, trec pe lângă capelă, apoi pe lângă donjon. Bibliotecara, îmbrăcată milităreşte, cu ecuson de la Forţele terestre, mă întâmpină pe o alee ascunsă în spatele turnului principal al castelului. Are grad de sublocotenent şi e cumsecade; mă conduce printre rafturile cenuşii şi pline de praf. Dă la o parte nişte cartoane învechite, cu numere pe ele.

Mă trec fiorii: oare peste ce am să dau? Bărbatul acesta pe care nu-l cunosc, acest Theiler, să fi fost cumva un conducător renumit al celor din Rezistenţă, un intermediar în contrabanda de care e acuzat tatăl meu? Ce secret se ascunde între filele acestui dosar?

Mapa e subţire. Foile îngălbenite şi hârtia aproape transparentă mă poartă într-un trecut care mi-e necunoscut. Textul de mână sau dactilografiat e şters în mai multe locuri sau întins: „Sosit la 3-6-47, Theiler, René, Michel, fiul lui... şi al... Născut la 26-6-1911. Locul naşterii: Constanţa (România)". Continui fără grabă. Citesc de două, de trei ori: „În 1938, numitul Theiler este admis la concursul preparatoriu pentru primul an de medicină la Paris. Diplome şi titluri universitare, doctorat în medicină, Paris 1940, diplomă în medicină colonială, Marsilia 1941, al doilea doctorat la Paris 1946".

Simt că-mi saltă inima de bucurie, sunt în al nouălea cer, cum se spune. Cum s-a făcut lumină dintr-odată! Având şi informaţiile spicuite din scrisorile trimise de Sissi părinţilor ei şi lui Izu, pot să refac cu ochii minţii scenariul plauzibil.

Când a sosit în Franța, mama s-a înscris pentru examenul de admitere „fizică chimie biologie" la Facultatea de Medicină de la Paris. În același an, René Theiler, un tânăr român, este student al aceleiași facultăți. Amândoi fac parte din grupul de români de la Paris. Așadar, mai mult ca sigur că Sissi și René Theiler s-au întâlnit.

Fără îndoială că, locuind la cămin, și-au amăgit amândoi foamea cu o supă fierbinte, o friptură amărâtă, cu mult sos, legume, totul la prețul de 47 de franci. Când Theiler a întrebat-o cum o cheamă, Sissi trebuie să-și fi spus mai întâi numele de fată, Wisner, iar după aceea poate că și-a luat seama și și-a pronunțat numele de după căsătorie, Abramovici. Theiler nu pricepea cum poți să te încurci cu propriul nume de familie. Și atunci Sissi trebuie să-i fi răspuns că tocmai se măritase. El rămâne perplex: „Ești atât de tânără!"

Cad pe gânduri și-mi revine în minte fotografia trimisă de Sissi părinților ei, ca să vadă cum arată laboratorul Facultății de Medicină de la Paris. Studenții sunt îmbrăcați cu halate albe, unii zâmbesc, alții sunt serioși. Theiler e undeva în poza asta. Mă uit cu atenție. Cu siguranță la fel se va fi uitat și inspectorul de la Biroul SiPo SD, Secția IVB4, din cadrul Legației germane din București, scrutând chipurile tinerilor studenți în încercarea de a-și da seama care e omul căutat. Nu avea, așa cum am eu în prezent, informații că Theiler se înscrisese în armata franceză în Regimentul 23 al voluntarilor străini și că, împreună cu Izu, avea să facă parte din grupul de rezistență împotriva ocupanților, de la Nisa. Agenții băgăcioși de la Siguranță știau atât: că René Theiler și Isaac Abramovici se cunoșteau și erau chiar foarte apropiați. Cu siguranță nu aveau în acest sens dovada pe care o am eu de-acum.

În baraca lui din Auvours, atunci când e trist, Izu cântă la vioară pentru camarazii săi. În scrisori, nu-i ascunde lui Sissi că e îngrijorat ştiind-o singură cu greutăţile ei la Paris.

Oare ce face Sissi în cămăruţa ei, ca să-i treacă de urât? Găseşte oare energie ca să cânte la pian, să fredoneze iodlerele pe care le adoră, să asculte la radio frumoasa *Simfonie în re major* a lui Haydn? O cânta adeseori cu sora ei, Berthine, în varianta pentru pian. Acum e atât de greu, având drept unic venit solda soţului ei, înrolat în armata franceză. Abia dacă găseşte câţiva bănuţi să-şi încropească cina dintr-un ceai şi puţină dulceaţă.

Din fericire, un anume Flavian intră în scenă şi le mai ridică moralul.

Conrad Flavian este înscris la Ministerul Apărării cu numărul 16 P 225494. Evreu român, născut la 30 iunie 1902 la Bucureşti, naturalizat francez, căsătorit, este locotenent în armata franceză. Domiciliat în Neuilly, pe avenue de Malakoff nr. 125, şi la hotelul Atlantic, de pe boulevard Victor Hugo din Nisa. Sclipitor, cu inimă mare, mucalit. În 1939 se află la conducerea Regimentului 23 de marş al voluntarilor străini, în care e înrolat Izu. Amândoi la fel de inteligenţi şi de inimoşi, au devenit repede buni prieteni. Flavian l-a remarcat pe recrut într-o seară, când acesta s-a încumetat să dirijeze orchestra la popotă. Flavian nu-şi ascunde bunăstarea

burgheză, ba chiar îi face plăcere s-o afişeze. Ştie că Izu primeşte doar o biată soldă, aşa că-l invită la restaurant, îi dă ziare, tutun.

Cei doi prieteni au plecat de la Auvours la tabăra de la Barcarès, în Pirineii Orientali. Au fost repartizaţi în Regimentul 3. Fac parte din aceeaşi echipă şi iau în evidenţă refugiaţii spanioli care vin în număr mare. Cu acest prilej, Flavian este avansat la gradul de căpitan. Izu nu are gradaţie. Visează să devină caporal. Deocamdată, e şef de formaţie. „Dacă toţi evreii din România ar ajunge caporali şi sergenţi, cine ar mai face treburile de zi cu zi? N-ar mai rămâne nici un soldat!", îi scrie Sissi, glumind. În realitate, Sissi e copleşită şi îngrijorată: iubitul ei e trimis atât de departe de Paris. Permisiile vor fi din ce în ce mai rare.

În vreme ce soţul ei drag se luptă cu puricii şi cu vântul groaznic de la Barcarès, Sissi pleacă din cămăruţa de la etajul şase de lângă Porte d'Orléans, unde nu avea nici apă curentă, nici căldură, nici telefon, şi se mută la Lola, soţia lui Flavian, la Neuilly. Se minunează de acea casă confortabilă, cu hol-birou-bar-bibliotecă, şi de bunăvoinţa noii sale prietene, care nu face câtuşi de puţin caz de toată situaţia. Regăseşte cu această ocazie obişnuinţele burgheze din copilărie şi atmosfera adolescenţei petrecute la Bucureşti.

Totuşi, ca să supravieţuiască din jalnica soldă a soţului ei, Sissi caută să lucreze câte ceva. I-ar plăcea să acompanieze cântăreţi sau dansatori. Se gândeşte chiar, cu îndrăzneală, să cânte la pian în cluburile de noapte. Atunci când teatrul ABC îi oferă o slujbă, Izu o sfătuieşte să refuze: „E prea periculos pentru o tânără inocentă". Cedează insistenţelor soţului ei. Începe să compună melodii slow, marşuri pentru concertele pe care le ţine Izu pentru elita cazonă. I-ar plăcea foarte mult să intre în batalionul lui Izu. „Ca băiat de trupă la Barcarès,

nu mi-ar sta rău în uniformă. La suduit m-aş descurca eu cât de cât. Aşa, aş putea să fiu tovarăşa ta", îi scrie soţului său.

Himere.

La 3 iunie, ordinul de plecare nu menţionează destinaţia. Pentru Izu şi pentru camarazii lui, ce-i mai greu abia urmează, în câteva zile vor pleca pe front. „Pentru tine voi suferi, pentru tine voi fi curajos, pentru tine trebuie să trăiesc", îi scrie lui Sissi.

Afară e frumos. Marea e liniştită. Izu îşi face pregătirile de plecare. În hol, la radio se aude *Rapsodia a doua* a lui Franz Liszt. „Cât de ciudat sună melodia asta, în vremurile pe care le trăim. Când o ascult, simt cum mi se strânge inima, cum mă fac din ce în ce mai mic şi cum aproape că mă apucă tremurul de frică!"

La 4 iunie 1940 sunt deja pe drum, în vagoane de animale, şi se îndreaptă spre front. Şapte bărbaţi, toţi români şi evrei: Nehama, Nelu, Iustin, Feldman, Burach, Flavian şi Izu. Se lasă purtaţi de legănarea trenului, îşi trec timpul cu jocuri de cărţi, beau ciocolată, râd cu lacrimi la şotii. Pălăvrăgesc despre ştirile din Bucureşti. Despică firul în patru cu privire la mersul lumii. Stau excelent cu moralul. Cu toate acestea, Izu e îngrijorat pentru soţia lui dragă. Îl îngrozeşte gândul la bombele care au căzut asupra Parisului.

A doua zi a călătoriei. Ironia sorţii, trenul trece atât de aproape de soţia lui şi-şi vede neabătut de drum. Mai e o noapte, după care vor ajunge pe front.

Ca să nu piardă vreo veste venită de la Izu, Sissi pleacă din somptuoasa casă a Lolei şi se mută înapoi în cămăruţa ei. Aşteaptă plină de înfrigurare. Primeşte câteva cuvinte mâzgălite pe un petic de hârtie, expediat cine ştie cum: „Dragostea mea, trecem prin momente grele, să nu-ţi pierzi speranţa. Viaţa e frumoasă totuşi. Suntem tineri, trebuie să rezistăm şi să supravieţuim".

La 6 iunie, sosirea la Villers-Cotterêts și prezentarea la ordin la Divizia a VII-a. Se duc lupte crâncene de 24 de ore.

Regimentul 23 sprijină trupele de la nord de Soissons ca să apere Parisul.

Și apoi nimic.

Izu nu mai scrie.

E o liniște asurzitoare.

Tata nu a vrut niciodată să vorbească despre zilele acelea de infern. Nu găsesc nimic în documentele oficiale, nici în arhivele de familie altfel atât de pline de mărturii. Întrerup căutările mele la nord de Soissons în data de 6 iunie 1940 şi mă abat puţin de la naraţiunea familială pentru a vă împărtăşi câte ceva despre activitatea mea de scriitor. Ivan Jablonka îmi va îngădui să reînnod firul.

În rătăcirile mele prin Paris, sfârşesc adesea la Memorialul Shoahului. Într-o zi, am participat la un colocviu dedicat celor două regimente de marş ale voluntarilor străini, cel cu numărul 22 şi cel cu numărul 23. La ieşire, un tânăr de vreo treizeci şi ceva de ani a venit să stea de vorbă cu mine:

— Şi bunicul meu, polonez angajat voluntar, a fost în regiment, şi el a luat parte la bătălia de la Soissons. Nu am nici o altă informaţie în plus, iar dumneavoastră păreţi să aveţi destule.

Ivan Jablonka e o surpriză plăcută, îl privesc cu uimire şi cu admiraţie. Din zâmbetul lui cald nu răzbate nici o durere, nici o nelinişte. Ivan e de-o seamă cu fiica mea, i-aş putea fi mamă. Această ciocnire a generaţiilor mă fascinează. Tinerii de vârsta lui nu prea sunt preocupaţi de trecut.

Într-o dimineaţă, la mine acasă, îi arăt corespondenţa părinţilor mei. Îi pun să vadă filmul *Dor de tine*, în care am relatat scurta viaţă a tatălui meu. În zilele care urmează, ca

prin telepatie, ne întâlnim la aceleaşi centre de cercetare: Serviciul de Informaţii din Paris, Arhivele Apărării din Vincennes, Centrul de Documentare în Istoria Contemporană a Evreilor.

Apoi îi apare cartea *Povestea bunicilor pe care nu i-am avut.* Citesc cu sufletul la gură. Capitolul cinci. „Străinii se înrolează." Munca de documentare este precisă, iar stilul epistolar, emoţionant. Ivan stă alături de bunicul său Matès şi vorbeşte despre curajul de care dă dovadă. Povesteşte despre carnagiu şi despre debandada care a cuprins trupele. Matès se află undeva printre voluntarii străini asupra cărora se abat bombele. Poate că Izu e la doi paşi de el.

Căldura e copleşitoare. În Aisne, Picardia, noaptea nu mai vine odată. Se înfruntă precum animalele, aproape că fără arme, francezii şi germanii, într-o luptă corp la corp; trupurile cad secerate la pământ. Suntem în ziua de 6 iunie 1940. Un caporal îşi vede mâna cum atârnă ca o cârpă, un locotenent cu privirea rătăcită îşi caută cu disperare detaşamentul, un soldat, abia dacă ieşit din copilărie, plânge.

Din cauza luminii, nu mai poţi spune când e zi şi când e noapte. În 7 iunie, de la primele ore ale dimineţii, încep iar să explodeze bombe şi-n urma lor rămân cratere în pământ. Seamănă cu mormintele găurile astea, ar putea fi îngropaţi acolo caii ucişi şi oamenii căzuţi pentru Franţa. În ziua de 8 iunie carnagiul se repetă aidoma. Matès şi Izu se uită unul la altul, cu ochii stinşi de nesomn. Au devenit amândoi simple maşinării de ucis, simple maşinării de detonat. Izu îi spune ceva lui Matès, dar nu se aude nimic, din pricina şuieratului de gloanţe şi a bubuitului de obuze. Le este foame, le este frică. În zorii zilei de 9 iunie, regimentul de marş numărul 23 aproape că e făcut una cu pământul.

Izu i-a întins mâna lui Matès. Şi-au deşertat sufletul unul către celălalt, fără doar şi poate. Sper şi sunt încredinţată de asta.

Izu, tulburat, îi scrie lui Sissi: „Am reuşit să-mi pun la adăpost corpul, dar sufletul mi-e frânt după tot ce-am văzut şi după tot ce-am auzit".

În acea zi de 9 iunie 1940, mareşalul Pétain trage concluzia că războiul e pierdut. Pe 14 iunie, Parisul este bombardat. Mii de oameni sunt ucişi. Capitala e declarată oraş deschis. Generalul Pierre Héring îi predă generalului Henri Dentz comanda armatei. Examenele nu se mai ţin, iar mama, rămasă dintr-odată fără ocupaţie, trebuie să subziste cumva, singură la Paris. Are doar douăzeci şi unu de ani! Vede cum îşi fac apariţia germanii pe străzile oraşului. Refugiaţii încep să plece. O procesiune sumbră a mizeriei şi a ororii. Pe 18 iunie, Sissi primeşte în sfârşit un mesaj de la bărbatul ei. Împreună cu cei câţiva care au scăpat din tot regimentul, rătăceşte prin satele franceze. „Draga mea Sissi, eşti la Paris? Unde eşti? Am scăpat viu şi nevătămat, şi aştept să văd cum se va sfârşi totul. Am avut mult de pătimit. Te iubesc nespus. Şi sper să te revăd în curând. Izu."

Se mai linişteşte puţin când află că soţul ei este în viaţă. Se aşază la pian şi cântă ca să nu mai audă tropăitul de cizme al învingătorilor. Gamele străbat toate clapele, major, minor, major, fortissimo, mezzo, legate, sacadate. Stoarsă de vlagă, începe să cânte şi câteva note din *Concertul în la major* al lui Franz Liszt, pe care îl interpreta pentru Izu. Jurnalului ei intim îi mărturiseşte: „Evreică fiind, cum de-am putut da dovadă de-o asemenea nebăgare de seamă? De ce-am rămas? Monstrul nu a fost ucis. I-a venit oare acum rândul României?"

Întreaga lume ia foc. Câteva zile mai târziu. Rudolf Hess, locotenentul Führerului, însoţit de mai mulţi înalţi funcţionari, intră în Roma. Populaţia, convocată de Mussolini încadrat de Cămăşile negre, merge în Piazza Venezia ca să-l aplaude după ce-şi ţine discursul. Roosevelt rosteşte o importantă alocuţiune despre război şi despre situaţia internaţională a momentului. La 22 iunie 1940, mareşalul Pétain semnează armistiţiul, o capitulare în toată puterea cuvântului. Demobilizarea se produce fără întârziere în rândul armatei franceze, de la gradaţi la simplii soldaţi. Nu la fel stau lucrurile cu voluntarii străini angajaţi. „Au slujit patria, nu-ncape îndoială, dar să nu-şi închipuie că vor fi trataţi de parc-ar fi francezi", declară guvernul lui Pétain.

Abandonat de autorităţile de la Vichy, Izu lâncezeşte mai multe luni într-un sătuc francez din zona liberă. Nu mai are nici o veste de la Sissi. Se gândeşte necontenit la ea. Cât de tineri sunt, cât de mult se iubesc...

După două luni de nelinişte ucigătoare, mama primeşte în sfârşit o scrisoare de la soţul ei, cu ştampila comunei Morlac. „Autorităţile germane interzic oficial israeliţilor, negrilor şi celor cu sânge impur accesul în teritoriul ocupat. Asta înseamnă fără îndoială că, şi dacă voi fi liberat în curând, tot nu voi putea veni la Paris. Îţi imaginezi, cred, cât de mult m-au afectat cuvintele astea şi cât de îngrijorat sunt

pentru ce ne aşteaptă. Aşa că e cazul să-ţi împachetezi lucrurile, fetiţă dragă şi chinuită, şi să mergi la Saint-Amand. Încă n-am idee cum ne vom descurca, dar e musai să fim cât mai aproape unul de altul."

Sissi merge să-şi cumpere biletul de tren. Călcându-şi pe inimă, duce la Muntele-de-pietate vioara soţului ei şi metronomul. Se amăgeşte cu gândul că peste câteva luni, când coşmarul acesta va lua sfârşit, se va întoarce să le răscumpere. A împachetat strictul necesar. Pentru Izu, cele două costume, smokingul, paltonul, ceva lenjerie. Câteva partituri, cărţi, o parte din „arhivă". A strâns suspinând bileţelele pe care şi le lăsau pe vremea când erau împreună. Cămăruţa o să-i aştepte, cu siguranţă. Lucrurile n-au să dureze aşa la nesfârşit. Un rucsac mare, o geantă mai mică într-o mână şi o valiză bine burduşită în cealaltă.

Cu greu reuşeşte să se îndepărteze de Paris. Doarme prin gări sau în centrele de refugiaţi, fără să aibă unde face măcar un duş; le îndrugă verzi şi uscate germanilor, cu grijă să nu pomenească de soţul ei. Ţelul ei e să treacă din teritoriul ocupat în cel aşa-zis liber. La graniţa franco-franceză, germanii o silesc să facă cale-ntoarsă. Trece prin toate furcile caudine, biata mama. Trebuie să ajungă în micuţa localitate Vierzon, e punctul prin care poate trece linia de demarcaţie ce frânge ca o ghilotină Franţa în două. De o parte se află soldaţii Wehrmacht-ului, de cealaltă, autorităţile regimului de la Vichy şi poate dreptul la viaţă.

Ar trebui să se prezinte în zori la punctul de trecere a frontierei şi să completeze o fişă cu datele personale. Dar Sissi e conştientă că, dacă s-ar supune ordinelor, actele i-ar fi reţinute, iar bagajul confiscat. Şi ar fi nevoită să se întoarcă din drum.

Aşteaptă să se lase întunericul. Ghemuită pe o bancă de piatră, îşi numără puţinii bănuţi. Opt hârtii de o mie de franci, trei de cinci franci. Într-o cutiuţă, opt monede de zece

franci cu chipul lui Napoleon III, una de zece franci cu stema Republicii Franceze. La ora trei şi un sfert fix, luminile din gară se sting. Controlorii îşi închid ghereta. Câinii adorm. Iar sărmana Sissi încearcă să se strecoare pe furiş.

Parcă văd aievea cum se uită prin beznă după călăuza care o va duce în zona liberă. Sunt acolo mai mulţi refugiaţi laolaltă. Stuful se dă la o parte, iar Sissi se caţără în ambarcaţiunea care-i aştepta. Ajung cu toţii în cele din urmă în zona liberă. Aşa cum fusese stabilit, se adăposteşte într-un han. Încearcă să-şi amăgească foamea cu te miri ce. Sau poate că totuşi nu se întâlneşte cu nimeni, poate că nu are încredere în călăuză. Dacă o s-o dea pe mâinile germanilor?

O văd cum porneşte la drum ferindu-se din calea soldaţilor care patrulează. După câteva ore, ajunge la Ounans, la un pădurar care-i îngăduie să se odihnească puţin. Apoi pleacă mai departe, străbătând păduri şi câmpii. Din când în când, îşi mai trage sufletul aşezându-se pe bagajele sărăcăcioase, sub razele de soare ce se strecoară printre crengile mestecenilor. Copacii aceştia, cu silueta lor falnică şi albul scoarţei, o farmecă. E tânără şi nu pare să fie conştientă de situaţia disperată în care se află. Se ridică apoi şi-şi continuă drumul, necontenit. Aşa o ţine vreme de patru zile şi patru nopţi încheiate.

După ce-a parcurs şaizeci şi cinci de kilometri, ajunsă la capătul puterilor, Sissi soseşte la Morlac. Face înconjurul bisericii ferecate, zgâlţâie poarta din grilaj a primăriei, zadarnic. Păşeşte de-a lungul străduţelor pustii. Casele cu obloanele coborâte parcă ar fi baricadate. Vede la un moment dat un indicator înspre cazarmă. Sunt doi kilometri până acolo, de-a dreptul prin câmp.

E îngrijorată: oare în ce stare o să-l găsească pe soţul ei? La un moment dat îl crezuse mort, până să primească mesajul acesta, pe care îl întoarce pe toate părţile în capul ei: „Trupul

mi-a fost salvat, dar sufletul mi-e ţăndări după tot ce-am văzut şi toate câte le-am pătimit. M-am întors la vioara mea!" Sissi citise şi răscitise scrisoarea, cuprinsă de tremur. Grăbeşte pasul şi-şi frământă mintea cu mii de întrebări: ochii nu şi i-a pierdut, întrucât scrisul de mână e al lui, aşa cum i-l ştie, inteligent şi îngrijit. Mâna stângă în mod sigur nu i-a fost rănită, de vreme ce poate cânta la vioară. Oare a fost schilodit în vreun fel? I-o fi fost afectat văzul? În ce stare o să-l găsească?

Când ajunge la cazarmă, după o clipă de ezitare, păşeşte în sfârşit în încăpere. Îl vede întins pe pat. Se apropie cu paşi mărunţi şi se aşază la capătâiul lui. E la fel de vânjos, de chipeş şi de puternic ca înainte. Izu îşi priveşte soţia: e exact aşa cum o place. Îi sărută umerii, sânii. Le-a fost atât de dor.

În România, țara lor natală, lucrurile stau cât se poate de prost. Sissi și Izu n-au de unde să știe că în Germania cancelarul Hitler se întâlnește cu Gigurtu, președintele consiliului de miniștri român, și cu Manoilescu, ministrul de externe, că sunt primiți și de von Ribbentrop, apoi că la Roma se întâlnesc cu Mussolini și cu contele Ciano, că Filoff, prim-ministrul bulgar, și Popoff, ministrul de externe, se văd cu Führerul la Berchtesgaden, că monseniorul Tiso, șeful statului slovac, însoțit de Vojtech Tuka, prim-ministrul, participă la întâlnirile de la Salzburg. Anicuța n-a vrut să-și sperie copiii aflați în exil cu vești despre delegația liderilor tineretului hitlerist care era așteptată la București, nici să le spună că guvernul pune la cale recensământul evreilor și că în România s-a anunțat publicarea unui statut al evreilor.

Sissi se îngrijorează când își dă seama că adresa familiei sale s-a schimbat. Anicuța nu pomenește nimic de restricțiile la care sunt supuși evreii de mai multe luni încoace, dar fiica ei citește printre rânduri și înțelege că Antonescu i-a alungat din casele lor pe toți cei dragi ei. Părinții au fost obligați să se mute într-un cămin rezervat evreilor, departe de București. În ziua mutării, mobilierul a fost deteriorat de zăpadă, iar umezeala a stricat cărțile. Părinții au suportat tot felul de insulte. Aparatul de radio le-a fost confiscat fără motiv. Li s-au răpit astfel clipele de liniște când se retrăgeau în odaia

lor, în fiecare zi de miercuri la unsprezece şi-un sfert, ca să-l asculte pe virtuozul Vasile Jianu interpretând un solo la flaut sau orchestra naţională cântând *Simfonia a cincea* de Beethoven sau poemul simfonic al lui Enescu.

Se simte bătrână Anicuţa, şi roasă de griji, nu de ruşine. Când se apleacă să ridice câte ceva de pe jos, cu greu se mai poate ridica. La cei cincizeci de ani ai ei deja o chinuie reumatismul. Durerile de stomac nu-i dau pace. Părul i-a albit peste noapte.

Nu poate să se împace cu gândul că scumpa ei fiică nu e lângă ea. Au trecut trei ani nesfârşiţi de când Sissi a plecat în Franţa. Îi e dor s-o asculte cântând la pian, mai ales jazz. Adeseori, când îi fuge gândul la ginerele ei, o podidesc lacrimile. „Oare o să-l aud vreodată pe Izu cântând la vioară?"

Bunica mea nu era evreică prin naştere, cum nu fusese nici mama ei. Dar s-a căsătorit cu Moritz, bunicul, care era evreu. Sissi şi mătuşa mea, Berthine, au fost botezate în religia tatălui lor. Deşi doar pe jumătate evreice, sunt arătate cu degetul.

Precum toţi cei din comunitatea lor, mama lui Sissi îşi petrece timpul punând ordine în tot ce au, cămăşi, indispensabili, şosete, batiste, prosoape, tricouri, costume, încălţări, pălării, paltoane, cuverturi de lână, pânzeturi, feţe de pernă, cearşafuri şi chiar cele mai bune haine, ca să le dea autorităţilor pentru constituirea de stocuri. Dacă nu iese ceva la socoteală, riscă de la cinci la zece ani de închisoare şi o amendă de la cinci mii la cinci sute de mii de lei.

Află cu uimire, din anunţurile de prin magazine sau din manifestele împrăştiate pe stradă, că în următoarele două zile locuitorii evrei din Bucureşti trebuie să aducă un număr de patru mii de paturi, patru mii de perne, patru mii de cuverturi, opt mii de aşternuturi de pat, opt mii de feţe de pernă.

„Ce mai vor acum de la noi?" se întreabă.

Cumva ruşinat, Moritz îi povesteşte fiicei lui că o pâine costă douăzeci de lei dacă eşti evreu şi cincisprezece dacă eşti creştin. Că un evreu are dreptul la cincizeci de grame de pâine pe zi, în vreme ce un creştin, la o sută. Moritz trebuie să facă cumpărături într-un interval orar foarte strict: de la ora zece la ora douăsprezece. Femeia de la ţară care le aduce lapte ar fi crunt pedepsită dacă ar veni la alte ore decât cele permise. Deşi foarte în vârstă, Moritz e nevoit să se trezească la cinci dimineaţa ca să cureţe străzile de zăpadă. Se întoarce acasă, sfârşit de oboseală, la opt seara. Nu vrea să mănânce nici măcar o-mbucătură din mămăliga cu brânză făcută de soţia lui.

Au trebuit să se lipsească de ajutorul Gretei, femeia care venea să deretice prin casă o dată la două zile, întrucât evreilor nu le este îngăduit să aibă slujnice. Ajutorul bunicii e acum Berthine, fiica lor mai mare, rămasă în ţară, care se ocupă de casă atunci când nu ţine lecţii de solfegiu la vechiul pian din salon. Anicuţa găteşte sarmale, zacuscă de ciuperci, fasole bătută, plăcintă cu carne adesea fără carne, doar cu ceapă şi miez de pâine, musaca de vinete în care adaugă carne atunci când găseşte de cumpărat. S-au dus vremurile când frigeau mititei pe grătar, s-au dus vremurile plăcintelor făcute-n casă.

Din când în când vin să-i vadă părinţii lui Izu, Golda şi Salomon, dar trebuie să se grăbească să ajungă înapoi acasă, deoarece la opt seara se dă semnalul de stingere, după care le este interzis să mai stea pe-afară. În anumite zile e interzis chiar şi să mergi în vizită la rude sau la prieteni. Nu mai au voie să intre în cofetării sau în cafenele. Moritz se străduieşte să mai îndulcească insultele pe care sunt nevoiţi să le înghită: „Când ştii că sunt oameni ridicaţi de pe stradă, omorâţi sau deportaţi, toate astea par floare la ureche. Şi deocamdată nu suntem obligaţi să purtăm steaua galbenă", îi scrie fiicei lui.

Uneori, duminica, după ce ies de la slujbă de la biserica catolică, bunica şi bunicul merg să se plimbe pe Calea Victoriei, „bulevardul burghez". Poate că a îmbătrânit Anicuţa, dar cu siguranţă e la fel de elegantă. Are ciorapi fini de culoare neagră, un palton scăpat de rechiziţii, pălărie de fetru cu iniţialele sale brodate, colier de perle, mănuşi de dantelă. Vitrinele, clădirile, trecătorii cărora le dau bineţe, toate acestea îi ajută să mai uite pentru o clipă de umilinţele pe care le îndură.

„Ne înjosesc ei, dar tot nu vor izbuti să ne distrugă sufletul", strigă în sinea lor.

Sunt asupriţi în fel şi chip, într-ascuns sau fără ocolişuri, dar tot mai au momente de bucurie, ori măcar se poartă ca şi cum ar avea. Berthine stă să nască. Îi scrie surorii ei: „6 ianuarie 1940. Dragă Sissi, ieri am făcut 27 de ani, toată lumea a fost foarte drăguţă cu mine, am primit o mulţime de cadouri. Ciorapi de mătase, parfum, o oală de noapte, o ciclamă roşie, un tort cu frişcă, o ciocolată din alea care-mi plac mie, o poşetă, o cămaşă de noapte tradiţională pentru când se va naşte Florinel. Aici încercăm să aflăm ce se mai întâmplă pe la voi, ascultăm la radio emisiunile pentru soldaţi".

Anicuţa găseşte cea mai mare plăcere în scrisorile pe care i le trimite lui Sissi, fiica exilată la Paris. Îi scrie că totul e bine şi astfel o ţine deoparte de veştile rele. Găseşte cu îndârjire diverse modalităţi de a-i trimite bani, în ciuda tuturor interdicţiilor internaţionale. Nu aşteaptă recunoştinţă din partea ei, pur şi simplu îşi face doar datoria de mamă, ajutându-şi copilul atâta cât mai e în viaţă. O mie de gânduri îi trec prin minte: „Oare are un loc bun unde să doarmă? Oare mănâncă îndeajuns? I-o mai fi bună haina de iarnă? Ce-o să se aleagă de ei?"

E mândră că Sissi şi-a găsit drept pereche un tânăr precum Izu, pe care îl vede deja ca pe propriul fiu. I-ar plăcea atât

de mult să-l strângă în braţe. El şi fiica ei vor face casă împreună multă vreme de-acum înainte, nici nu se îndoieşte. Vor fi împreună pentru toată viaţa. „Singura mea rază de soare, singura mea iubire adevărată", aşa i-a scris Sissi despre el.

Anicuţei îi e dor de vremurile când copiii ei se aşezau cu toţii la masă. Ea le tăia cinci-şase felii de brânză pe care o mâncau cu ceai. Îi dă dreptate lui Moritz: nu pricepe de ce fata lor nu e mulţumită să fie o nevastă cumsecade, şi-atât, de ce vrea să studieze mai departe. Nici prin gând nu-i trece că Sissi şi-a dat planurile peste cap ca să ajungă lângă soţul ei şi că deocamdată nu se pune problema să meargă la cursuri.

După mai multe luni de tăcere, din Franţa soseşte o scrisoare de la Sissi.

Anicuţa nu mai are răbdare să-l aştepte pe Moritz şi desface plicul. Se aşază lângă maşina de gătit, mângâie uşor literele frumos rotunjite, miroase hârtia pătată cu cerneală. Simte o mare uşurare, dar şi o teamă care o paralizează. Izu. Nu găseşte curaj să citească.

De câte ori se liniştise cu gândul că Sissi şi Izu călătoresc fără griji! „Trebuie să meargă undeva unde să respire aer curat şi să fie linişte. Ar fi bine să plece o lună, cât să-şi refacă nervii." Şi ce departe e de ei! De-ar fi ştiut... După ce bea un pahar cu apă, îşi vine în fire şi găseşte puterea să citească scrisoarea. Spune că Izu e într-o tabără militară la Morlac. Că Sissi nu l-a văzut de şapte luni. Dar că tocmai a ajuns la el. „E la fel de deştept, de blând şi de iubitor cum îl ştiam, iar în plus a fost decorat cu Crucea de război cu un înscris foarte frumos – şef de formaţie care în cursul operaţiunilor din 6 şi 8 iunie a fost un strălucit exemplu de curaj pentru camarazii săi. Sper să-i fie de folos după ce se va termina războiul."

În prezent, viaţa la ţară, cu atmosfera ei parfumată şi domoală, aduce puţin cu un dolce farniente. Îşi umplu timpul

cu diverse îndeletniciri, în aşteptarea ordinului de demobilizare. Izu merge zilnic la cazarmă şi ajută la mici treburi administrative. Seara se întoarce „acasă". Solda lui modestă şi indemnizaţia de care beneficiază Sissi ca soţie de soldat îi ajută să supravieţuiască, aşteptând un ipotetic ajutor din partea familiei.

Cu ce-şi umple Sissi timpul? Cu de-ale casei. N-ar putea spune exact. Îl aşteaptă pe Izu să se întoarcă. Mai împleteşte, mai învaţă după câte-o carte luată de la primărie, ca să nu piardă de tot legătura cu studiile. A găsit un pian dezacordat pe grave şi care sună metalic, cam neplăcut, dar tot e mai bine decât nimic. Fierarul din sat a făurit, pentru prima dată în viaţa lui şi sub îndrumarea ei atentă, o cheie de acordat pianul. Aşa că ieri a început să verifice coardele, una după alta. Merge greu, dar merge. Speră să termine în seara asta. Izu nu se desparte de vioara lui. Vor putea cânta împreună în curând. În sat au cunoscut un alt violonist, pe nume François Rébillat, cu care s-au împrietenit. Izu prinde un moment de linişte şi adaugă câteva cuvinte în scrisoarea lui Sissi către părinţii ei: „Deocamdată n-avem de ce ne plânge. Avem strictul necesar. Mi-e dor de Paris, de viaţa noastră liniştită. Poate că în curând totul o să revină la normal. Cu tot dragul, Izu".

Tata le scria aşa socrilor săi: „Dacă tot suntem nevoiţi să jucăm piesa asta, o s-o jucăm până la capăt".

Trebuie să trag aer în piept, să cercetez, să scotocesc, să reaşez piesele, să refac conturul cât mai corect, să strâng laolaltă fărâmele. Să regăsesc actorii acestei piese din trecut: pe François Rébillat, violonistul din sătucul francez, care s-a împrietenit cu tata în timpul dezastrului, apoi rudele acestuia, şi poate şi pe tânăra sa elevă care trebuia să se mărite cu domnul primar, da, trebuie să ajung în toate locurile în care s-a derulat povestea.

Aştept trenul. Gara Morlac a fost dezafectată. Trebuie să merg prin Saint-Amand-Montrond, aşa cum a procedat şi mama în urmă cu şaizeci de ani. De acolo voi lua un autobuz până în sat. M-am întins pe bancheta de lemn a gheretei de pe peron. Afară e frumos. Razele soarelui sunt destul de blânde. Am tot timpul din lume. Privirea îmi e atrasă de zidul cu plăci atât de albastre, acelaşi pe care-l va fi remarcat, fără doar şi poate, şi mama. Locomotiva de un roşu aprins scoate un şuierat ascuţit. Urc. Nu mai e nimeni în afară de mine. Ferestrele din plexiglas cu striaţii reflectă sclipirea şinelor ruginite.

Satul, atât de banal, atât de liniştit. Ţipenie de om pe străduţe. Nici o mişcare. În zadar ai căuta o brutărie, o băcănie, o cafenea. Biserica, unde fusese lipit funestul anunţ al lui

Pétain în care îndemna populaţia să colaboreze cu trupele de ocupaţie, e închisă. În fundul unei curţi cu poartă din grilaj şi cu pietriş pe jos, primăria. Doamna Préault, intendenta, deschide registrele.

— Da, într-adevăr, François Rébillat locuia în sat în 1940. Nu, numele tatălui dumneavoastră nu apare. Dacă doriţi, căutaţi-o pe doamna Pilorin, nepoata lui. A ieşit la pensie. A locuit la oraş. Ştiţi, oamenii îşi mai amintesc câteodată. Cu un pic de noroc...

În vremea când tata locuia aici, doamna Pilorin era o copilă. L-a cunoscut îndeaproape pe domnul Rébillat. Cântau împreună *Les Blés d'or*, el o acompania la vioară. Altceva nu-şi mai aminteşte, dar mă îndrumă înspre doamna Sivar. Doamna Sivar are şaptezeci şi opt de ani, poartă un şorţ în carouri şi nişte zdrenţe de papuci de casă. Stă aplecată deasupra sobei vechi de fontă. Mâinile îi sunt scofâlcite de reumatism. În părul alb încă se mai pot distinge vestigiile permanentului. Mă ţine la distanţă, nu are încredere în mine. De ce să mai răscolim trecutul? Trebuie să am răbdare şi s-o iau încet pe copila de odinioară, care acum trăieşte singură la fermă. În tinereţe, l-a cunoscut, mai mult ca sigur, pe domnul Rébillat. Erau vecini. Tatăl ei era fierar. Domnul François venea adesea la fierărie şi stătea de vorbă cu el.

— Are chiar un Stradivarius. Mă învaţă să cânt. Ştiu tot, *Dunărea albastră* şi chiar *Tiroliana* lui Espéjo. Cântă la orgă la biserică. Şi băiatul lui cântă. Nu am fotografii, am doar programul pentru prizonieri. Uitaţi.

Spre marea mea uimire, doamna Sivar vorbeşte la prezent despre vremurile acelea atât de îndepărtate. De parcă ar amesteca toate timpurile în neclintirea vieţii sale. Conturul se redesenează în sens invers, umple golurile. Trecutul prinde din nou viaţă în faţa ochilor mei. Un dar împotriva uitării.

— Mai e un bărbat care cântă la vioară cu el. În pragul serii trebuie să se întoarcă la cazarmă. Apoi, pe neașteptate, toți soldații pleacă. Dacă doriți, vă pot arăta unde se întâlnește tatăl dumneavoastră cu prietenul său François.

Îmi ascund cu greu tulburarea. Păşesc după ea. Cei câțiva metri străbătuți cu încetinitorul reduc distanța dintre mine și tata. Nimic mai firesc, decenii mai târziu, decât să te apropii de locurile unde acești răposați parcă ar trăi și acum, în prezent. La o cotitură, o căsuță de piatră murdară. O poartă de lemn șubredă, niște perdele mizerabile la ferestrele de la parter. Podul are o lucarnă.

— Casa e încuiată de ani de zile. Acum François e mort. Doamna Rébillat, Marie, a murit și ea. Toți au murit. Copiii au plecat. Prin vecinătăți, nu se știe pe unde. Poate notarul să mai aibă habar. Nora lui era învățătoare în Saint-Amand, la școala din Chaumes. S-a căsătorit de-a doua oară cu Guy Laborgne. El locuiește la Orval, poate vă va povesti mai multe.

Ghemul timpului se deșiră, pur și simplu.

Fierăria lui moș Sivar e plină de pânze de păianjen. Liniște. Pisica se strecoară printre unelte. Suflu praful de pe potcoava de fier ruginit pe care o primesc drept suvenir. Învelesc darul într-un ziar vechi. Ciocanul pneumatic pornit cu mândrie în amintirea răposatului scoate un sunet de clopot ciobit. Doamna Sivar își amintește.

— Da, aici era zona liberă. Trupele de ocupație știau asta, dar treceau linia de demarcație. Eu făceam aprovizionarea pentru cei din Rezistență. În zona ocupată, treceam cu bicicleta prin fața nemților. Cincizeci și șapte de kilometri la dus, iar la întoarcere îmi ascundeam bicicleta. Nu trebuia să te încrezi în nimeni. Cei din Rezistență erau nu departe, la Saint-Amand și la Lignières. Naziștii au intrat în biserică,

au ucis doi partizani. Au dat foc la capelă ca să-i omoare pe cei dinăuntru.

Ascult în liniște. Nici un detaliu, nici o emoție. Grozăvia întâmplării pare să-i fi șters amintirile. Mai mult de-atât nu voi afla.

Arhivele departamentului Cher. Cu mâinile paralizate de încordare, desfac nodul dosarului în care sunt așezate unul peste altul vechi numere din *Journal de Berry*. Datele se derulează unele după altele. Parcă aud aievea bubuitul războiului. Masacrul de care mi-a povestit doamna Sivar nu apare aici, cum nu sunt pomenite nici drumurile sale prin pădure, pe sub nasul nemților. Nu contează dacă e adevărat ce povestește femeia asta simplă, marcată cum e de grozăviile războiului. Eu o cred. Într-o mai mare măsură decât știrile din ziarele vremii sau decât informațiile corespondenților de război care nu erau pe teren, revelațiile bătrânei spun istoria, istoria adevărată.

Azi, părintele Maurice a deschis ușile bisericii. Lumina năvălește prin unghere, își împrăștie rotocoalele colorate peste dalele vechi, dezmiardă băncile roase de timp. Maurice e călugăr misionar și bate împrejurimile în lung și-n lat. Împreună cu asociația din care face parte se străduiește să nu lase scânteia credinței să se stingă de tot. Poate ține slujbe de liturghie, de botez sau de înmormântare, sau toate trei odată. După câte mi-a spus doamna Pilorin, va ține o slujbă pe 15 mai în biserica veche din Morlac. Doamna Pilorin va cânta, iar doamna Préault o va acompania la armoniu. Va aduce flori de câmp ca să le așeze în locul celor artificiale.

Merg la biserică. Clopotele. Emoția. Închid ochii. August 1940.

Sissi își face apariția în cadrul porții, cu lumina bătând din spate, și se îndreaptă spre armoniu. Are părul negru strâns într-o plasă transparentă, e îmbrăcată cu o fustă bleumarin

din pânză, de vară, o cămaşă albă, sandale. E fericită. Va cânta alături de soţul ei. Izu a renunţat la hainele de soldat. E îmbrăcat cu celebrul pulover albastru împletit de ea în ceasurile fără sfârşit când aştepta să fie lăsat la vatră. Îşi strânge la piept vioara pe care ea o răscumpărase de la amanet. Rébillat păşeşte mândru, şchiopătând uşor, cu vioara Stradivarius în mână.

Azi, părintele Maurice a îmbrăcat din nou veşmintele albe. Le vorbeşte credincioşilor care au venit să asculte cuvântul sfânt. Se simte emoţia în aer.

— V-o prezint pe Mireille, doamna de aici. Mi-a scris în urmă cu câteva zile şi mi-a povestit despre tatăl ei, Isaac Abramovici, care a trăit la Morlac în 1940. Era un virtuoz al viorii. A fost arestat de Gestapo la Nisa şi a dispărut odată cu Convoiul 73, împreună cu alţi opt sute de oameni, la 15 mai 1944. Să ne rugăm pentru nenorocirile care s-au întâmplat, ca şi pentru cele care se întâmplă în prezent. Este de datoria noastră să nu uităm.

Armoniul scoate primele sunete. Doamna Pilorin dă glas cântării sfinte.

— Doamne, spre tine venim, căci tu ne chemi...

Fratele Maurice îşi apropie palmele, ne îndeamnă să ne reculegem, apoi rosteşte cu glas cântător:

— Să ne întoarcem cu credinţă spre domnul nostru Isus Hristos. El este păstorul cel bun care are grijă de noi. El îşi dă viaţa pentru oile sale. Îşi dă viaţa şi apoi se întoarce din nou la viaţă. Amin.

Enoriaşii ascultă predica. Umbra tatălui meu pluteşte pe sub bolţi.

În septembrie 1940, Sissi şi Izu au renunţat la ideea de a se mai întoarce în „imensul" lor apartament din Paris. Într-o bună zi poate, peste o lună, peste câţiva ani. Nu mai au nici un soi de planuri, nu-şi mai fac iluzii, şi totuşi nu le surâde să lâncezească într-un sat cu o mie de locuitori, în zona ocupată, tot aşteptând ca Izu să fie lăsat la vatră.

Prietenul lor Flavian, care făcea parte dintre soldaţii de la depoul Septfonds, în Tarn-et-Garonne, preia conducerea taberei într-o zi caldă de iunie. Cu sprijinul şefului său, comandantul Puaud, începe formalităţile pentru trimiterea la vatră a companiei sale în câteva zile. Pentru complicele său Izu, străinul, cel lipsit de slujbă şi de adăpost, care pe deasupra mai e şi evreu, Flavian face adevărate minuni. Îi face rost de un certificat de muncă şi îi dăruieşte o sumă de bani destul de importantă. Izu e trimis la vatră precum toţi ceilalţi.

Şi atunci Izu şi Sissi pleacă din Morlac, ajungând, în mod clandestin şi sfârşiţi de oboseală, în tabăra companiei de la Septfonds.

Fără doar şi poate, comandantul SS Richter, de la Biroul SiPo SD Bucureşti, cel care a semnat primul document prin care se cerea arestarea evreului Abramovici, nu ar fi fost de acord cu iniţiativa lui Flavian. S-ar fi bucurat să ştie că un evreu străin zace pe undeva printr-un colţ uitat de lume.

După câteva zile, părinții mei pleacă din Septfonds, în trenul care-i duce pe refugiați la Paris. Cămăruța lor îi așteaptă, totul își va relua cursul normal, speră ei. Dar, cum în zona ocupată sunt arestați din ce în ce mai mulți oameni, se hotărăsc să rămână în zona liberă și să meargă după Flavian, deja stabilit la Nisa. Tata le scrie părinților săi, în stilu-i ironic: „Vom ajunge în curând la Nisa. Iată cât de vanitoși suntem, după toată alergătura și toate temerile, ne permitem luxul să ne odihnim pe Coasta de Azur".

În jurnal Sissi nu a notat mai nimic despre dureroasele încercări prin care au trecut în acele ultime zile. Vorbește în câteva rânduri despre frigul și umezeala din catedrala din Bourges, unde au trebuit să doarmă câteva nopți, uneori pomenește în treacăt despre starea sanitară dezastruoasă a taberei din Saint-Amand-Montrond, unde s-au ascuns, câte ceva despre promiscuitatea pe care au fost nevoiți s-o suporte cât s-au refugiat în înfricoșătorul centru de primire din Bourges. De nedescris urletele sirenelor care se auzeau zi și noapte... Dezamăgirea lui Sissi nu are margini.

Din această vâltoare care-i copleșește nu le mai scriu părinților, iar Sissi renunță să mai facă însemnări în jurnal.

Ca niște fugari, ajung la Nisa. Țelul lor, să-și mențină capul deasupra vârtejului, să nu se înece.

Somnul îmi este refugiu.

Două siluete aleargă prin munți. Poartă paltoane albastre, lungi, foarte lungi, până la glezne. Tata și mama, nu încape îndoială. Stratul de zăpadă e gros. Patrula. Câinii latră prin ninsoare.

Filmul se întrerupe dintr-odată.

Sună deșteptătorul.

În mod sigur, părinţii mei nu au habar că Eichmann a fost numit şef al Secţiei IVB4 din Berlin şi că are misiunea să-i extermine pe evreii din Europa. Totodată, n-au nici o bănuială că deasupra capetelor lor atârnă sabia lui Damocles: nu au de unde şti că Departamentul pentru probleme evreieşti din cadrul Legaţiei germane din Bucureşti e condus de un ataşat militar, nimeni altul decât Gustav Richter, tocmai cel care semnase mandatele de arestare pe numele tatei. Richter a hotărât să-l încolţească pe evreul Abramovici. Marcel sau Isaac, nu contează cum îl cheamă de fapt. Un evreu se ascunde undeva în Franţa. Decizia a fost luată: acum mai trebuie doar să-i dea de urmă, să-l hăituiască.

Dar vai, până în clipa în care răsfoiesc arhivele şi încerc să mă apropii de părinţii mei curajoşi s-au scurs şaizeci de ani. Mă bântuie un gând ciudat şi stăruitor, convingerea că aş putea să le dau de ştire, să-i avertizez că-i paşte o mare primejdie.

Sediul Legaţiei germane din Bucureşti. O scăriţă de fier, care dă într-o încăpere mare. Lambriuri de lemn peste tot. Zumzetul dispozitivelor de ascultare a telefoanelor, funcţionari cu bluze cenuşii notează totul în catastife: nume, adresă, rude, îndeletniciri, prieteni, delaţiuni. Cutii cu ştampile.

Ofiţerul SS scoate din buzunarul cămaşii un pachet de scrisori şi-l aşază pe biroul unui funcţionar cu bluză gri,

având sigla SD pe mâneca stângă. Un penar pătat cu cerneală, un creion albastru gros. Slujitor supus al Poliției de siguranță și al Biroului SD, la lumina chioară a unei veioze, omul se așază la lucru. Are în mână un obiect mic și oval, de metal, cu care se joacă absent. Pe o fațetă se vede vulturul german ținând între gheare cununa de lauri ce înconjoară crucea gamată, iar pe dos scrie „Poliția secretă de stat", alături de un număr.

Lângă el, Radu, un tânăr român rechiziționat, fără serviciu, sărac, naționalist, antisemit, poate chiar evreu el însuși, citește împiedicat traducerea scrisorii trimise de Sissi de la Nisa părinților ei. Din când în când mai subliniază câte un cuvânt sau o frază: „În fine, avem strictul necesar: tinerețea, dragostea și armonia. Iar dacă o să trebuiască să ne hrănim cu rădări prăjite, o să dăm dovadă de curaj". Radu și cu atât mai puțin Richter nu înțeleg expresia „rădări prăjite", pe care o subliniază cu roșu, punându-i alături un semn de întrebare. Funcționarul Siguranței răsfiră una după alta cărțile poștale cu scrisul lui Sissi sau cu cel al lui Izu, poate și cu scrisul Anicuței și al lui Moritz. Radu trage o linie groasă cu albastru de-a curmezișul și notează un număr cabalistic: 44. În josul paginii, scrie un alt număr: 427286. Funcționarul Siguranței trânțește ștampila: *Cenzurat! 125, 6346, 592, 304410, 6255/37.*

În 1940, și chiar mai înainte, tata înțelesese. Luase hotărârea să nu țină seama de cenzură. Cu scrisul lui frumos, îngrijit, fără greșeli de ortografie, le trimitea socrilor o analiză profetică și neiertătoare a evoluției lumii. „E greu să fii jidan și străin, și să trăiești în vremurile astea. Ca jidan, îmi pecetluiesc urechile și-mi plec capul. Ca străin, trebuie să strig din răsputeri că am fost erou și că sunt demn de generozitatea Franței, care a binevoit să-mi acorde dreptul de a munci.

Ca să nu mă sufoc în atmosfera din jur, din când în când ridic capul şi trag aer în piept. E doar o chestiune de antrenament! Părerea mea personală? Nimic nu-i sigur în biata noastră existenţă. Dreptul la viaţă sau mai ştiu eu ce, deocamdată nu se mai pune problema. Nu ne rămâne decât să facem pe filozofii. Trăim un adevărat calvar, ştiu foarte bine despre ce vorbesc. Să vă păstraţi cumpătul, încă nu e totul pierdut aici, la noi.

P.S. Sunt încă tânăr şi n-am să las războiul să mă distrugă, sau cel puţin n-am să-l las să-mi ia tinereţea sufletească şi bogăţiile dinăuntrul meu. Izu."

O ştampilă neagră şi una roşie strivesc scrisul. Slujitorul credincios compune în grabă un raport. Peniţa scârţâie pe hârtie. În timp ce notează, rosteşte cu voce tare: „Familia Wisner... Tatăl, evreu, e bijutier... Probabil că are diamante în prăvălie... le ascunde... trimite bani în Franţa. Băgaţi în sticle... câte o mie de franci în fiecare sticlă... Evreul Abramovici le primeşte... prin Theiler, negustorul de lemne... Sunt implicaţi mai mulţi agenţi... Bun pentru RSHA!" Semnătura. Închide dosarul.

Bărbatul se ridică, agaţă de veston vulturul imperial care ţine în gheare crucea gamată. Colegii îl văd că pleacă. „Heil Hitler!", iar braţele ridicate dintr-odată cad la loc. Maşinăria părăseşte încăperea.

Documentul cu ştampila „Secret" va fi trimis comandantului SS Eichmann, şeful Biroului Central al Securităţii Reich-ului, din Berlin. Apoi aceste frânturi dintr-o viaţă intimă răscolită vor ajunge la Paris şi la Marsilia, îngrămădite pe rafturile şefilor birourilor locale.

Astfel, evreul Abramovici, că e Marcel sau Isaac, nu contează, cel nedorit, duşmanul Reich-ului, n-avea cum să mai scape. Bietul jidan.

Mama a păstrat multe poze, colecţiile de cutii de chibrituri, cioturile de creioane, milieurile vechi româneşti cu broderii, mărţişoarele trimise an de an de mama sau de sora ei cu ocazia venirii primăverii, ilustratele din călătorii, nenumăratele scrisori expediate sau primite, actele familiei, certificatele de naştere, de botez, de căsătorie, de deces, agendele, jurnalele intime de studentă, apoi de femeie măritată, chitanţele de la plata chiriei, foi cu diverse însemnări, mesajele de dragoste de la soţ, tot ce-i mai rămăsese din scurta perioadă fericită a vieţii ei.

An după an, dintr-o locuinţă în alta, că erau camere de hotel sau garsoniere, a avut mereu grijă de aceste unice comori ale ei, aranjându-le în albume mari de culoare albastră, nu-i plăcea nici o altă culoare.

Le-am descoperit pe toate în dulapurile ei, pitite printre rufe.

Mama aplecată pe un taburet. Deschide cu gesturi delicate dosarele. Un iz greu de identificat, poate de cerneală. Uneori îşi pierde răbdarea, dar se linişteşte citind etichetele: 1937, 1940, 1950, 1960, 1980... Viaţa i se răsfiră sub ochi: chinurile Anicuţei, vorbele drăgăstoase ale lui Izu, opiniile lui politice, discuţiile dintre ei, dorinţele lor, planurile lor. Priveşte nemişcată. Ca şi cum ar fi înlemnit. Cartonul albastru nu poate reda ce s-a întâmplat. Dezamăgirea unei vieţi ratate,

temerile, depărtarea. Nu, n-are nici un rost. La ce bun? Pentru cine? Nu-l deschide. Pierdută în gânduri, mângâie dosarul cel dureros şi-l strecoară la loc între pânzeturi.

În vreme ce fotocopiez corespondenţa părinţilor mei, mă bucur pentru câteva momente de plăcerea de a descoperi urmele unei poveşti pe care o interiorizez. Mă uit cu lupa peste adrese şi timbre. Călătoresc în România anilor '40: Ateneul din Bucureşti, cu coloanele sale şi cupola bizantină, Parcul Carol I, cu brazii înalţi de pe marginea aleilor largi. Timbrele Poştei Române de 12 şi 20 de lei, tot cu chipul regelui Carol, primul suveran al acestei ţări, din casa de Hohenzollern-Sigmaringen. Celelalte timbre mă scot din reverie: Republica Franceză de 40 de franci, mareşalul Pétain de 80 de franci...

Un tânăr se apleacă asupra aparatului de fotocopiat şi pare să-l intereseze ce vede. Îmi mărturiseşte că e impresionat.

— E fantastic ce aveţi aici! Câte sunt? O sută? Mai multe? Şaizeci de ani e o colecţie destul de mare, să ştiţi... Pot să mă uit la date, la timbre?

Uitasem că mama avea obsesia de a colecţiona orice putea pune un obstacol în calea pieirii, a nimicului, a neantului. Timbrele reprezintă o altă formă de a călători, un pansament împotriva fragilităţii existenţei.

Băiatul îmi mai spune:

— Ştiu că sunt tânăr, dar colaborez cu un filatelist cu experienţă. Dacă doriţi, el v-ar putea explica toate aceste însemne, şi numere, şi ştampile.

Sigur, de ce nu?

Dar oare se va simţi oripilat de cenzura românească, de sacrilegiul comis cu toate ştersăturile, numerele cabalistice, ştampilele roşii şi tăieturile care invadează nişte documente atât de intime? Ar şti oare să-mi vorbească despre ură? Ar şti să-mi spună ce e acela un antisemit?

Nisa, septembrie 1940.

Pentru toţi cei care s-au luptat plini de curaj, începe o viaţă absurdă. Pentru unii, Coasta de Azur înseamnă lenevealã la soare: Promenade des Anglais, aperitive la Cintra, ceai la Ruhl. Pentru alţii, pentru evreii care au izbutit să ajungă până în acest teritoriu anexat de italieni, înseamnă strădania de a supravieţui între ciumă şi holeră.

E o fotografie pe care o ştiu pe de rost. Doi tineri se plimbă pe Promenade des Anglais, la Nisa. Tocmai au dat peste un fotograf care-i agasează pe trecători. Tata e serios, pe chip i se citesc mândria şi hotărârea. E demn şi elegant: costum impecabil, pantaloni la dungă, cămaşă albă, cravată închisă la culoare, pantofii bine lustruiţi, îşi ţine pardesiul pe braţul stâng, iar în mână un ziar făcut sul. Se plimbă pe malul mării şi surâde. Mama îl ţine de braţ ca o soţie fericită. A doua zi, Isaac le va putea trimite socrilor dovada reuşitei lor. Să speri nu înseamnă să minţi.

La o privire mai atentă, îmi dau seama din poză că tata a îmbătrânit înainte de vreme. Războiul şi-a pus deja amprenta asupra lui, mai ales faptul că e arătat cu degetul ca un lepros. Mereu a susţinut cu tărie că mai presus de însuşirea de a fi evreu se află calitatea sa de fiinţă umană. Deşi îi place *matsah*, pâinea nedospită pe care o ronţăie de Paşti, spune întotdeauna: „înainte să fiu evreu sunt cetăţean al lumii". Cu toate

acestea, mintea lui pătrunzătoare ştie deja. El şi soţia lui trebuie să iasă cât mai puţin în evidenţă şi să se piardă în mulţime aici, la Nisa.

Pe cine ar recunoaşte Richter în această fotografie? Pe Marcel, sau pe Isaac? Nu contează, e doar un evreu care trebuie anihilat.

Sissi şi Izu se întâlnesc cu Flavian şi Lola. Flavian cumpără ziarul *Timpul*, pe care astfel au şi ei ocazia să-l citească. Au descoperit din întâmplare, cu o seară înainte, frecvenţa radioului din Bucureşti. Au ascultat ştirile din ţară. Sissi le povesteşte încântată părinţilor că a văzut-o de-aproape pe actriţa Gaby Morlay, iar Izu l-a zărit pe Albert Préjean. Dar nu se lasă nimeni amăgit, lucrurile nu stau ca pe roze, aşa cum s-ar deduce. Toate domeniile de lucru le sunt interzise evreilor, mai puţin cele legate de artă. De câteva luni, Izu trage nădejde să-şi obţină permisul de muncă. „Cum să nu ne pierdem răbdarea de vreme ce nu ştim cât vom fi nevoiţi să aşteptăm?“ scrie Sissi.

Coasta de Azur colcăie de informatori. Linder, Gustav pe numele mic, în vârstă de vreo 30 de ani, are ca misiune demascarea evreilor. Actul de înregistrare în Gestapo are ştampila Kommandaturii şi spune: „Număr matricol 1944, agent german nr. 27 – profesia: furnizor servicii închirieri remorci". E blond, de înălţime medie şi vorbeşte fluent franceza, fără accent. Are un neg lângă nara stângă. De regulă se îmbracă în maroniu, azi poartă un impermeabil cu raglan. E în urmărirea unei tinere care se plimbă prin oraş dând impresia că-i străină.

Sissi nu e însoţită. Deşi pare frântă de oboseală, are şi un aer vesel. Îşi aminteşte de vremurile din copilărie, când călătorea în Italia, la Milano. Îi plac marea, soarele, palmierii. Admiră magazinele elegante, boltele, galeriile.

Gustav Linder îşi repetă în cap indicaţiile: „Atenţie, nu vă faceţi simţită prezenţa. Dacă urmărita se întâlneşte cu o altă persoană, începeţi filajul acesteia din urmă". Îl miră că tânăra se plimbă prin cartierul vechi al Nisei, pe unde turiştii nu prea se încumetă. Nu poate înţelege ce plăcere găseşte să exploreze străzile înguste şi atât de murdare. Ce-are de gând să facă? Sissi e în căutarea unei camere de închiriat. Tocmai a găsit una în centru, la o doamnă în vârstă, pe bani puţini, pentru că nu are apă curentă. Nu contează, e doar pentru scurtă vreme. Ieri a îndeplinit toate formalităţile.

Nefiind de prin partea locului, a trebuit să se înscrie la Comisariatul regiunii Nisa. I s-a dat un permis de liberă trecere pe care trebuie să-l prezinte la fiecare deplasare. De asemenea, s-a lămurit unde se află biblioteca municipală, magazinele de muzică, filateliştii şi apoi restaurantele ieftine. Îi pare rău că a renunţat la studiile de medicină, dar le va relua după încheierea războiului.

Gustav Linder examinează cu atenţie fişa evreului Isaac Abramovici, la biroul de evidenţă din cadrul serviciului central de siguranţă al Gestapoului. Există o copie a acesteia la arhiva centrală a străinilor de la prefectura Nisei. „Emigrantul susmenţionat, Isaac Abramovici, a venit în Franţa în 1937. Permis de şedere: recipisă de cerere din străinătate nr. 0022, emisă la 19 septembrie 1937, valabilă până la 18 martie 1942. Dacă se dovedeşte că a trecut linia de demarcaţie clandestin, va fi repatriat împreună cu familia sa." De verificat.

Notează: „Sylvia Wisner, soţia acestuia, s-a refugiat în zona liberă. Evreul Isaac Abramovici va veni şi el mai târziu. Par a fi mereu în gardă şi le e teamă să nu fie sancţionaţi de autorităţile de ocupaţie din cauza originii evreieşti. Fac parte dintre acei indezirabili care riscă să devină o plagă în regiune".

Dacă informaţiile se confirmă, Gustav Linder va încasa 50 000 de franci pentru primul denunţ. Dacă nu adună destule informaţii folositoare, nu va încasa acea sumă. În prezent, nu prea are ce să spună. Turenne, şeful lui, nu va fi mulţumit. Lui Gustav Linder îi e teamă. Îl apucă o poftă nebună: la barul din Grand Hôtel Noailles dă pe gât un pahar, apoi pe al doilea, apoi pe al treilea. Nu mai e conştient de ce face. La Embassy, ameţit de băutură, îndrugă verzi şi uscate oricui stă să-l asculte, ba chiar scoate şi arată legitimaţia de agent inamic. Prietena lui, Sigridt Raulic,

aflată ea însăşi în serviciul Gestapoului, nu întârzie să-l dojenească.

— Dacă o să te vadă în starea asta, o să te declare „inamicul public numărul 1", îţi dai seama că te pui singur în primejdie, Gustav?

Gustav trânteşte cu zgomot uşa Peugeotului său gri.

Camarazi în septembrie 1939, camarazi în mai 1940, camarazi în derută. Flavian, cel mai bun prieten al tatălui meu din Regimentul 23, se revede la Nisa cu tovarășii de odinioară. În toată acea debandadă, Flavian nu-și uită misiunea: lupta de rezistență împotriva germanilor, opoziția față de regimul de la Vichy, legătura cu Londra. Scopul lor e să-i alunge pe nemți din Franța. Îi caută pe foștii combatanți din Legiunea Străină, începând cu cei care serviseră sub comanda lui, angajații voluntari străini din Regimentul 23 de la Barcarès care găsiseră refugiu pe Coasta de Azur. Printre ei, firește, și Izu, amicul său.

Fiecare soldat primește un număr de identificare și un pseudonim. Flavian, alias Murat, i-a cerut lui Izu, alias Claudius, să pună la punct de îndată organizația tinerilor din Rezistență care vin în sud. Obiectivul: distrugerea instalațiilor inamice. Izu, care are noțiuni elementare legate de acțiunile de sabotaj, devine instructor.

La cafeneaua L'Amicale, pe rue Victor Juge din Nisa, își așază calm valiza, din care scoate un caiet cu spiră. O sută de file.

Recitește însemnările de la cursurile pe care le făcuse la Barcarès. „Amorsă. Fitil lent, un fel de teacă cu praf negru. Un metru arde în 90 de secunde. Exploziv: praf negru (sulf, carbon, salpetru, clorură de magneziu). Ca să fie eficient,

trebuie să fie bine îndesat. Pistol automat model 1935A-S. Încărcător: 8 cartuşe. Revolver Mle 1892 8 mm. Dublă şi simplă acţiune. Cilindrul basculează spre dreapta. Muniţie încărcată cu praf negru. Revolver Mas 1873-1874 11 mm. Cilindru: 6 cartuşe. Funcţionare: simplă sau dublă acţiune."

Demonstraţia durează toată după-amiaza.

Carnetul soldatului Isaac Abramovici, pe care mama l-a păstrat, conturează şi mai bine portretul acestui tată pe care nu l-am cunoscut şi de care sunt mândră.

Pe masa din bucătărie, poza cu Flavian şi tata, în uniformă, în faţa barăcilor din Barcarès. Cu caschetă, cu mantaua strânsă în talie, cu bocanci butucănoşi. Flavian pare visător, tata priveşte ţanţoş drept în faţă.

Mă uit peste alte trei fotografii.

În permisie la Perpignan, Flavian, Izu şi Nehama. Trei prieteni zâmbesc către aparatul de fotografiat. Izu face pe clovnul.

Mă uit cu lupa la un grup de soldaţi în poziţie de drepţi. În stânga e tata, care poartă stindardul, iar pe dosul fotografiei scrie: „30 aprilie 1941, reuniune în faţa Monumentului eroilor".

Flavian, aşezat la birou, cu pipa în gură, concentrat. Scrie ceva cu stiloul pe o hârtie. *De la nuit vers la lumière*, *Din noapte spre lumină*, viitoarea sa carte. Astăzi o răsfoiesc în speranţa că voi găsi câteva cuvinte despre tata: „30 aprilie 1941, comemorarea eroicei bătălii de la Camerone şi sărbătoarea Legiunii, am adunat oamenii în faţa Monumentului eroilor. Umăr la umăr, cu trâmbiţa în faţă, cu piepturile încărcate de decoraţii de pe câmpul de bătălie, ne-am recules cu toţii cu certitudinea că într-o bună zi vom porni la lupta cea mare pentru victorie".

Fac legătura între textul lui Flavian şi fotografia în care tata ţine stindardul. De astă dată nu mă înşel, tata, aşa cum îmi povestise mama, se înrolase în Rezistenţă.

Parcă îl şi văd pe Izu într-o cafenea din Cannes sau chiar din Nisa, într-o zi ploioasă de octombrie, însoţit de cinci tovarăşi. Nu pune întrebări, speră.

Se ivesc zorile. Trag perdelele. Mă întind pe pat, mă acopăr cu un cearşaf. Mă fac nevăzută, încremenesc. Alunec în somn.

Un plic gros, de culoare ocru, zdrenţuit şi ros de timp, pe care-l deschid cu grijă. O telegramă. Câteva vorbe anonime cu majuscule, o cerneală violet, ştearsă: FETIŢA ŞI SISSI PERFECT SĂNĂTOASE. Mesaj datat 17 iulie 1942. „Dragii mei părinţi, aţi primit cu siguranţă telegrama mea în care vă anunţam că avem o fetiţă, căreia i-am dat numele Claude. Are pielea rozalie, trăsături senine, ochi albaştri, părul castaniu. Izu e de părere că seamănă cu mine la urechi şi la gură. Îi urăm să aibă o viaţă frumoasă."

Familiei îi este expediată şi o fotografie. Mama, cu fustă albă plisată, cu vestă raglan albă, părul pieptănat pe spate, îşi duce în braţe fetiţa nou-născută, cu eleganţă şi tandreţe. Tata, în costum negru, cu cravată, părul pomădat, priveşte cu dragoste şi mândrie spre bebeluşul înveşmântat în dantele, sora mea mai mare, Claude. Mărturie a fericirii lor în faţa răutăţii lumii.

Izu trebuie să-şi întreţină familia. Nu are drept de muncă, iar cea mai mare problemă de zi cu zi, din ce în ce mai acută, este aprovizionarea cu de-ale gurii. Sora Marie Saint-Joseph îl ajută să-şi lase deoparte orgoliul şi-l îndeamnă să bată la uşa Căminului familial pentru tinere, pe rue Maréchal Foch din Nisa. Primeşte astfel, prin filiera sa religioasă, banii trimişi de soacra lui de la Bucureşti. Măicuţa se străduieşte să-i redea speranţa. „Numai Dumnezeu

rânduieşte lucrurile şi ne dă fiecăruia tot ce e mai bun. Nu vă părăseşte şi vă trimite în dar, odată cu încercările, oricât de grele, şi puterea lui, sprijinul lui."

Izu nu răspunde nimic. La război ca la război. Cu banii aceştia va putea cumpăra lapte pentru Claude, unt proaspăt, un pic de dulceaţă, câteva portocale – pentru vitamine, de care soţia lui are mare nevoie. Este profund mişcat de sacrificiul socrilor săi, care trec la rândul lor prin vremuri grele. Dar îşi face în gând promisiunea că, odată ce acest coşmar se va termina, le va înapoia socrilor până la ultimul bănuţ. Chiar însutit.

Izu suie câte patru odată treptele casei sale din rue Alberti, unde îl aşteaptă Sissi. La parter, îl salută, ca de obicei, pe Alfred, portarul. Nu are încredere în omul ăsta de cincizeci de ani, foarte corpolent şi care-şi târâie un picior inert. Are ochi albaştri şi e chel aproape complet. Când îl vezi, are mai mereu în mână un pahar cu coniac. Cam dubios, în vremurile astea de restricţii. La primul etaj, pe stânga, Irène, evreică rusoaică, discretă, prietenă cu Sissi. La etajul al doilea, un alt personaj îndoielnic, Bessati Gilardo, vorbitor de italiană şi germană. Locuieşte împreună cu doamna Poulleau. Sissi crede că e agent Gestapo şi că lucrează la hotelul Hermitage, unde Gestapo îşi instalase cartierul general. Toţi ştiu că hotelul e plin de agenţi de informaţii germani care urmăresc să se infiltreze în organismele Rezistenţei.

În timpul întâlnirilor lor clandestine, Izu, Flavian şi ceilalţi nu-şi ascund îngrijorarea în legătură cu atitudinea colaboraţionistă a guvernului de la Vichy. Cel mai adesea, acţionează înaintea ordinelor ocupantului, iar deciziile lui sunt lipsite de echivoc: e absolut necesar ca evreii să fie izolaţi, mai ales în comunele Nisa şi Cannes. Trebuie să li se interzică „acestor indezirabili nocivi pentru satele Franţei" să se deplaseze indiferent unde, trebuie siliţi să stea în

hoteluri şi să nu poată pleca fără permisiune, iar cartelele lor de alimente să fie păstrate într-un birou sub controlul jandarmilor.

Izu e copleşit de multitudinea de manifeste care de câteva săptămâni umplu cutiile de scrisori şi băncile publice. Evreilor li se aduc tot felul de acuzaţii, c-ar face contrabandă cu aur, cu devize străine sau cu bijuterii. „Oamenii cumsecade" insinuează chiar că ar exista un fel de francmasonerie evreiască prin intermediul căreia muzicienii evrei ar avea întâietate la angajarea în cazinouri.

Izu e abătut. Niciodată nu s-a mai simţit atât de bătrân, lipsit de elan, ca şi cum şi-ar fi pierdut tinereţea. Situaţia politică şi cea familială îl storc de vlagă. Cu toate acestea, se străduieşte şi mai mult, ieri între două numere de spectacol a putut să cânte într-un bar şic câteva piese scurte. Sissi l-a acompaniat la pian. S-au bucurat de mult succes. Şi totuşi Izu nu a primit nimic ca plată, întrucât, neavând permis de muncă, nu are dreptul să primească vreo retribuţie.

Într-o scrisoare către mama ei, Sissi povesteşte nu fără umor despre tânărul ei soţ mai mereu flămând. „Izu arată foarte distins în smokingul lui şi, cum nu i se face radiografie să se vadă ce are în stomac sau în portofel, poate în continuare să-i inducă în eroare pe toţi." Iar el însuşi notează la post-scriptum: „Dragii mei socri, în afară de această problemă, aşteptăm cu nelinişte să vedem cum se vor rezolva marile probleme internaţionale. Luna martie se apropie, iar luna martie e luna războiului. Să sperăm că totul se va aranja cât mai repede, pentru că mult nu se poate să mai dureze aşa, îndeosebi în ce priveşte sănătatea oamenilor de pretutindeni. Scrisorile de la voi ne fac mare plăcere. Cu toată dragostea noastră, Izu".

Omul acesta chinuit are senzaţia limpede că în jurul lui şi al familiei sale se strânge un cerc. Ce i-a mai rămas de făcut

în viaţă? Doar să se prezinte în faţa autorităţilor şi să depindă de ele, să-şi cheltuiască bruma de bani pe care-i mai are pe taxe şi hârtii timbrate, să aştepte rezultatele. Din când în când, găseşte forţa de a cânta la vioară.

Sissi se aşază din ce în ce mai rar la pian. Le mai rămâne cititul, tot mai şi tot mai puţin. Sigur că da, sunt în viaţă, dar coardele s-au rupt, gesturile sunt inutile. Cuvintele nu mai sunt de nici un ajutor.

Ce face Sissi? Se ocupă de casă, spală rufe, o creşte pe micuţa Claude, pregăteşte de mâncare, se plimbă singură, îl aşteaptă pe Izu. Nu se întâlneşte cu nimeni, nu are încredere în nimeni. Are 23 de ani, e dezamăgită la rându-i, s-a ales praful de visurile ei. Pianistă extraordinar de talentată, îşi dorea să devină medic ca să vindece oameni, copii. Adeseori e într-o dispoziţie proastă, îşi varsă necazul pe Izu, pe dragostea vieţii ei. I se confesează numai jurnalului său intim. L-am găsit într-o cutiuţă a cărei încuietoare a trebuit s-o sparg. Frumos aranjate, mă aşteptau acolo vreo douăsprezece carneţele. Nu îndrăznesc să le deschid, mă sugrumă emoţia. În cele din urmă, mă hotărăsc să le citesc.

Aflu în ele o Sissi nesigură, contradictorie, adesea copleşită. Nu întrevede nimic la orizont, îi e ciudă pe propria-i inerţie, îşi reproşează că se înfurie pe soţul ei cumsecade, a avut chiar gânduri de sinucidere. „Încă o zi irosită. Nu mai trebuie să cer nimic... adevăru-i că lucrurile nu stau deloc pe roze... Negustorii ăştia de moarte, marii capitalişti, nu dau doi bani pe restul lumii, iar noi plătim ponoasele... Plâng. Nu vreau să ajung bătrână. Mă simt deja în urma vremurilor. Nu vreau să mor." Alteori, vede partea bună a lucrurilor. Jurnalul său intim îi redă speranţa. „Trebuie să zâmbesc şi să cânt în restrişte. Mi-am spus asta de sute de ori în visele mele." Un portativ desenat pe fugă. Cheia sol,

măsura de 4/4. Câteva note. Rulade pe tema do re sol sol sol la sol sol fa mi fa do.

Intru în intimitatea părinţilor mei şi îndepărtez vălul de pe viaţa lor privată. Unele rude m-au avertizat că, după părerea lor, această curiozitate e indiscretă, chiar nesănătoasă. Părerea mea e că se înşală, iar eu am dreptate. Mă mândresc cu părinţii mei, simt mândrie când scot la iveală forţa lor, inteligenţa lor, calităţile lor artistice, gândurile lor netemătoare. Prin felul în care s-au comportat, fac parte pe deplin din Istorie. Sunt sigură că ei mi-ar da dreptate.

De pe balconul meu, cerul se vede cenuşiu, aproape negru. Citesc, a câta oară, scrisorile funcţionarilor nazişti. Pătrund cu greutate frazele lor fără sens. Cele câteva cuvinte pe care le pricep mă îngrozesc. Cele pe care nu le înţeleg îmi provoacă nelinişte. Nu îndrăznesc să le pronunţ, nici măcar să-ncerc să le interpretez. Dintr-odată tunetele dezlănţuie o ploaie năprasnică, răpăind pe ferestrele întredeschise. Vântul suflă în rotocoale, cu muget grav. Uşile din apartament se trântesc, curentul îmi smulge din mână foile pe care le citeam. Mă reped afară, alerg în toate direcţiile să strâng documentele acuzatoare ale Biroului Central al Securităţii Reich-ului. Întind mâinile după ele, dar în zadar. Hârtiile sunt purtate de vânt. La un moment dat furtuna se mai potoleşte şi cad toate pe jos. Cuvintele se îngrămădesc, se amestecă, se ridică în aer. Apoi fiecare scrisoare se desprinde de vorbele acelea îngrozitoare, preschimbate într-un roi de muşte care împresoară cerul. Se tot rotesc, clocotind de răutate. Bâzâitul lor e strident. Nu mă mai aflu pe balcon, nici măcar la Paris, într-o seară de toamnă, mă aflu în imensele turbării din mlaştinile lagărului de muncă Pravieniškės, din Lituania, în faţa unei gropi comune. Musculiţele se adună mii şi mii şi devorează trupurile, un chip, chipul tatălui meu, măcinat pe fundul gropii umede... Alung de pe retină imaginea urâtă.

Îmi revin în simţiri.

Nu mai aud în minte bâzâitul strident.

Spusesem că aveam să-l demasc pe asasinul tatălui meu, că aveam să refac filmul capcanei care i s-a întins. Şi astfel, cunoscându-l, aveam să scap de frică. Îmi vin în fire şi mă aşez la masa de lucru; încep din nou, hotărâtă, să citesc documentul.

Tata, marele traficant.

Printre documentele incriminate de Secţia IVB4 a Biroului SiPo SD din Bucureşti, mi-a reţinut atenţia o afirmaţie ciudată. Acuzarea menţionează în mai multe rânduri utilizarea unor fiole „pe care evreul Abramovici le-ar fi furnizat mai multor persoane", „fiecare fiolă în valoare de 1 000 de franci". Ce puteai face cu o mie de franci în vremurile acelea?

Îl sun pe amicul Pierre, jurnalist şi istoric. L-am întâlnit pe Pierre Abramovici printr-o întâmplare, acum câţiva ani. O vreme ne închipuiserăm că aparţinem aceleiaşi familii. Faptul că purtam acelaşi nume ne-a apropiat.

El e de părere că, ţinând seama de inflaţie, o mie de franci reprezentau o sumă considerabilă, echivalentul a şapte mii de euro din vremurile noastre.

În document se mai spune: „Se dovedeşte că mintea din spatele acestui trafic de fiole este fostul negustor de lemne Theiler, care se găseşte în Franţa".

Se ştie, tata şi Theiler se cunoşteau. Descoperisem asta în arhivele Rezistenţei, aflate la Vincennes. Dar ce era cu fiolele acelea şi în ce consta contrabanda, despre care nu se dădea nici un alt amănunt?

Cuvântul „fiole" probabil că e traducerea cuvântului nemţesc *Phiolen*. Ceea ce-ar putea însemna la fel de bine şi „flacoane", şi „sticle". Cuvântul „sticle" mă duce cu gândul la sticlele aruncate în mare. Şi atunci, e oare rezonabil să-mi

închipui că în fiecare sticlă se ascundea un mesaj, un SOS, sau poate o substanţă rară? Droguri? Medicamente?

Ce anume puteau să conţină fiolele? Mi-e uşor să mă întorc pe firul timpului, în acele zile de război, când exploziile, bombele, rănile, infecţiile, toate presupuneau numeroase tratamente. Medicamentele se găseau foarte greu. Spitalele recurgeau la penicilină, faimosul antibiotic inventat de doctorul Alexander Fleming în 1923. Acest medicament-minune se găsea cu dificultate şi costa o avere. Era transportat ca un aliment preţios în flacoane speciale închise ermetic.

Oare contrabanda cu fiole nu însemna de fapt transportul de penicilină destinată reţelelor Rezistenţei? Poate că Izu participase la ceea ce naziştii numeau contrabandă, dar constituia de fapt un act de rezistenţă? E posibil.

Iar după aceea, ca de obicei, croşetez pe marginea bietelor mele descoperiri.

E târziu.

Tata iese din barul Cintra. Nu a vrut să dea mâna cu Yolanda, cântăreaţa, ştie că e o colaboratoare a Gestapoului. A fost o seară destul de bună. A putut chiar să interpreteze o melodie compusă de Reynaldo Hahn, pe versurile lui Verlaine, şi transpusă de el pentru vioară, o melodie care-i plăcea atât de mult lui Sissi, aceeaşi melodie pe care o cântase la Barcarès când Reynaldo sosise acolo ca soldat de rând.

Cerul deasupra acoperişului,
Atât de-albastru, atât de calm!
Un copac deasupra acoperişului
Îşi leagănă coroana.
Doamne, doamne, viaţa e acolo
Atât de simplă şi de liniştită.

Publicului i-a plăcut.

Izu se plimbă, cu vioara sub braţ, şi adulmecă aerul proaspăt al nopţii. Urmează să se întâlnească cu prietenul René Theiler, medic stagiar la spitalul din Nisa, ca să-i dea flacoanele pe care René le va introduce în reţea. Cei din Rezistenţă se vor putea folosi nemijlocit de conţinutul acelor fiole, mucegaiul *Penicillium notatum*, pentru răniţii de pe front sau chiar pentru a plăti tipărirea documentelor false, a cărţilor de identitate, a certificatelor de naştere, a celor de căsătorie, a cartelelor de alimente aşteptate cu încordare de evrei, de membrii Rezistenţei, de clandestinii din mlaştini.

Firește, nu am nici o dovadă că tata se întâlnea cu René Theiler ca să-i dea acele fiole. Dar nu e nimic exagerat în ipoteza mea că evreii Abramovici şi Theiler puteau fi agenţi ai aceleiaşi reţele sau măcar că se dedicau aceleiaşi cauze, şi anume eliberarea Franţei.

Nisa, rue de Marseille. Nu mă poate zări nimeni, sunt invizibilă, acum, când stau şi privesc cum se achită de meschinele-i îndatoriri Herr Müller, agentul preferat al SS-ului Röthke. Müller nu e îmbrăcat în uniformă. Banderola cu zvastica îi înconjoară braţul stâng ca un garou. Un teanc de dosare, deasupra cărora tronează un prespapier al Biroului SiPo SD.

Theiler, aşezat pe un scaun, cu mâinile sub coapse, priveşte în pământ fără să mişte. Nu va scoate nici măcar o vorbă tot timpul cât va dura interogatoriul. Müller i se adresează cu glas onctuos şi tărăgănat, cu accente de cruzime.

— Sunteţi bancher?

— ...

— Părinţii dumneavoastră, evrei?

— ...

— Dar bunicii?

— ...

— Toţi patru?

— ...

— Certificatul dumneavoastră de botez?

— ...

— Aţi făcut declaraţia?

— ...

— Soţia dumneavoastră? E şi ea catolică?

— ...

— Banii găsiţi asupra dumneavoastră vă aparţin?

— ...

— Evreul Abramovici vă aduce fiolele?

— ...

— De când îl cunoaşteţi?

— ...

— Dumneavoastră sunteţi negustorul de lemne? Aveţi un depozit? O ascunzătoare?

— ...

— Vă ajută şi monseniorul Rémond?

— ...

— Reţeaua Marcel? Domnul Marcel? Îl cunoaşteţi?

— ...

— Să ştiţi că Baldomir a ciripit, aşa că mărturisiţi!

— ...

— Vă spune ceva numele Claudius?

— ...

— Dar fotografia asta? Să ştiţi că am şi eu antenele mele.

— ...

— Da? Nu?

Müller pune fotografia la loc în dosar.

Nu-şi ia notiţe.

Evreul Theiler este exact omul care-i trebuie! E genul care ar putea pune la cale asemenea contrabandă! E o verigă din lanţul Abramovici, asta-i sigur! Müller nu are nici o îndoială şi e mândru să slujească armata victorioasă.

Țin în mână, ca pe un talisman, o filă de hârtie groasă, bleumarin. Nu e prima oară când îi mulțumesc în gând lui Sissi că a păstrat aceste mărturii scrise.

Timbru fiscal: 13 franci. Comisariatul de poliție din Nisa. Seria CI nr. 1692. Carte de identitate. Nume: Baldomir. Prenume: Jean. Naționalitate: franceză. Profesia: muzician. Născut la 9 noiembrie 1914 la Pitești (România). Domiciliul: rue Assalit nr. 4, Nisa. Semnalmente: Înălțimea: 1,71 m. Părul: castaniu. Mustața: castanie. Ochii: verzi. Semne particulare: fără. Nas, profil, forma generală a feței, ten... Semnătura titularului: Jean Baldomir. Nisa, 17 mai 1942.

E un bărbat zvelt, îmbrăcat la costum cu cravată. Trăsăturile feței sunt ascuțite, părul pomădat, o mustăcioară pe post de surâs. Ochii nu i se văd. E fotografiat din profil, din dreapta.

Îl recunosc. Nu-mi vine a crede. E tata. Are în jur de 26 de ani, dar pare mai bătrân cu vreo douăzeci. Se-nțelege, e o carte de identitate falsă. La vremea aceea, nu avea cetățenie franceză, nu avea domiciliul la adresa menționată și nici măcar nu-și lăsase amprenta degetului în josul cărții de identitate.

Mă întâlnesc cu Sarah, fiica celebrului Adolfo Kaminsky, la Select, pe boulevard Montparnasse din Paris. Tatăl ei a făcut foarte multe documente false și a salvat nenumărați

oameni în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Nu şi-a încheiat activitatea de falsificator de geniu decât în 1971, după ce le-a dat o mână de ajutor şi susţinătorilor independenţei din Algeria, dezertorilor din timpul Războiului din Vietnam şi după ce a sprijinit atâtea alte cauze.

Sarah surâde trist la vederea actului pe care i-l întind.

— Dacă tatăl dumneavoastră s-ar fi folosit de cartea asta de identitate, ar fi fost demascat pe loc.

Văzându-mi uluiala, încearcă să mă lămurească. În cărţile de identitate, fotografiile nu se făceau niciodată din profil, ci mereu din faţă.

Sarah nu ştie, se pare, că în 1943 fotograful Detaille a primit de la prefectul de poliţie al regiunii Alpes-Maritimes ordinul de a-i fotografia pe toţi străinii din faţă şi din profil, astfel încât evreii să poată fi identificaţi de specialistul în chestiuni rasiale al Comisariatului general pentru probleme evreieşti. Îi mărturisesc lui Sarah:

— Mi-e teamă pentru tata. Mă gândesc că ar trebui să-l pun în gardă.

Azi, când sunt mai în vârstă decât tatăl meu la acea vreme, îl privesc aşa cum îşi priveşte o soră fratele mai mic, sau cum îşi priveşte o mamă fiul. Amestec generaţiile, răstorn cronologia. Din nevoia mea de revelaţii, mi se pare că fila timpului e îngustă şi c-o pot străbate fără şovăire. Nu văd nici un impediment, chiar dimpotrivă. Şi da, iar şi iar, îmi doresc să-l pot lua de mână şi să-l abat de la acest drum presărat cu capcane.

Spionarea oricărei mişcări a soţilor Abramovici – aceasta era misiunea încredinţată turnătorilor Gustav şi Ernst de către comandantul SS Meier, asistentul comandantului SS Richter pentru zona aflată la sud de Nisa.

În ciuda numelui său, Ernst nu era german, ci ungur. Venea direct din Legiunea Străină. Pitit după un copac, nu pierde din ochi fereastra de la etajul şase. Părinţii mei nu bănuiesc nimic. Având certitudinea că nu e zărit, omul se strecoară pe trepte. Îşi lipeşte urechea de uşă. Rămâne uimit. Un pian în surdină şi o vioară se acompaniază reciproc. Râsete, sărutări, îmbrăţişări. O conversaţie. Dar se vorbeşte într-o limbă pe care el n-o pricepe. Coboară grăbit treptele. Cum îşi scosese încălţările ca să nu fie auzit, de mai multe ori e cât pe ce să alunece la vale.

Gustav preia ştafeta în stradă, ca să ţină sub observaţie cele două persoane pe care i le arată colegul Ernst. O tânără la braţul unui bărbat care ţine de mână o fetiţă intră în cofetăria La Grande Allée. Contemplă la nesfârşit prăjiturile de toate felurile. Rămân cu gura căscată în faţa fructelor confiate, specialitate a Nisei. De regulă, atunci când intră să-şi cumpere raţia de 350 de grame de pâine, mirosul de patiserie este un adevărat chin. Cu greu îl suportă. Azi, tocmai au ridicat o mie de franci trimişi de Anicuţa prin Société Générale. Sunt hămesiţi, iar altceva în afară de asta nu mai contează.

O prăjitură cu cremă pentru tânăr, două fructe confiate pentru tânără, o tartă cu mere pentru fetiță. Când ies din cofetărie, sunt într-o asemenea stare de euforie, încât nici nu-l remarcă pe bărbatul neîngrijit care aproape că dă peste ei.

Gustav profită de acest fericit moment ca să se strecoare în cămăruța lor și să le cotrobăie prin viața intimă. Își amintește indicațiile pe care i le-a tot repetat instructorul lui de la Gestapo, Müller. Se așază în genunchi ca să verifice dacă există vreun fir electric de la vreo alarmă, după care își scoate cheia falsă, intră în cameră și își închide lanterna de buzunar.

Nu găsește nimic și e dezamăgit. Tare i-ar mai fi plăcut să-i încolțească pe inconștienții ăia care parcă-l iau peste picior cu mica lor bucurie trecătoare. Ar fi știut cum să-i facă să vorbească, să descopere secretul prin care să-i determine pe evrei să facă greșeala fatală. Nu-i nimic: de astă dată, a pus gheara pe evreul Abramovici și n-o să-i mai dea drumul.

Faptul că intra în viața lor, că le răscolea lucrurile îi provoca o bucurie morbidă. Gustav își întocmește raportul, datorită căruia va fi promovat. A scăpat de cluburile de noapte, de nesfârșitele ore petrecute prin cafenele sau plantând microfoane sub scaunele restaurantului Carlton. E totuși altceva să umbli pe la hotelurile Martinez și Ruhl decât să te pitulezi zi și noapte. Soția lui, Anne-Marie, n-o să mai fie nevoită să se prostitueze, iar el își va face în sfârșit bucuria de a-și cumpăra mult doritul portțigaret din argint și aur, gravat cu inițialele lui.

I-am întâlnit pe acești Gustavi și Ernsti pe paginile îngălbenite și zdrențuite, i-am văzut cum se plimbau, cum scuipau, vomitau și râgâiau, cum își făceau delațiunile. I-am scos la iveală dintre nenumăratele documente pe care le-am întors pe toate fețele zile și nopți la rând. Acum, construiesc o realitate folosind realitatea altor oameni. Iar ceea ce născocesc nu e minciună, ci devine propriul meu adevăr.

E seară. Sissi a rămas singură acasă, la Cannes, cu micuța Claude. Niște cartofi zdrobiți cu un pic de unt i-au potolit foamea fetiței. A adormit fără să-l mai cheme pe tata. După doi ani de așteptare, Izu a primit în sfârșit autorizația de a lucra cu acte. Câteva zile va ocupa postul de prim-violonist în orchestra Krikava de la cazinoul din Monte Carlo. Va dormi deci la Monaco singur, ca un celibatar. El nu se plânge, dar Sissi se simte groaznic de fiecare dată când rămâne fără soțul ei.

În seara asta, ea are nevoie să-și simtă familia aproape, rudele de dincolo, de la Balcic, de pe țărmul Mării Negre. Mergeau frecvent acolo pentru câteva zile, vara, ca să scape de canicula din București. Primăvara, mergea la Borsec, celebra stațiune balneară din Transilvania, împreună cu Anicuța, care trebuia să urmeze cure pentru reumatism.

Pentru mine e ușor să trec dintr-o parte în cealaltă.

O scrisoare de la București vine după una de la Nisa, o scrisoare de la rude răspunde alteia trimise de Sissi din cămăruța ei; mai mult, unui mesaj disperat dinspre Izu îi urmează angoasa socrilor săi, pe care nu-i va întâlni niciodată.

„Mă bucur că am ajuns până la vârsta de 26 de ani, dar constat cu melancolie că n-am reușit să fac mare lucru până acum. Cât despre perspective, nici să nu le mai pomenim. Înconjurați de atât de puțină afecțiune în această nouă

Europă, nu ne mai rămâne să sperăm decât la o glorie decadentă cu bucurii în minor şi cu bemoli. Cel mai ciudat mi se pare că-mi doresc să trăiesc mulţi ani. Şi de aceea sunt silit să sper într-un viitor mai bun. Ştiu că nu poţi stoarce apă din piatră seacă, şi cu toate astea sunt sigur că poporul nostru blestemat va izbuti să scoată apă din aceste pietre. Când e vânat, jidanul poate să devină mai sălbatic decât fiarele sălbatice."

Discursurile oficiale susţin că Bucureştiul a fost mai mult sau mai puţin cruţat de marile masacre antisemite. Până să fie evacuaţi, mătuşa mea, Berthine, Mandy, soţul acesteia, Moritz, bunicul meu, Anicuţa, bunica, şi Florinel, verişoara mea, au locuit cu toţii în buricul cartierului evreiesc din Bucureşti. Au văzut de aproape cum Garda de Fier şi-a dezlănţuit violenţa şi cruzimea, în ceea ce numim în prezent „Pogromul de la Bucureşti", în timpul căruia au fost arestaţi şi torturaţi mii de evrei. Părinţii lui Sissi au învăţat să-şi ţină gura. Să nu rostească o vorbă, să nu se plângă, să se poarte ca „oamenii normali", să se piardă în mulţime. Cu o singură excepţie, în ziua de 2 februarie, când o scrisoare curajoasă de la Bucureşti pomeneşte de orori. „În afară de pogromurile de pe Calea Dudeşti şi de pe Calea Văcăreşti, nu a ajuns absolut nimic la noi, ne-a ferit bunul Dumnezeu de nenorociri. Au jefuit toate magazinele, au dat foc pretutindeni. Au dat foc şi marelui templu spaniol, apoi tuturor prăvăliilor evreieşti din Calea Rahovei şi Calea Moşilor spre Obor. Au omorât peste o mie de evrei. Mai multe amănunte au scris în ziarul *Universul*, dacă-l găsiţi să-l citiţi acolo. Absurdităţile astea au fost comise de legionari, diferiţi ca de la cer la pământ de legionarii pe care-i ştiţi voi, din Legiunea Străină. Aici ei sunt pătura cea mai de jos a omenirii, drojdia societăţii. I-au împuşcat până şi pe soldaţii şi funcţionarii care îşi făcuseră doar datoria ca să ne apere. Mulţumită lor am scăpat de carnagiu."

Anicuţa a adăugat în josul paginii: „Eram cu toţii în primejdie, toată familia a scăpat nevătămată, nu ne-au făcut nimic. Cine a putut a plecat din Bucureşti. Noi am rămas pe poziţii".

Am crezut multă vreme că nu mă privea ce se întâmpla în România. Astăzi refac drumul îndărăt. Am aflat de la verişoara mea Cathy, care a găsit scrisorile pe care bunica nu i le-a expediat niciodată fiului ei Isaac, că, la ordinul conducătorului, mareşalul Ion Antonescu, bunicii mei dinspre tată, Bercu Salomon şi Golda, au fost deportaţi în lagărul de la Cernăuţi, la sute de kilometri de Piteşti, oraşul lor de adopţie. Au fost obligaţi să poarte steaua galbenă evreiască. Au trăit în condiţii degradante în acel lagăr.

De câteva luni, Izu nu a mai primit nici o veste de la părinţii săi. Nici un semn de viaţă. Tăcere absolută.

Sissi îl îndeamnă să le scrie, dar Izu refuză. I se pare că ei au rămas cu mult în urma lui, că nu mai sunt în viaţă, că nu mai au nici o legătură cu prezentul şi că n-o să-i mai revadă. Dureroasă intuiţie.

La Bucureşti, familia Wisner îşi duce cum poate traiul în continuare. Moritz nu-i spune fiicei lui că i s-a interzis să mai profeseze, că nu mai are curaj să iasă din casă de frică să nu-l înjure oamenii pe stradă, să nu fie dat jos din tramvai sau chiar bătut. E mai bine să nu-l vadă nimeni, să nu-şi amintească nimeni de el.

Sissi nu le scrie că îi este foame şi frig, că Izu se închide adeseori în sine sau e nervos, că nu-l mai recunoaşte în el pe soţul acela iubitor, că e atât de dezamăgită de viaţă.

Din ambele părţi, scrisorile sunt din ce în ce mai lapidare. Cu toţii poartă măşti şi se mint din dragoste, cu zâmbete menite să camufleze decăderea.

Am adeseori acest vis în care se face că mă aflu într-o casă foarte mare, cu două terase, ca a mea. Geamurile nu dau înspre oraş, ci înspre o pădure întinsă. Dintr-odată un copac din dreptul terasei se ridică şi pluteşte în aer uşor. Un porumbel ajutat de o altă pasăre se agaţă de copac, apoi îşi iau zborul împreună. Copacul pătrunde în casă. Îl împing înapoi. Copacul şi păsările se înalţă spre cer. Bolta e presărată cu aceste elemente eteroclite. Copacii străpung norii.

Dintr-odată, se stârneşte furtuna.

Mă aflu la Nisa, la hotelul Masséna. De la una din ferestrele camerei mele se zăresc clipind neoanele verzi ale Casei Vogade.

Pe patul răvăşit tronează o cutie verde-închis, din imitaţie de piele. Ating cu degetele literele aurite, *Les Arcades. Vogade, ciocolatier, cofetar*, Place Masséna nr. 1, Nisa. Deasupra vulturului cu coroană e blazonul cu dungi al oraşului Nisa. Deschid cutia fără grabă. Ridic cu grijă foaia fină de hârtie gofrată. Privesc îndelung cele treizeci de bomboane de ciocolată frumos aranjate în locaşurile lor.

Îmi alung pofta, îmi fac curaj, ies din încăpere.

Cuprinsă de un fel de nelinişte, deschid uşa ciocolateriei. Un bărbat de vreo 60 de ani vine din cămăruţa din spate. Îi întind cu mişcări automate un vechi contract de muncă unde scrie că tata a fost angajat ca instrumentist şi interpret la vioară alto al Casei Cintra-Vogade în urmă cu mai bine de şaizeci de ani. Foaia aceea îngălbenită de vreme, păstrată ca o relicvă de mama, ar putea părea derizorie. Antetul, semnăturile, cerneala pe jumătate ştearsă, totul ar putea fi socotit o mărturie a unei istorii adevărate despre care astăzi nu se mai ştie nimic.

Îi pun nenumărate întrebări ciocolatierului. Exista magazinul acesta în 1943? Avea o orchestră?

Îmi vine să mă ciupesc ca să fiu sigură că nu visez atunci când îl aud spunând:

— Tata era proprietarul magazinului la acea vreme, era un restaurant-bar-patiserie. Pe atunci se chema Cintra-Vogade. Nu se vindea ciocolată, ca azi, ci produse de patiserie și fructe confiate. În spate era o volieră, foarte frumoasă. În fiecare după-amiază venea să cânte o orchestră de țigani. Lumea se strângea aici la un ceai dansant.

Și atunci firește că am văzut tabloul întreg: tata și muzicanții cântau melodii țigănești. În zarva conversațiilor de pe la mese, amestecată cu piuitul păsărilor din colivie, pentru câteva ore Izu se simte fericit și liber.

Pe patul desfăcut din camera mea de hotel, cutia din imitație de piele de la Casa Vogade mă aștepta neatinsă. Cu riscul să mă apuce o criză de bilă, golesc cutia de toate pralinele negre și cremoase.

„Să se tânguie timpul, să ruginească veşnicia."

Cuvintele poetului Benjamin Fondane, asasinat şi el de cei care mi-au ucis tatăl.

„Cântul trecutului, urmele de pe covor..."

Vorbele lui mă bântuie.

Oare există ceva pe lumea asta care mi-ar putea reda liniştea?

Îmi stabilisem o misiune anume: să devin cutia de rezonanţă a Istoriei, să mă strecor în birourile SiPo SD, să le demasc planurile, să arăt cu degetul omul pervertit dinăuntrul lor, să scot la iveală ideologia lor primejdioasă. Să nu credeţi că am lăsat baltă căutările.

Umblu cu toiagul meu de pelerin. Urmele lăsate de Istorie n-au fost şterse cu totul, din fericire. S-au făcut mari eforturi în Franţa pentru adunarea, ordonarea, traducerea acestor file roase de timp, pentru transferarea pe microfilm a miilor de informaţii salvate din debandada armatei naziste. Împotriva uitării oamenii trebuie să-şi adune forţele cu repeziciune.

Centrul de Documentare al Arhivelor Naţionale. E nevoie să te înscrii, să obţii un card, să-ţi laşi lucrurile la intrare într-un dulăpior, cu excepţia ochelarilor; mai poţi lua cu tine şi un creion. Dacă nu introduc cardul corect, nu am cum să intru. Câteva supraveghetoare cu bluze albastre şi mănuşi albe se plimbă încolo şi-ncoace prin sala imensă, printre pupitrele lungi şi cu lămpi deasupra, impunând o tăcere misterioasă. Locul ascunde probabil destule secrete.

În căutarea asasinilor tatălui meu, dau peste un anume Knöchen, comandantul SS care a semnat cea de-a doua scrisoare a Biroului SiPo SD.

— Ai avut noroc, îmi spune cu ironie un prieten, să dai peste corespondenţă germană, în fine, nazistă, semnată de medicul

Knöchen în persoană! Era șeful cel mare responsabil cu statutul străinilor din Paris. Felicitări, nu-i chiar de ici, de colo!

Microfilmul se derulează spasmodic. Stop-cadru. Fotografie deteriorată, zgâriată, în care se poate vedea Knöchen Helmut, SS Standartenführer, colonel de poliție din Paris. E fotografiat în picioare, în biroul lui. Nici urmă de zâmbet. Expresie disprețuitoare. Aspru, slab la față, ostil. Ochi deschiși la culoare. Nas drept. Gura un pic prea mare. Frunte înaltă, de intelectual, bombată, liberă. Păr șaten. Cam așa ar arăta o descriere „rasială".

Personajul, născut în 1910, fiul unui învățător, devine la vârsta de 16 ani membru al Tineretului hitlerist. Îi place sportul. Extrem de inteligent, cultivat și bine crescut, obține un doctorat în filozofie, iar în 1937 intră în biroul SD. Are 30 de ani. Este trimis de îndată la serviciul de evidență a străinilor. Deosebit de metodic și sârguincios, devine șef în cadrul Gestapoului, șeful incontestabil al Secției IVB4. Are calități excepționale în materie de organizare și luare a deciziilor, ceea ce-l va propulsa în fruntea așa-numitului „Sonderkommando", care-și va face intrarea în Paris la 14 iunie 1940. Knöchen se specializează în supravegherea cercurilor străinilor și în special a dușmanilor nazismului, evreii. Se instalează la hotelul Louvre, apoi la hotelul Scribe, apoi, pe măsură ce se rechiziționează locuințele, pe boulevard Lannes, la numărul 57, iar în cele din urmă pe avenue Foch, la numărul 72. A devenit celebru pentru că a incendiat două sinagogi din Paris. La 28 ianuarie 1941, într-o scrisoare adresată Comandamentului Militar German din Franța, solicită înființarea unui lagăr de internare pentru evreii străini.

Knöchen notează: „Francezul e antisemit și, pentru ca măsurile antievreiești extreme să nu-l șocheze, trebuie să ne ocupăm mai întâi de evreii străini, după care ne vom ocupa și de evreii francezi, retrăgându-le treptat-treptat naționalitatea".

El a pus în funcţiune sistemul de convoaie. Între 1942 şi 1944 a luat parte la înfiinţarea a patru lagăre de concentrare.

Microfilmul şi-a încheiat povestea, se învârte în gol, cu zgomot asurzitor. Ecranul clipeşte fără oprire. Rămân nemişcată, ca sub hipnoză. Am dat oare peste un roman în fotografii al cărui text s-a şters, am auzit oare nişte eroi de benzi desenate închişi în cadrele lor, sau poate tocmai am fost martora amintirii încă fumegânde a cenuşii infernului?

Trebuie să dau uitării tot ce am văzut.

Dau fuga la dulăpiorul unde mi-am lăsat lucrurile. Îmi iau haina, geanta, obiectele personale.

Trebuie să scap de gustul amar din gură.

Mă duc la automat şi cumpăr mai multe ciocolate, bomboane, o băutură foarte dulce.

Trebuie să merg repede, cât mai repede, fără să mă uit în urmă.

Părăsesc clădirea frumoasă, dar din care răzbate durerea, cu gândul că mi-e ruşine că sunt cetăţean al Franţei.

Acum, că ghemul se descâlceşte, îndrăznesc să mă apropii de aceşti oameni şi de ideologia lor primejdioasă. Umblu pe coridoarele întunecate şi înguste ale Comisariatului Montagne Sainte-Geneviève din Paris, ale căror ziduri sunt acoperite cu vechi fotografii ale poliţiştilor „căzuţi pentru patrie". Sala arhivelor. Nu mi-aş fi imaginat că într-o încăpere atât de mică se pot adăposti atât de multe dosare care se prăbuşesc sub propria lor greutate. Aici se ţin laolaltă arhivele Informaţiilor generale. Un domn, Miloud, mă întâmpină cu căldură. Îi spun ce doresc.

— Eu am vorbit ieri cu dumneavoastră la telefon. Aş vrea să mă uit pe rapoartele privitoare la evreii străini din perioada 1943–1944. Aveţi informaţii legate de operaţiunile poliţieneşti dintre provincie şi capitală?

— N-o să găsiţi mare lucru, îmi spune.

Începând din 1943, Gestapo preluase organizarea filajelor şi execuţiilor. Guvernul de la Vichy şi cel german au colaborat îndeaproape în punerea la cale şi în efectuarea transferurilor şi deplasărilor, în întocmirea listelor de „indezirabili" care urmau să fie arestaţi. În dosarele lor, scrisori insuportabile, constatarea unei morale aiuritoare. Părinţii mei, lucizi de altfel, erau însufleţiţi de speranţă, aşa cum sunt mai toţi tinerii. Nici nu bănuiau că făceau obiectul unei asemenea agresivităţi.

Mi se pare într-atât de respingătoare ura aceasta faţă de semeni, încât ar trebui să-mi abandonez cercetările.

Tenacitatea îmi este răsplătită: găsesc „acul în carul cu fân". Într-o scrisoare de la intendentul Poliţiei regiunii Nisa către Comisariatul central al Poliţiei din Nisa, orchestra Krikava, condusă de tata, este arătată cu degetul: „Mi se pare de folos să menţionez că la cazinoul municipal din Monte Carlo orchestra evreiască Krikava, alcătuită din muzicanţi evrei, a făcut în ultima vreme, prin cântecul *Dac-ajungi prin Paris*, propagandă gaullistă".

Sunt curioasă să aflu cum sună versurile acelui cântec, care-i aparţin lui Charles Trenet. Le fredonez:

„Dac-ajungi prin Paris,
Să-i saluţi pe amicii mei,
Să le spui că le-am rămas credincios în inima mea.
Dac-ajungi prin cartier,
Cel mai frumos din lumea-ntreagă..."

Tata iubea Parisul, iar Parisul îi era interzis. Ca să-şi ocrotească familia, Izu se afunda în anonimat. Nu discuta, prin urmare, niciodată despre război sau despre viitorul ţării. Cu toate acestea, în sinea lui vedea lumea ca pe un loc al tuturor ambiguităţilor şi nu se putea abţine să nu se întrebe de care parte erau oamenii de rând cu care se intersecta pe stradă sau cei cu care avea de-a face la muncă. Oare l-ar fi denunţat fără să ezite?

Mă văd dintr-odată şi eu acolo, la fel de rătăcită printre aceste mărturii dezgustătoare.

Oare oamenii aceia ar fi traversat pe celălalt trotuar la vederea mea? Oare m-ar fi dat jos din autobuz? Poate că m-ar fi pălmuit, m-ar fi trântit la pământ, m-ar fi lovit, după care m-ar fi dat pe mâna delatorului de la colţul străzii.

Sunt clipe în care am senzaţia că toată această poveste mă striveşte. De ce nu o dau uitării, o dată pentru totdeauna? De ce caut să refac conturul umbrelor? De ce ţin cu tot dinadinsul să dezgrop trupurile fără de morminte? La urma urmei, aş putea s-o las baltă, să accept gândul că nu voi mai afla niciodată nimic nou.

Dacă Biroul SiPo SD a făcut cercetări în continuare, atunci nici eu nu trebuie să mă dau bătută.

Memorialul Shoahului mi-a devenit a doua casă. Stau cu orele în biroul arhivelor, unde se află o fototecă cu 90 000 de fotografii, o bibliotecă cu 50 000 de referinţe, numeroase filme şi mai bine de treizeci de milioane de dosare clasate, arhivate.

Toate aceste liste îmi sar în ochi ca o insultă. Recensământul evreilor. Sancţiuni... Pedepse. Meserii interzise evreilor. Sancţiuni... Schimbarea rezidenţei evreilor. Sancţiuni... Şederea şi deplasarea evreilor străini. Sancţiuni...

Prinsă în materia vâscoasă a documentelor fotocopiate ale Ministerului de Interne, fac însemnări, subliniez, mă chinui să descifrez. Microfilmele sunt de multe ori incomplete, deteriorate, neclare. Am cerut cotele precise. Şi iată-mă în faţa unor dosare prăfuite în limba germană. Încordată, îmi ţin respiraţia, mă aflu pe muchie de cuţit. Răsfoiesc fotocopiile roase de timp ale Secţiei de Anchetă şi Control (SEC)

a poliţiei antievreieşti franceze, care trimite către poliţia naţională valuri şi valuri de delaţiuni. Evreul polonez Oxner, domnişoara Kohn Fanny, spălătoreasa Clara Wolf, Robijanski Ilija, ca să amintesc doar câţiva, sunt cercetaţi cu toţii pentru fapte dubioase.

Nu sunt scutiţi nici funcţionarii din poliţie. Inspectorul de poliţie Auclair este descris drept „prietenul evreilor", îi primeşte în audienţă şi se preocupă să le rezolve problemele. Există bănuieli cu privire la Silvareno, şeful biroului celei de-a patra divizii a prefecturii Alpes-Maritimes, care ar fi, nefericitul, „evreu de origine română, naturalizat francez".

În acest apel oficial la delaţiune poate că aş găsi câteva informaţii despre „evreul Isaac Abramovici" şi despre familia lui. Se pare că din 1940 tata a fost filat de trei informatori ai SEC.

„Evreul Isaac Abramovici se mută des.

21 septembrie, cuplul Abramovici, post-restant birou central, Nisa, Alpes-Maritimes, Franţa.

18 octombrie 1940, cuplul Abramovici, la doamna Grandy, rue Alerti nr. 11, Nisa (A.M.).

12 februarie 1941, cuplul Abramovici, apartament în rue Paris nr. 26, Nisa.

25 aprilie 1941, cuplul Abramovici, apartament în rue Paris nr. 26, Nisa.

4 mai 1941, Sylvia Abramovici e singură la Nisa. Evreul Isaac Abramovici locuieşte la Cannes, rue du Batéguier nr. 8. Soseşte şi Sylvia Abramovici la 14 iunie 1941.

18 iulie 1942, se naşte Claude Georgette Abramovici.

Evreul Isaac Abramovici nu are permis de muncă, şi totuşi dirijează o orchestră de ţigani la Casa Vogade. Cântă pentru publicul clandestin melodii maghiare, poloneze, ruseşti şi româneşti. Adaugă de regulă *Marşul Legiunii Străine*, opera

Califul din Bagdad, *Dunărea albastră*. Se remarcă printr-un solo de vioară, reinterpretare a *Marseiezei*. De multe ori, la încheierea spectacolului propune jazz.

23 ianuarie 1943, evreul Isaac Abramovici obţine permisul de muncă de la Comisariatul General pentru Probleme Evreieşti, în baza articolului 3 al legii din 2 iunie 1941.

16 iulie 1943, evreul Isaac Abramovici locuieşte împreună cu soţia şi cu fiica lui în rue Hérold nr. 20, la Nisa.

Evreul Isaac Abramovici pleacă adeseori şi lipseşte mai multe zile la rând. Familia rămâne acasă. La întoarcere aduce multe portocale, unt, cartofi.

25 ianuarie 1944, evreul Isaac Abramovici se mută împreună cu soţia lui însărcinată şi cu fetiţa la Beausoleil, în Avenue de Villars nr. 11, Monaco.

Evreul Isaac Abramovici se pare că desfăşoară activităţi financiare împreună cu o agenţie clandestină deţinută de un anume Theiler."

În realitate, n-am descoperit nimic nou. Pot şi singură să refac traseul părinţilor mei, pentru că mama mi-a lăsat toată arhiva familiei, contracte de muncă, atestate, contracte de închiriere, cartele de alimente, jurnale intime, scrisori.

Sunt nevoită să constat că, la fel ca toţi evreii care se refugiaseră pe Coasta de Azur, şi părinţii mei fuseseră deja prinşi în plasa care avea să se strângă în jurul lor.

Vara 1942.

Colonelul și comandantul SS Helmut Knöchen, șeful Biroului SiPo SD de la Paris, chiar cel care semnase cea de-a doua scrisoare acuzatoare, a hotărât să facă astfel încât să dispară evreii străini care se ascund în capitală. La 16 iulie, cere arestarea unui număr de 7 000 de evrei, dintre care 4 115 copii. Unii sunt închiși în lagărul de la Drancy. Ceilalți sunt trimiși spre velodromul de iarnă, în arondismentul 15. Supraviețuiesc cinci zile fără hrană și cu o singură sursă de apă. Cei care încearcă să fugă sunt uciși pe loc. În jur de o sută de prizonieri se sinucid.

Luiza, sora lui Izu, a plecat din România în urmă cu un an ca să se căsătorească cu Henri, logodnicul ei, mobilizat în Franța. În acea zi, aflându-se singură la Paris cu nou-născutul ei Alain, Luiza scapă ca prin minune de raid și se ascunde vreme de trei săptămâni într-un apartament rămas gol. La începutul lunii august se urcă într-un tren, având acte false. Sosește împreună cu fiul ei la Nisa, unde își revede soțul.

De câteva zile Izu și Sissi nu mai locuiesc singuri. S-a reunit o părticică din familie.

Mă uit la fotografia făcută la Nisa în vara aceea. Mama stă pe plajă, cu capul ușor aplecat într-o parte, ține în brațe un bebeluș, pe sora mea mai mare, Claude. Lângă ea, Luiza, mătușa mea, îmbrăcată elegant, cu o bluză brodată, îl strânge

în braţe cu afecţiune pe Alain. Henri stă în genunchi în faţa soţiei sale. Izu cuprinde în braţe familia reunită. Pe spatele fotografiei scrie: „Sissi, Izu şi Claude, Luiza, Henri şi Alain. O zi din viaţa familiei Abramovici-Béhar. August 1942, zona liberă".

București, 16 octombrie 1942, București, 6 decembrie 1942, București, 20 aprilie 1943, București, 25 iulie 1943, părinții vor să afle noutăți despre copii. Scrisorile trimise din Franța, ca și cele sosind din București sunt acum pline de tăieturi groase, cu albastru, iar cerneala ștampilelor s-a imprimat pe deasupra scrisului. Cenzura își face treaba fără să se mai ascundă.

Trec luni la rând, iar situația părinților mei nu a devenit cu nimic mai îmbucurătoare. Tata merge să muncească ocazional în orașele de pe Coasta de Azur. Mama descrie chinul prin care trec într-o scrisoare către Anicuța. „E cam obositor să fii după-amiaza la Nisa, iar seara la Cannes. Seara abia dacă mănâncă, și trebuie să plece cu trenul. Timpul trece pe negândite. Nu mai cânt la pian, dar prind câteva ore de somn și mai și citesc un pic. În starea în care sunt somnul mi-e mai prețios ca oricând. Cum spun francezii, când dormi nu-ți mai este foame."

Din motive de siguranță, printre subiectele de conversație autorizate, „micuța Claude" sau „verișoara Florinel", Sissi poate atinge și subiectul „hrană". Ce-o să mănânce a doua zi? „Lămâile și portocalele au devenit rarități. Măslini sunt în jur, dar n-am văzut niciodată nici măcar o măslină... Cât despre uleiul de floarea soarelui, nu ajunge niciodată prin zonă, deoarece e o lipsă de combustibil..." Despre politică e mai bine să nu pomenești în scris.

Da, viaţa curge mai departe. Dar în septembrie 1943 contextul s-a schimbat. Mussolini a fost destituit, iar italienii au plecat de pe Coasta de Azur, lăsându-i pe evrei la dispoziţia călăilor. După capitularea Italiei, au sosit în zonă detaşamentele de trupe germane motorizate. Naziştii ocupă hotelurile, se preumblă pe Promenade des Anglais.

Rapidul Paris–Ventimiglia, ora 15. Prin difuzoarele din gară, Gestapo le cere călătorilor să nu coboare din tren. Până în ziua aceea, poliţia germană nu mai efectuase operaţiuni de acest gen în regiune, de regulă controlul călătorilor era făcut o dată la cincisprezece zile de către poliţia franceză şi cea italiană. Azi însă, lucrurile stau altfel.

Izu aşteaptă. Deocamdată, nu e un clandestin, poate să-şi păstreze identitatea reală. Poate arăta în orice clipă cartea de identitate de la sindicatul artiştilor muzicieni profesionişti, Federaţia industriei de divertisment.

O santinelă pe peron în direcţia opusă, o puşcă-mitralieră orientată spre tren, un ofiţer german în uniformă, doi agenţi Gestapo în civil, un al patrulea german în uniformă de aviator şi cu cizme de fetru. Inspecţia fiecărui compartiment, controlul cărţilor de identitate. Un agent citeşte cu voce tare numele şi se uită într-un carneţel, compară cu poza pe care o ţine în mână. Cartea de identitate e studiată de un ofiţer în uniformă, apoi de un al doilea agent, în civil. Trei călători

sunt obligaţi să coboare cu tot cu bagaje. Persoanele de pe peron primesc permisiunea să urce. La ora 15.25 trenului expres 119 i se dă voie să pornească în direcţia Nisa.

Izu trage aer în piept. Nici de astă dată nu a făcut uz de cartea lui de identitate ascunsă *pentru orice eventualitate* sub husa verde a viorii.

Domnul André, agent de legătură şi de informaţii al Gestapoului, i-a cerut azi subordonatei sale Marie-Louise – cu trăsături masculine, părul blond spălăcit, chip antipatic şi plin de riduri, dantura mare şi strâmbă, atitudine şireată şi bănuitoare – să-l fileze pe evreul Abramovici.

Izu e deja membru al Rezistenţei franceze; mai verifică o dată informaţiile pe care trebuie să le transmită camarazilor săi: „Gestapo la Cannes: hotelul Galia, hotelul Pintenul de aur. Gestapo la Nisa: hotelul Mont Boron, hotelul Riviera Palace. La 31 iulie, timp de 45 de minute, soldaţii nemţi au traversat oraşul Cannes dinspre Antibes cu toate echipamentele şi cu două companii de mitraliori, între 1 500 şi 2 000 de oameni. La 16 august, o maşină Mercedes cu număr de general de armată oprită în faţa Hotelului Păcii. Un du-te-vino continuu. Prezenţi o serie de ofiţeri. Cu o noapte înainte, de la ora 22 la ora 23, inspecţie generală a trupelor germane care staţionează la La Croisette. Verificarea completă a actelor de identitate, deoarece există zvonuri că printre ei s-ar fi strecurat spioni, în uniforme de soldaţi germani. Populaţia indiferentă".

Porneşte repede, strângând vioara la subsuoară. Încearcă să pară destins. Îşi repetă în gând fără oprire vorbele lui Flavian din ajun: „Să nu uiţi că se află permanent cineva pe urmele tale. Spune-le tuturor să nu meargă prin localuri în zilele de marţi şi vineri. E posibil să se facă raiduri, vin poliţişti francezi sau germani, nu se ştie. Să nu te întâlneşti cu

nimeni prin biserici, deschide bine ochii. Dacă umbli cu băgare de seamă, o să-ţi piardă urma".

Izu trebuie să ducă informaţiile la doamna Chambon, de la Villa Menzoni. Îi citeşte numele pe un stâlp de la intrare, „Pensiune de familie, cazare şi masă". Două bătăi în uşă pentru cei ai casei. Clienţii sunt mai ales evrei. Nu ştiu nici până în ziua de azi dacă tata a fost într-adevăr cel care a strecurat foile în ascunzătoare. Nu am găsit nici o dovadă în acest sens. Totuşi, presupun că aşa s-a întâmplat, dacă e să mă iau după nenumăratele relatări păstrate la Arhivele Naţionale despre activităţile numeroşilor membri anonimi ai Rezistenţei.

Se susţine, deci, presupunerea mea că tata va fi înfăptuit asemenea acte de curaj. Nu fac decât să le aduc astfel un omagiu tuturor celor care şi-au sacrificat timpul şi uneori chiar şi viaţa ca să lupte împotriva trupelor de ocupaţie.

Câteodată, pe parcursul căutărilor mele, îmbrac haina de detectiv. Nu am, firește, nici pelerină, nici mănuși negre, nu lucrez într-un birou plin de fum, dar dau dovadă de răbdare și de tenacitate.

Trebuie să-i privesc pe naziști ca pe niște pioni pe o tablă de șah. Trebuie ca ei să se deplaseze în sensul cerut de descoperirile mele. Treptat, pătrățelele de pe tabla de șah creionează strategia călăilor.

Nu trebuie să-mi pierd din tărie, nu trebuie să renunț. Mă afund în arhive iar și iar. Cercetez documentele lăsate de Sissi.

Printre ziarele adunate, îmi atrage atenția un scurt articol în ziarul local din Nisa, decupat cu grijă și înrămat.

În aprilie 1942, tata a ținut un concert de muzică camerală în bisericuța Notre-Dame de Bon-Voyage.

„Avanpremieră ieri, marți, la ora 9 seara, cu Vlasti Krikava și ansamblul său. Violonistul Jean Auvours a interpretat cu grație și talent cel de-al doilea cvartet al lui Stan Golestan, scăpărând pe ritmurile ținuturilor românești și încărcat de melancoliile acelea ce așternd dintr-odată atâta farmec domol. Ne amintim de succesul de care s-au bucurat acești muzicieni minunați în urmă cu două luni, cu prilejul primului lor concert, ținut la cazinoul municipal."

Jean Auvours era pseudonimul de scenă al tatălui meu. Dacă şi-ar fi folosit numele real, ar fi încălcat legea ocupării forţei de muncă aflată atunci în vigoare şi ar fi fost pedepsit drastic. Deduc de aici că, de vreme ce a cântat în biserica aceea, probabil că a avut o oarecare legătură cu preotul paroh.

Acuzarea pomeneşte de un anume Marcel, şi nu de Isaac. Fac cercetări în această direcţie şi descopăr astfel *reţeaua Marcel.*

Nisa, 1943. La parohia Notre-Dame de Bon-Voyage, păstorită de monseniorul Paul Rémond, există câţiva enoriaşi care încearcă să-i salveze pe evreii aflaţi în primejdie.

Monseniorul Paul Rémond, arhiepiscop de Nisa, susţine eforturile lor şi-şi asumă riscurile încă de la început. Pune fără ezitare la dispoziţia reţelei spaţiu în propriile clădiri. Grupul respectiv de membri ai Rezistenţei este condus de un anume Marcel. Această informaţie mă intrigă. Mă grăbesc să studiez dosarul cu documente păstrate de mama. Găsesc acolo o autorizaţie de dispensă pentru căsătoria dintre tata, evreu, şi mama, botezată în rit creştin. Actul e semnat de monseniorul Paul Rémond. Este documentul original, şi nu o copie. „Dispensă pentru impedimentul de Disparitate de Cult. Prin mila Domnului şi graţia Sfântului Scaun apostolic, episcop de Nisa şi conte de Drap. Dată fiind cererea adresată nouă de Sylvia Wisner, catolică din dioceza Nisa, parohia Notre-Dame de Bon-Voyage. În vederea autorizării căsătoriei sale în faţa Sfintei Biserici cu Isaac Abramovici, israelit. În virtutea cam. 1045, prin autoritatea apostolică, o dispensăm pe Sylvia Wisner, catolică, de impedimentul de Disparitate de Cult, care se opune căsătoriei sale cu Isaac Abramovici. Îl autorizăm pe preotul de la Notre-Dame de Bon-Voyage sau pe vicarul său să primească acordul mutual al sus-numiţilor viitori soţi. Şi declarăm legitimi pruncii care se vor

naşte din această uniune. Dat la Nisa, la 28 aprilie 1942, pentru monseniorul episcop de Nisa, Paul Rémond."

Nu sunt naivă, ştiu prea bine că la parohia Notre-Dame de Bon-Voyage certificatele de complezenţă erau monedă curentă.

Cu toate acestea, nu mă pot împiedica să nu mă gândesc că tata, căsătorit religios de către monseniorul Rémond şi făcându-şi apariţia câteodată la parohia Notre-Dame de Bon-Voyage, unde ţinea concerte, a frecventat *reţeaua Marcel.*

Biroul SiPo SD, în încrengătura sa birocratică, pare să facă o confuzie între un anume Marcel care conduce *reţeaua Marcel* şi un Abramovici refugiat la Nisa, care ar fi tatăl meu. Pe scurt, medicul Marcel Abramovici nu există, iar tata, Isaac Abramovici, ar fi practic persoana căutată. Sau invers...

Azi-noapte m-am trezit tresărind. Prin fereastră, de pe o rază argintie, mă striga tata. Venise pe jos să mă vadă. În timp ce se apropia vorbea cu mine, iar eu îl auzeam, în casa mea din Paris, în patul meu, în toiul nopţii. După care m-am trezit de tot. M-a bântuit acest vis. Am dat drumul la radio, unde se transmitea *Dansul ungar nr. 5* al lui Johannes Brahms.

În valiză am un pachet de scrisori, corespondența dintre părinții mei și familia lor din București. Sunt scrise în română. Dar eu nu știu limba română. Privesc aceste rânduri din vremuri de război, le mângâi, le învârt și le tot învârt ca pe niște piese de puzzle care nu se întrepătrund. Frânturi din Franța, din România și de pe alte meleaguri.

Trebuie să adun fărâmele și să reconstitui istoria familiei mele. Mă apropii de Florinel, verișoara mea primară, și de Victor Ionescu, soțul ei. Locuiesc în Fribourg, în Elveția.

Florinel avea doar 4 ani când mama și tata s-au refugiat la Nisa. În 1944, rudele din București erau topite după fetița aceea drăgălașă, dolofană, inteligentă, supradotată. Tata îi scrisese că-și dorește să aibă privilegiul de a fi primul ei însoțitor după ce se va încheia războiul. N-aveau să se întâlnească niciodată.

Studenți sârguincioși în timpul comunismului, Florinel și Victor s-au cunoscut la București. Victor s-a îndrăgostit de frumoasa fată. Erau amândoi cercetători și au fost aleși de guvernul aflat la putere pentru a pleca în Elveția la cursuri de perfecționare. Au profitat de această șansă ca să scape din ghearele comunismului. În 1968, au cerut azil politic, după care au devenit cetățeni elvețieni.

Florinel și Victor vor traduce toată această corespondență. Vom ridica împreună vălul nespusului și vom descoperi

indiciile care-l interesează pe detectivul din mine. Probabil că aceste scrisori le vor tulbura amintirile. Poate că vor dezvălui un secret de familie. Sper să nu le fac rău. Redând viaţă cernelii murdărite de naziști, poate că voi spicui câteva amănunte în plus despre tinereţea părinţilor mei.

Trenul iese din Lausanne. Podgoriile de la Granvaux, pădurile întunecate şi dese de la Pindoux. TGV-ul îşi închide pasagerii ca într-o bulă. Din afară nu răzbate până în compartimentul meu gol nici un zgomot. O linişte vătuită. Tunel. Încetinire la Vauderens. Ora locală cu două ore după Greenwich, altitudine 813 metri, Fribourg. Cobor cu valijoara, calculatorul, romul şi zahărul de trestie de Guadalupe pe care le duc de regulă în dar verilor mei.

Victor. Îl zăresc de departe pe peron. Are părul alb, un zâmbet ironic, e rotofei şi trage dintr-o ţigară. Florinel mă întâmpină cu braţele deschise, îmbrăcată din cap până-n picioare în albastru. Maşina lunecă pe străzile curate ale oraşului. Mă simt de parcă m-aş plimba într-o sanie, descopăr peisajul de ţară, câmpurile cu porumb, căsuţele frumos aranjate, livezile oamenilor, florile. Ajungem în sătucul Marly.

În casă e cald şi bine, în curte miroase a busuioc. Bucătăria în stil american, cu cele două chiuvete şi miile de sertare, mă impresionează. Şemineul din mijloc toarce. Boxele lui Victor tronează maiestuoase în salon. Ceai cald, brânză elveţiană, tort cu ciocolată.

Victor începe să citească de pe ecranul calculatorului meu aflat pe masă. Se ridică astfel încet-încet cortina în piesa de teatru jucată cu ani în urmă.

București, 6 ianuarie 1940. Bunica Anicuța își face griji pentru fiica ei. „Draga mea, am primit scrisorile voastre din 26 decembrie, care mi-au adus mare bucurie. Trebuie să le citesc de trei sau patru ori, după care vreo patru zile mă simt mai liniștită. Dar apoi iar încep să-mi fac griji, până când primesc din nou veşti de la voi."

„Cannes, februarie 1940. Dragii mei părinți, m-am tot interesat prin ce modalitate ne-ați putea trimite bani din România, zadarnic însă. Nu-mi rămâne decât să sper că veți găsi voi o soluție. Măcar de-am şti cum sunteți, dacă aveți cât de cât din ce trăi, ca înainte. Scrieți, rogu-vă, cât mai amănunțit cu putință, eventual cu cerneală roşie..."

Cu cerneală roşie? De ce-i așa importantă cerneala roşie în vremurile acelea de restriște? Am întors pe toate fețele cuvintele acelea, şi tot nu m-am lămurit. Curiozitatea mă împinge să caut pe internet. Îmi reține atenția o poantă cu evrei, din anii '30, o întâmplare petrecută în Uniunea Sovietică.

Iacob Ilia Vasilievici este evreu, inginer la Lucrările publice. Într-o bună zi, autoritățile îl trimit într-un oraş din Siberia ca să ia parte la ridicarea unui complex industrial uriaş. Pe Iacob îl cam îngrijorează această mutare. Îi spune soției sale, Rebecca:

— Tu vei rămâne aici. Nici să nu aud că vrei să te muți. O să-ți scriu în fiecare săptămână.

— Dar ce te faci cu cenzura? îl întreabă Rebecca.

— Ei bine, o să recurgem la o stratagemă. Tot ce-ți scriu cu cerneală albastră să ştii că e adevărul adevărat. Iar tot ce-ți scriu cu cerneală roşie să ştii că e minciună.

O lună mai târziu Rebecca primeşte prima scrisoare din Siberia, de la soțul ei, Iacob. Era scrisă toată cu cerneală albastră: „Draga mea, viața aici e formidabilă, munca noastră este măreață, statul ne-a pus la dispoziție locuințe demne de un rege. Mesele la cantină sunt adevărate festinuri. Nici pome-

neală să-mi pară rău că am fost trimis în orașul ăsta! Un singur lucru lipsește aici și strică tot acest tablou idilic: nicăieri nu-i de găsit cerneală roșie".

Cred că și cenzorii cunoșteau acest banc, nu sunt naivă, după cum nici Sissi nu era. Trebuia găsită o modalitate de a citi printre rânduri. Tăieturile groase cu albastru, ștampilele, numerele cabalistice ale cenzurii, nimic nu se putea pune de-a curmezișul acestor căi de comunicare. Se găsea mereu o posibilitate de a vorbi, de a deșerta povara de pe suflet.

Victor traduce în continuare. Pentru un timp, verișoara Florinel a dispărut în bucătărie. Din când în când își face apariția, curioasă. Și ea vrea să ridice vălul de pe vremurile de odinioară, să prindă din nou ecouri din copilăria ei. Bebeluș adorat, apoi fetiță zburdalnică, nu resimțise tristețea mamei sale, nici neliniștea bunicilor. Florinel se teme poate să nu i se întunece astfel amintirea acelei fericite perioade din trecut, și atunci se opune: mixerele, roboții, cafetiera se dezlănțuie. Victor se enervează și-i spune în română: „Ascultă, ei vorbesc tot timpul despre tine, tu ești vedeta! Lasă alea pe mai târziu!"

Îmi place să ascult ritmul, sonoritățile slave și latine ale acestei limbi pe care nu o cunosc. În mod paradoxal, muzica ei îmi sună familiar. Îmi aflu în sfârșit un loc în această familie pe care nu am cunoscut-o.

Nisa, 15 august 1940. Tata îi scrie soacrei lui. „Războaiele fabrică eroi și mai ales oameni obosiți și bulversați. Eu fac parte din cea de-a doua categorie. Cu toate acestea, nu mă pot plânge, sunt teafăr și sănătos și o am pe Sissi lângă mine. Dacă e să citesc printre rânduri, înțeleg că aveți o viață de câine, e trist, foarte trist. Dragii mei, vă urez mult noroc și răbdare, cu tot dragul, Izu."

10 noiembrie 1940. Cutremurul din București a făcut ravagii. Când vorbește despre asta, Berthine, sora mai mare a

lui Sissi, îi ia peste picior pe cenzorii care îi pândesc fiecare cuvânt.

„Când dă Dumnezeu câte o nenorocire, dă la toţi fără deosebire. Ne-a fost groază, a fost un măcel. Am avut noroc să nu păţim nimic. Au fost multe victime, dar încă nu se cunoaşte cu exactitate numărul lor. Eu chiar am fost foarte mulţumită, cutremurul nu şi-a ales victimele, nici nu a făcut politică, nu i-a descheiat la prohab pe bărbaţi ca să le verifice originea etnică. În faţa naturii suntem cu toţii egali – şi la fel de neputincioşi. Râd de ce zice Izu despre mine. Sigur, am limba ascuţită şi spun omului verde-n faţă. Casa noastră a avut câteva fisuri în plafon, în alte părţi s-a prăbuşit totul. Urmarea pentru toate acestea a fost imediată: vinovaţi sunt bicicliştii şi-o să plătească pentru tot."

Nu pricep încotro bate Berthine. Care să fie legătura dintre bicicliști şi cutremur? Victor îmi reîmprospătează memoria.

— E o aluzie la bancul cu frizerii, îmi răspunde zâmbind.

Tot nu pricep. Şi atunci el, cumsecade, îmi spune bancul cu frizerii şi cu evreii.

Tânărul Samuel merge la patronul lui şi-i zice:

— Nu mai pot lucra aici, toţi angajaţii dumneavoastră sunt antisemiţi!

— Poftim? Ce tot spui? Poate că unul-doi, acolo, or fi antisemiţi, dar nu toţi!

— Dacă vă spun că sunt toţi antisemiţi! I-am şi pus la încercare, le-am pus tuturor aceeaşi întrebare, şi toţi au dat acelaşi răspuns. Sunt toţi antisemiţi, vă zic!

— Şi ce i-ai întrebat?

— I-am întrebat cum ar fi să fie exterminaţi toţi evreii şi toţi frizerii...

— De ce frizerii?

— Haideţi acuma! Şi dumneavoastră?

Firește că ne punem pe râs.

Zile și seri la rând, luăm scrisorile la puricat, una câte una. Cu ajutorul lui Victor, înregistrez toate completările și sugestiile lor, toate aluziile, și deschid astfel porțile, ascult murmurul, surprind conversațiile din acele vremuri. Am trăit pe parcursul tuturor zilelor petrecute la Marly cu senzația că îmbrac o haină caldă și mătăsoasă, că reintru în posesia unei vieți care mi-a fost confiscată. Devin româncă. Nu mai sunt exilată pe tărâmul încețoșat al originilor mele nedefinite. Mă înțeleg eu pe mine ceva mai bine.

Plăcinta cu brânză e scoasă din cuptor. Calculatorul e închis, scrisorile stivuite pe fotoliu, masa așezată. Florinel, maestra de ceremonii, ne servește cu preparate delicioase: supă de sfeclă, mititei, salată provensală, ruladă cu ciocolată, totul făcut în casă. Victor cere porție după porție.

Siesta îi va ajuta pe Victor și pe Florinel să-și domolească emoția după acest plonjon vertiginos în trecut. Eu simt nevoia să ies puțin, să mă plimb pe câmp. Ajung la telecabina care merge din orașul de sus în cel de jos. Colind tot orașul. Muzeul Tinguely, cu mașinăriile sale de moarte și de renaștere, mă duce cu gândul la mecanismele Istoriei. În cafeneaua Belvedere, cățărată deasupra râului Sarine, mă ia cu ameteală. Timpul zboară, de parcă ar fi fost suspendat.

Țara monștrilor cu zvastică.

Acum, trebuie să fac față unei noi călătorii, în Germania. Am sentimentul că acest pământ încă este otrăvit de sminteala ucigașă în care „nebunii lui Hitler" îi vedeau pe evrei ca pe niște oameni diferiți, niște ființe care inspiră scârbă, așa, ca șobolanii. Naziștii și toți antisemiții de pe pământ au o ură față de semeni, și mai ales față de semenii de care nu se deosebesc. Acest sentiment de nemărturisit i-a împins la demență criminală. Acestei frici incontrolabile le-au căzut victime atâția oameni, printre care și tatăl meu. În prezent, singurul meu țel este să scot la iveală arhivele trecutului. Vreau să merg să văd locul unde se ascund cei care s-au considerat îndreptățiți să hotărască uciderea tatălui meu.

Îmi amintesc. De multe ori am încercat să alung acest resentiment care mă sufocă.

Prima dată am făcut o încercare acum douăzeci de ani. Mi-am încălcat propriile-mi consemne și am străbătut regiunea Ruhr, din Renania de nord. Am supraviețuit infernului său, fabricilor care mai de care mai îngrozitoare, am supraviețuit norilor săi de fum negru. Cu toate acestea, când am ajuns în orășelul Recklinghausen, din nordul regiunii, n-am mai izbutit să rezist pornirii. Nu mă puteam împiedica să-i privesc cu suspiciune și să-i acuz în tăcere pe toți oamenii care-mi ieșeau în cale, aveam senzația că se bucurau

să trăiască în ţara ucigaşilor tatălui meu. Mă jigneau lumina agresivă a neoanelor, muzica vieneză, ornamentele desuete, coloanele de stuc alb. Paşii mă purtaseră în muzeul oraşului, unde se desfăşura o retrospectivă a celui de-al Doilea Război Mondial. Fotografii, articole, anunţuri de propagandă, cântece milităreşti, tropăit de cizme, strigăte în germană, şuierat de locomotivă, bombe căzând.

„Trebuie să ştiţi că aici comunitatea evreiască nu era rău văzută, ba chiar dimpotrivă. Evreii au rămas aici cel mai mult timp", îndrăznise să spună ghidul.

Câţiva ani mai târziu am ajuns iar prin acea regiune. Am plecat la drum cu o prietenă, cu maşina, şi-am mers o noapte întreagă spre nord. În zori, ne plimbam pe imensa peluză berlineză pe care trona, ca o bijuterie în ambalajul ei, Reichstagul, împachetat de artistul Christo. Opt kilometri de sfoară albăstrie înconjurau clădirea. Am ciocnit bucuroase şampanie cu tineri germani. Am simţit în acea zi că devin mai puţin reticentă. O excursie care a fost crochiul unei anumite forme de împăcare sufletească.

În prezent, doar printr-o minune aş mai putea da peste documente în care să fie pomenit numele tatălui meu. Am cu mine cererea pentru accesul la arhive completată. Mă opresc prima dată la Biroul Bundesarchiv. Cu gândul la noi descoperiri, deşi improbabile, mă cufund în dosarele pline de praf. Scotocesc şi răsscotocesc. Nu se ştie niciodată.

IVB4. Sub acest cod se ascund cei care l-au hăituit, l-au arestat şi l-au asasinat pe tatăl meu.

Cu mişcări automate, îmi iau notiţe, fac fotocopii, subliniez paragrafe. Transcriu nenumăratele analize peste care dau.

„Biroul IVB4 este însărcinat cu lupta împotriva activităţilor antigermane ale mişcării evreieşti internaţionale. Crearea unei lumi noi, curăţată de prezenţa fizică a evreilor, presupunea intervenţia constantă a poliţiei germane, animată

de spiritul SS. În fiecare regiune aflată sub dominaţia sa era instalat câte un birou SiPo SD, emanaţie a RSHA (Biroul Central al Securităţii Reich-ului). Aceste comandouri primeau ordine direct de la Eichmann, de la Berlin. Secţia IV se ocupa de arestări, interogatorii şi percheziţii. Scopul său era enunţat astfel: Soluţia finală a chestiunii evreieşti. Sediul se afla la numărul 8 din Prinz Albrecht Strasse."

Acolo îşi aveau bârlogul criminalii, acolo s-au luat toate deciziile împotriva tatălui meu.

Mă îndrept într-acolo.

Mă apropii de clădire şi o privesc din faţă şi din lateral. Fac o fotografie. O compar cu o fotografie veche, din arhive, cota Cdi 150. Sediul Secţiei IVB4 din cadrul Biroului SiPo SD şi al RSHA din Berlin, Germania, 1939–1945. Buruieni, o mare parcare abandonată, o maşină, uitată parcă acolo, câţiva copaci plăpânzi şi pleşuvi, un felinar prăpădit în mijlocul acestui *no man's land*, al acestui tărâm fără oameni. Un gard în jurul clădirii sub formă de potcoavă, la parter câteva hale mari. O lumină palidă undeva în aripa din dreapta a clădirii. Uşi blindate la mezanin. Trei etaje. Draperii albe la etajul al doilea, obloane închise la cel dintâi. Mă pierd în amănunte ca şi cum aş face parte dintr-un serviciu secret şi ar urma să asist la nişte dezvăluiri importante.

Mă aplec peste umărul oamenilor lipiţi de birourile lor şi care clasează, îndosariază, găsesc indicii, bifează cu creioanele lor furioase scrisorile care trebuie cenzurate, delaţiunile, informaţiile furate. Formulează acuzaţiile. Pregătesc asasinatul.

Îmi închipui că toţi aceşti agenţi sunt buni taţi de familie. Seara se întorc fără doar şi poate acasă la ei, le dăruiesc bomboane copiilor lor blonzi. Înainte să mănânce rostesc o rugăciune, apoi, sătui, fac dragoste cu soţiile lor, fără nici o grijă. Curând adorm gândindu-se la evreul cu nas coroiat care, în mintea lor, nu e ca ei, oamenii.

Primul act de acuzare trimis de Biroul SiPo SD către SS-Oberstumbaf. Eichmann menţionează o a doua adresă: .Kurfürstenstr. nr. 116. Acolo se afla administraţia Biroului Central al Securităţii Reich-ului.

Acolo mă aflu acum şi eu.

Clădirea a fost între timp restaurată. Sunt îndeajuns de inconştientă încât să merg la fiecare etaj, să bat pe la uşi, să cobor la subsol. Pătrund astfel printre stafii. Acolo, în cantina clădirii de la nr. 116, se adunau să ia masa şefii serviciului, sporovăind şi dezbătând poate care ar fi metodele de execuţie cele mai potrivite ca să lichideze rapid un număr cât mai mare de evrei.

Seara, în camera mea de hotel, nu mă simt bine. Mi-e greaţă şi vărs în chiuvetă. Am un somn chinuit. Sau mai bine zis nu pot să dorm. Între timp lumea întreagă a recunoscut abjecţia nazismului, între timp s-au mai întâmplat şi alte acte de barbarie, şi cu toate acestea îmi doresc să pot uita.

Cât despre iertare, probabil într-altă viaţă...

Tata a obținut permisul de lucru în 1943. Din acel moment a muncit cât de mult a putut. Azi lucrează la localul Les Alées, din Nisa. E șeful orchestrei, care interpretează *Boleroul* lui Ravel. Izu e destul de mulțumit, pentru că, după doar două repetiții, firește că nu poate reda toate nuanțele, dar liniile principale sunt respectate. Publicul cere bis, și atunci el le solicită colegilor să cânte *Dunărea albastră* în manieră lăutărească.

Sissi așteaptă un fericit eveniment: va aduce pe lume gemeni, „doi îngeraşi", cum îi place lui Izu să spună. Tânăra studentă se transformă astfel, împotriva vrerii sale, în mamă prolifică. Îi spusese, cu toate acestea, soțului ei că se simte prea tânără ca să devină mamă. Înainte să-și întemeieze o familie, își dorea mai degrabă să-și trăiască viața de cuplu. „După război, mai vedem", îi spusese ea. Dar acum asta e. Noi, gemenele, vom veni pe lume în luna mai a anului 1944.

Trei ani de foame și de rușine, cam așa viețuiesc – sau mai curând supraviețuiesc – părinții mei, pe scurt. În cel de-al patrulea an de război care se anunță, nu prea au cu ce să-și aline zilele: cele câteva spectacole ale lui Izu, cele câteva scrisori pe care Sissi le trimite rudelor sale, câteodată citesc ziarul *Timpul* sau ascultă radioul cu prietenii lor, Lola și Flavian.

Nu sunt nicidecum naivi, sunt conștienți că ura din jur îi poate vătăma oricând. Dar fără îndoială nu-și dau seama

în ce măsură sunt percepuți ca niște indivizi suspecți, nu doar de către naziști, ci și de francezii responsabili cu menținerea ordinii.

Există o comunicare constantă între șefii poliției germane și prefecții regiunii. Sunt folosite nemijlocit informațiile poliției germane astfel încât serviciile de poliție franceze să poată aresta chiar ele persoanele vizate, evrei, evident.

Totuși, Sissi și Izu preferă să creadă că inteligența, umorul și munca sunt un antidot. Deocamdată, le-au scăpat printre degete dușmanilor. Dar până când?

Izu presimte primejdia. Îl avertizează pe prietenul său Flavian: „Fii cu băgare de seamă, numele și adresa ta de la Paris au ajuns pe mâinile unui colonel german care stă la hotelul Negresco din Nisa". Zilele trec una după alta și nu se întâmplă nimic. Flavian își vede în continuare de acțiunile lui clandestine, fără a-și lua mai multe măsuri de precauție decât până atunci.

După câteva zile, când ieșea de la o întâlnire din hotelul Paris, are dintr-odată senzația că e urmărit. Se oprește la un colț de stradă și se întoarce brusc. Nimeni. Merge în camera lui de la hotelul Atlantic să se odihnească și alunecă într-un somn adânc.

E trezit de lovituri puternice în ușă. Se ridică și se uită pe geam: se ivesc zorile, e poate ora cinci sau șase dimineața.

— Cine-i?

— O telegramă.

Cu ochii lipiți de somn, deschide ușa.

Șapte indivizi înarmați se aruncă asupra lui. Flavian se zbate să scape. Cade la pământ. Îi sunt puse de îndată cătușele.

De câteva zile, Flavian nu-i mai aduce ziarul *Timpul* lui Izu. Nu-i mai invită pe amândoi să ia ceaiul împreună. Mai mult ca sigur, Flavian i-a lăsat baltă.

Sissi nu bănuiește nimic. Nici Izu.

Adeseori, când aflu despre suferinţele pe care le-au îndurat părinţii mei, nopţile îmi sunt năpădite de vise urâte.

Ora două dimineaţa. O casă în depărtare, la capătul unui drum de ţară. Dintr-odată, pe geamuri izbucnesc flăcări, focul cuprinde uşile. Cerul e acoperit de nori negri. Îmi croiesc drum printre obiectele mistuite. Unul dintre cele patru picioare ale unui scaun din lemn de stejar este devorat de flăcări. Privesc tot acest spectacol şi, ciudat, sunt liniştită.

Nu caut nici o semnificaţie pentru acest coşmar.

Pe parcursul căutărilor mele, am epuizat toate variantele, am urmat cărările cele mai absurde, cele mai aleatorii. Sigur, pe aceste căi neobişnuite am aflat cu totul alte lucruri decât cele pe care le căutam, iar ţinta mea pare să se îndepărteze cu fiecare nou pas pe care-l fac. Nu mă las bătută, totuşi. Citesc: „31 decembrie 1943. Evreii implicaţi în afacerea din Bucureşti au fost arestaţi şi transferaţi la tribunalul corecţional". Ataşatul de poliţie al Secţiei IVB4 a Legaţiei germane de la Bucureşti, Richter, îmi va deschide poate o nouă pistă de cercetare.

Când eram tânără nu am găsit forţa interioară ca să vin în vizită la rudele mele din România, dar iată-mă acum sosind în această ţară, plină de emoţii şi de incertitudini.

Îl rog pe Dumitru Hâncu, directorul Centrului pentru Studiul Istoriei Evreilor din Bucureşti, să mă ajute să aflu numele celor care au fost arestaţi, transferaţi la tribunalul corecţional şi judecaţi pentru complicitate cu tatăl meu, „marele contrabandist" Isaac Abramovici. Dumitru mă priveşte cu tristeţe, clătinând din cap: „Să punem mâna pe dările de seamă de la procesul în care a fost implicat tatăl dumitale? Să aflăm cine ce pedeapsă a primit? E ca şi cum ai căuta acul în carul cu fân!"

Urmându-i sfatul, mă duc să consult arhiva publicaţiilor din acea vreme, *Timpul*, *Universul*, *România liberă*. Nici un rezultat.

Îl rog pe urmă să-mi povestească despre România dinaintea ororii. Mai întâi îmi prezintă albumele de artă de care e mândru. Fotografiile cu cartierul evreiesc din Bucureştii anilor '30, cu oamenii lui liniştiţi, ieşiţi la plimbare pe jos sau cu bicicleta. Îmi arată fotografiile alb-negru cu Calea Văcăreşti, sinagoga şi evreii cu kippa, mă duce la plimbare pe străzile Cernişoara, Iuliu Barasch. Alături de el pătrund în clădirea Teatrului Evreiesc, *Un scripcar pe acoperiş*. Apoi îmi continui plimbarea pe Bulevardul Mircea Vodă, pe Calea Dudeşti. Trec prin faţa sinagogii Ajutorul şi admir faţadele magazinelor, Farmacie, Cofetărie, Benzinărie, Reparaţii radio, Bijuterii, Ceasornicărie... Mă uit pe o retrospectivă a picturii româneşti din anii '30: Viorel Huşi, Henri Daniel, Margareta Sterian. Îmi plac influenţele folclorice şi imitaţiile după mari pictori. Mă entuziasmez în faţa planurilor lui Marcel Iancu, marele arhitect, prietenul suprarealiştilor.

Vreau să aflu şi mai multe. Şi atunci, Dumitru îmi povesteşte scene din viaţa comunităţii evreieşti sub Antonescu: înrolarea tinerilor evrei rechiziţionaţi la vârsta de 17 ani pentru muncă forţată, deportările în nord şi în est. Iaşi, Chişinău, Râşcani...

Mă gândesc la bunicii mei paterni, Golda şi Salomon, trimişi în lagărul de la Cernăuţi.

Dumitru scoate cu mişcări lente din plicurile lor îngălbenite câteva fotografii vechi, şterse, cu colţurile îndoite: mulţimi de evrei în zdrenţe şi aliniaţi, ocnaşi în barăcile lor austere. Imagini de nesuportat din pogromuri, evrei cu braţele ridicate, cu spaima pe chipuri. Mă sileşte să privesc aceste victime dezumanizate, lipite de ziduri, pe punctul de a fi împuşcate. Transnistria, Spikov, Berşad, Mostovoi...

Iar mă duc cu gândul la bunicii mei.

M-au copleşit imaginile cu ororile comise de legionari în pădurea Jilava: evrei spintecaţi, desfiguraţi, jefuiţi, cadavre despuiate, lăsate fără dinţi, cu feţele arse, ciopârţite ca să li se ia cerceii, inelele sau verighetele.

Cum poţi, în asemenea condiţii, să-ţi păstrezi sângele-rece cât să faci şi fotografii?

La începutul anului 1944, pe străzile din Nisa actele represive sunt sângeroase şi pline de cruzime. Echipele Gestapo din Secţia IVB4, informate de poliţiştii francezi şi de miliţie, scotocesc peste tot, fac percheziţii, arestează, torturează, la orice oră din zi şi din noapte. Apărătorii păcii îi dau pe mâna Gestapoului pe cei arestaţi de ei. Fiecare evreu predat valorează cinci sute de franci.

Sissi şi Izu sunt nevoiţi să plece. Îşi lasă în urmă cămăruţa şi se refugiază la Beausoleil, la doi paşi de principatul Monaco. Au trebuit să-şi strângă pe fugă, încă o dată, strictul necesar, au trebuit să lase acolo cele câteva provizii şi căminul lor cu totul. Am căutat pretutindeni, dar nu am dat nicăieri peste vreo scrisoare către părinţii aflaţi la Bucureşti, nici o însemnare în jurnalul intim al lui Sissi, nici o informaţie despre fuga lor. Au plecat oare împreună, sau separat? Micuţa Claude, care se afla pe atunci sub protecţia unei asociaţii umanitare, să fi ajuns şi ea acolo ceva mai târziu? Cum o fi reuşit oare Sissi, însărcinată fiind, să scape de atâtea şi atâtea controale? Toate aceste evenimente tragice sunt înconjurate de tăcere, dar asta nu mă împiedică să mă las emoţionată de curajul părinţilor mei.

După două luni fără veşti, o scrisoare de la Sissi soseşte în sfârşit la Bucureşti. Părinţii mei locuiesc acum la Beausoleil, în principatul Monaco, la câţiva kilometri de Nisa. În acest

decor de operetă pentru cei avuţi, Sissi pare fericită, fericită să vadă Monte Carlo. Oraşul e frumos şi elegant. Beausoleil este ca o prelungire a teritoriului francez. Cele două zone sunt separate doar de o stradă. Dar Sissi nu se simte mai liniştită. Cel mai important e să nu se rătăcească pe străduţele celor două oraşe siameze. Treptele au cu siguranţă pitorescul lor, dar când eşti însărcinată şi oboseşti repede, iar în plus mai trebuie să ieşi şi cu micuţa Claude, care aleargă peste tot, nu-i deloc uşor. Şi apoi, trebuie să înveţi din nou cum să detectezi cine-ţi este prieten şi cine duşman, cum să găseşti cu cine să faci schimb de cartele ca să poţi lua unt în loc de petrol lampant, cum să fii mereu cu ochii-n patru. Tata primeşte o slujbă la cazinoul din Monte Carlo, împreună cu orchestra Krikava. Cântă acolo, cu mare plăcere, Gershwin, Liszt, Johann Strauss şi Offenbach. Speră să obţină câteva zile de concediu ca să meargă la o emisiune de la radio Monte Carlo. Firește, nu ştie că de fapt acest post de radio este finanţat chiar de către naziști, lucru pe care-l aflu eu abia acum.

Ca toată lumea, şi părinţii mei aşteaptă să ia sfârşit acest coşmar. „Se spune că fiecare an al tinereţii face cât doi", susţine Sissi, ca să-şi mai ridice moralul. Cum s-ar putea lamenta? Micuţei Claude îi place să danseze, o ajută pe mama ei la treburile casei, se joacă cu diapazonul. Şi apoi, sunt toţi laolaltă. În patul ei moale, Sissi prinde la radio veşti de pe front. Englezii şi americanii au debarcat la Anzio, în Italia. Încheierea păcii e foarte aproape.

Sissi închide ochii şi zâmbeşte. Dacă Gustav, Ernst, Otto sau Marie-Louise, cei care spionează familia Abramovici, ar avea darul ubicuităţii, ar putea vedea zăpada căzând în Bucureşti şi în acelaşi timp ar auzi a doua *Rapsodie spaniolă* a lui Liszt, pe care Sissi o ascultă stând în pat, ascunsă sub pătură. Ar da orice ca să poată cânta rapsodia aceea la pianul ei, acasă, la Bucureşti, pentru sora ei, Berthine, pentru

mama, Anicuţa, pentru tatăl ei, Moritz, pentru verişorul Edgar, mătuşa Roza şi prietenii Mirel, Sam, Fanny, Steffi, Cella, Frida.

Sissi recitește pentru ultima dată scrisoarea către părinţi. Parcă le vede chipurile plutind prin faţa ochilor. În acea clipă nici nu bănuieşte că vor trece încă treizeci de ani până când va putea să păşească din nou pe pământul patriei sale şi să-şi revadă familia.

S-o lăsăm, în această seară de primăvară, să-şi pregătească scrisoarea. Lipeşte pe plic cele mai frumoase timbre, pentru colecţie. Sunt cu chipul lui Pétain, din păcate. Ar fi preferat un peisaj cu munţii Vosgi sau un timbru cu Place de l'Opéra. În faţa clădirii Operei l-a întâlnit pe cel care avea să-mi fie tată. Îşi cumpărase o haină nouă, haina pe care fusese nevoită s-o lase în cămăruţa de la Porte d'Orléans, când a trebuit să treacă linia de demarcaţie. Acum, nu-şi mai ia pe ea nici măcar puloverul. Coboară în goană scările dintr-o răsuflare. La parter, portarul, Alfred, cu un pahar de coniac în mână, o priveşte cu coada ochiului. Îl salută maşinal, iar el trânteşte uşa de sticlă cu zgomot.

Imediat după aceea, cutia de scrisori. Sissi are un moment de ezitare înainte să strecoare plicul în cutie. A uitat să menţioneze ceva anume, să aşeze un sărut pe plic, să deseneze un cerc şi să scrie „dor de tine". Verifică adresa, încet, fără grabă: domnul Wisner, bulevardul Carol nr. 27, cutia poştală 2446, oficiul poştal 943, bloc V., Bucureşti, România. Cutia cu gura ei căscată îşi aşteaptă prada. Sissi strecoară plicul prin fantă şi se asigură că preţioasa misivă a căzut înăuntru. Mângâie metalul albastru. Cade în visare. Apoi, fără să privească în urmă, urcă treptele patru câte patru. Micuţa Claude doarme dusă. Sissi se cuibăreşte înapoi sub pătură. Speră ca Anicuţa să trimită răspuns într-un plic cu timbre cu Codreanu, ca să-şi completeze colecţia pe care a început-o la Paris. N-ar

fi rău nici un timbru cu Antonescu, dar cel mai mult i-ar plăcea timbrele cu morile de vânt din Basarabia sau cu Munţii Apuseni. Îşi doreşte atât de mult ca traiul lor să-şi reia cursul dinainte. Îşi doreşte atât de mult să se încheie războiul, să plece naziştii, iar Franţa să nu mai fie ruptă în două; îşi doreşte atât de mult să-şi reia studiile şi să se întoarcă la Paris cu soţul ei.

Realitatea era însă cu totul alta, întrucât Biroul SiPo SD încă făcea demersuri ca să-i spioneze şi să-i urmărească. La colţul străzii, stă şi trage cu ochiul Günther. Aşteaptă căderea întunericului. Înainte de ultima colectare a scrisorilor, de la ora 19, are să scoată, cu o sârmă îndoită, plicul din cutia albastră. Odată ajuns în mansarda lui care-i serveşte pe post de birou, va dezlipi scrisoarea cu ajutorul aburilor şi va copia textul. Imediat după aceea, va lipi la loc plicul şi-l va pune discret înapoi în cutia poştală.

Apoi, mulţumit, va merge probabil să bea la Bertolotti, pe rue de l'Abbaye, la numărul 10. Înainte să fie prea beat ca să se deplaseze, se va întoarce în locuinţa lui şubredă. Se va privi în oglinda din baie.

— Evreii n-au ce să caute în ţara noastră frumoasă.

O să primească şi decoraţii. O să-şi agaţe pe veston toate distincţiile. Toată lumea va vedea astfel ce slujitor credincios a fost. N-o să-i mai fie ruşine de treaba lui murdară.

— Fiecare îşi câştigă traiul cum poate, nu-i aşa?

Eichmann e de părere că Franţa a rămas cu mult în urmă, în comparaţie cu celelalte ţări europene, în privinţa rezolvării chestiunii evreieşti. În august îl trimite acolo pe colonelul SS Aloïs Brünner, mâna sa dreaptă. Acesta e însărcinat cu grăbirea ritmului deportărilor.

Brünner nu e deloc mulţumit. De când a plecat de la conducerea lagărului de la Drancy ca să vină pe Coasta de Azur, nimic nu mai funcţionează. I se plânge şefului şi prietenului său Eichmann că oamenii din conducerea biroului SD dau dovadă de prea multă blândeţe.

— Informatorii sunt nişte pungaşi buni de nimic, nici chiar Oscar Reich ăla, şeful poliţiei antievreieşti, nu-şi face treaba. A angajat fizionomişti, dar nu sunt de nici un folos, sunt şireţi porcii ăştia de evrei! Iar idiotul de Knöchen nici măcar nu ştie cum să-i pedepsească! Arde gazul de pomană, nu face decât să plimbe nişte hârtii! Şi SEC cu ce-şi ocupă timpul? Sunt nişte imbecili cu toţii! O sută cincizeci de evrei se ascund ca şobolanii, cât de greu poate să fie să-i scoţi la lumină? Când se hrănesc doar cu o sută de grame de pâine pe zi, n-au cum să reziste mult! De cincisprezece zile n-a mai plecat nici o încărcătură spre est! Ce mai aşteaptă ca să-l prindă pe mizerabilul de Abramovici!?

Încă nu am venit pe lume, dar iată că stau faţă-n faţă cu Aloïs Brünner.

Îşi aranjează furios părul castaniu şi ondulat.

Vorbeşte fără oprire. Bate din picioare, loveşte cu pumnii şi trage şuturi tuturor celor care-i ies în cale. Nimeni nu crâcneşte.

Izbeşte cu pumnii în zid, cu mănuşile lui albe.

— Eu, Brünner, am curăţat Salonicul în câteva zile. Şi aici o să fac la fel. Noaptea, ziua, pretutindeni. Fără deosebire. Fără permisiuni. Fără să cer voie de la comisariate, dacă e cazul. O să-i stârpesc eu pe dăunătorii ăştia!

Dintr-odată se potoleşte, nu mai împroaşcă în toate părţile, se face de gheaţă.

— Cine se crede evreul ăsta? Poate crede că-şi bate joc de poliţia din Monaco, dar de mine sigur nu! Şi dacă s-ar ascunde în munţi, tot o să-l dibui! Al meu e!

Brünner îşi şterge furios mâinile cu o batistă albă.

Beausoleil în plină amiază, momentul acela din zi când toată lumea se ascunde în casă, în spatele obloanelor coborâte. Cerul e de un albastru intens, imaculat. Stau în picioare la adăpostul unui portic mare. Filmez cu camera de luat vederi locul, nimicul, golul. Prind în cadru dalele albe de pe trotuar, pe care sunt desenaţi sori stilizaţi, zâmbete de copii gravate până departe. Sorii sunt emblema acestui oraş bogat şi liniştit.

În 1944, luxul de aici le va fi fost de nesuportat părinţilor mei, ca şi tuturor celor care trăiau în sărăcie şi teamă.

Azi stau aici, cu senzaţia stăruitoare că sunt urmărită de Gestapo. Mă lipesc de perete, de parcă astfel aş putea să mă fac nevăzută.

Scara de fier forjat nu-i este de mare ajutor lui Sissi, îşi poartă cu greu gemenele pe care urmează să le aducă pe lume. Străduţele roz, mărginite de palmieri şi de mimoze, sunt o adevărată încercare pentru ea. În sus. În jos. Urcă nenumărate trepte strâmbe. Sub lumina albă şi implacabilă, care o stoarce de puteri, se aşază pe o treaptă ca să-şi tragă sufletul. Din oraşul de sus, aflat în zona liberă, poate să admire Monte Carlo, multitudinea de acoperişuri colorate, silueta galben-brună care străpunge marea în depărtare, poate chiar să ghicească străduţa care nu trebuie traversată, linia de demarcaţie interioară. Ştie prea bine că Izu riscă

foarte mult atunci când merge să se întâlnească cu colegii la cazinou. După ce se odihneşte cât de cât, Sissi se ridică şi o ia de mână pe Claude. Merge pe lângă ziduri, la umbra vilelor elegante: Villa Aurent, Villa Vera, Villa Carina. Paiante, frontoane, coloane cu volute, balcoane de fier forjat, ocru de Siena. Trebuie să meargă în jos, să tot coboare prin labirintul roz de granit. În cele din urmă, zăreşte cei doi stâlpi ai micuţei clădiri galbene: Villa Flore. A ajuns. Se văd obloanele spaniole, rufele întinse la geamuri, poarta imensă de lemn, treptele de marmură, balustrada lăcuită, cu mici sfere albe de pe care se scorojeşte vopseaua. Urcă apoi cu ultimele forţe până la etajul al doilea, deschide uşa şi se aşază să se odihnească. Îi dă apă să bea micuţei Claude.

Sissi rămâne apoi nemişcată multă vreme.

Se gândeşte la socrii Luizei, Marie şi Mayer, care veniseră şi ei în zona liberă din Nisa. Cu câteva luni în urmă au fost denunţaţi şi arestaţi. Nu se mai ştie nimic de ei. Luiza şi soţul ei, Henri, au fugit după aceea, împreună cu Alain, să se ascundă în regiunea Nérac. Familia s-a separat, Sissi şi Izu sunt acum singuri.

Da, Sissi are un presentiment. Şi totuşi, stau destul de bine în casa în care s-au mutat de câteva luni, pe avenue Villaine din Beausoleil. Au apă curentă, şi deci Sissi îi poate face baie lui Claude încălzind apă pe un reşou mic. Fetiţei i s-a aranjat un colţişor cu multă dragoste. Au putut chiar să închirieze un pian, care tronează în mijlocul încăperii. După ce au dormit atâtea nopţi pe saltele pe unde se nimerea, Sissi şi Izu au în sfârşit un pat adevărat. Izu are o slujbă, au bani, iar pruncii vor veni pe lume peste două luni. Cu toate acestea, Sissi s-ar simţi mai în siguranţă la ţară, „e mai linişte, aerul e mai curat, hrana costă în mod sigur mai puţin". Se hotărăşte să-i scrie amicului lor din Morlac, François Rébillat.

După dezastrul francez, tata sfârşise în satul lui François şi se împrietenise cu el. François îşi aminteşte. Făcuseră schimb de viori şi cântaseră de mai multe ori împreună în biserica satului. Tânăra care-i acompaniase la bătrânul armoniu era chiar Sissi.

Emoţionat de scrisoarea ei, François răspunde de îndată. „Scrisoarea dumneavoastră a sosit azi-dimineaţă. Ne-a făcut plăcere, dar ne-a şi îngrijorat. Simţeam că aşa o să se întâmple..." După care mobilizează tot satul şi împrejurimile. Li se oferă un adăpost la băcăneasa din sat, care locuieşte singură cu fata ei. Felul în care îi descrie locuinţa nu o umple de bucurie pe Sissi: „La primul etaj, o cameră mare cu vedere spre piaţă, vizavi de biserică şi de monumentul eroilor. Până când se va rezolva cu electricitatea, veţi avea o lampă cu petrol. Foc la bucătărie se poate face cu cărbuni sau cu tăciuni de la brutăria satului. Nu există încălzire, doar ce vine de jos, din locuinţa băcănesei. Nu există dulapuri, pentru depozitat diverse lucruri puteţi folosi podul vecinilor. Nu se pun la dispoziţie cearşafuri şi alte lenjerii. Locatarii nu au voie în curte şi în grădina mare alăturată". Totul pentru suma de trei sute de franci pe lună.

François îşi doreşte atât de mult să-i ajute să iasă din impas, încât face eforturi să-i convingă să se mute acolo. „Mai sunt evrei refugiaţi la Châtelet, şi încă o familie la Saint-Roch. Nu văd nici o ameninţare la adresa dumneavoastră din partea autorităţilor municipale. Nimeni nu e preocupat de asemenea lucruri. Sper să nu vă descurajeze prea tare micile neajunsuri pe care vi le semnalez. Prin alte părţi aţi putea întâmpina inconveniente şi mai mari."

Sissi a primit câteva veşti de la Luiza şi de la familia ei, refugiaţi cu toţii la Poudenas, în Lot-et-Garonne. Stau într-o căbănuţă, duc un trai rustic, anevoios. Henri, de profesie medic, a devenit ţapinar. Ce degringoladă! Şi atunci să fugă

şi ei în sătucul izolat şi plictisitor pe care li-l propune domnul François, să se ascundă ca nişte oameni de nimic? Nici nu intră în discuţie. De câte ori s-au tot mutat de când au fost nevoiţi să lase în urmă micul lor castel parizian din boulevard Jourdan? Luându-mă după chitanţele de la chirie păstrate de mama, alcătuiesc o listă şi ies mai mult de douăzeci de adrese în trei ani: Septfonds, Morlac, Bourges, Paris-Londra din Nisa, staţiunea climaterică din Cannes, camera spălătorului de rufe Filippi din Nisa, rue Batéguier din Nisa, G. Blondiau din Cannes, rue Hérold din Nisa, Villa Flore din Beausoleil şi multe altele.

Probabil că Izu n-ar mai avea unde să lucreze. Cu ce să-şi plătească chiria şi hrana? Nu au nimic pus deoparte. În plus, restricţiile alimentare, mai grave decât cele din zona sudică, îi vor obliga să se mulţumească doar cu cartofi şi cu cele câteva legume cultivate pe un petic de pământ. Claude şi mama ei nu vor mai primi deloc carne, unt, brânză, şi au mare nevoie de asemenea alimente.

Sissi încearcă să se liniştească dând crezare informaţiilor neoficiale. Deocamdată, Beausoleil e un loc sigur, încă nu se pomeneşte de evacuări. Cei care au de muncă şi pot încă să-şi întreţină familia e mai bine să rămână în expectativă.

Părinţii mei cad de acord şi refuză propunerea prietenului lor, care a recurs la toate mijloacele ca să-i atragă în acea ipotetică oază de pace. Ca de obicei, dau impresia că sunt optimişti. O să scape, mai mult ca sigur. De astă dată nu-şi vor părăsi căminul.

Avertismentul lui François era totuşi cât se poate de clar: „Prin alte părţi aţi putea întâmpina inconveniente şi mai mari".

De-aş fi fost în locul lor, oare ce-aş fi făcut? Nu-i pot acuza că nu au dat dovadă de prudenţă, ba chiar dimpotrivă, şi le admir curajul.

Informatorii repartizaţi în zona sudică cred că au reperat „un anume Isaac Abramovici, născut la 9 noiembrie 1914 la Piteşti, România". Aduc acest lucru la cunoştinţa Secţiei IVB4 a Legaţiei germane de la Bucureşti.

Ţin acum în mână o fotografie îngălbenită de timp. Strânşi laolaltă, un grup de tineri surâzători s-au fotografiat pe o plajă însorită de pe ţărmul Mării Negre, la Constanţa. Remarc un tânăr care se distinge fără greutate în mulţime. E înalt şi zvelt. Îi studiez de aproape, cu lupa, chipul, o şuviţă din părul ciufulit îi mângâie fruntea. Mă uit fix în ochii lui, iar el se uită fix în ochii mei. Fără doar şi poate, este tatăl meu, Isaac. Pare atât de viu, atât de aproape. E destins, senin şi fermecător, nici un semn că l-ar aştepta un asemenea destin. Nu bănuieşte că anii îi sunt număraţi şi că, în mai puţin de un deceniu, va dispărea de pe acest pământ. Că-i va fi răpită viaţa, şi încă într-unul dintre cele mai îngrozitoare moduri.

Am o singură dorinţă, să trag în piept aerul pe care l-a respirat şi tata şi să simt sub picioare pământul unde şi-a trăit tinereţea.

Într-un august canicular, trenul azuriu frânează pe şinele ruginite, invadate de buruieni ale gării din Piteşti. Perdelele maronii ale vagoanelor flutură la ferestrele murdare, pe jumătate deschise. „Nu vă aplecaţi în afară." Un tânăr în

pantaloni scurți și gol de la brâu în sus le dezbracă din priviri pe femeile care trec de colo-colo pe peron, în rochiile lor înflorate, legănând pe lângă șolduri câteva sacoșe de plastic pline cu ardei grași roșii, carne tocată, caşcaval. Pe peronul ticsit, un țăran în vârstă, cu capul căzut în piept, picotește sub o pălărie de fetru neagră. Niște puști traversează calea ferată sărind veseli. Șeful de gară asudă, cu bluza descheiată la piept. Pare depășit de tot freamătul acestei mulțimi.

Piteștiul e un oraș atât de provincial! Un autobuz vechi mă duce la primărie. E o clădire cu fațada proaspăt văruită, cu lampadare ieftine și o grădină presărată cu flori pipernicite; fântâna arteziană nu funcționează. Tot acest tablou îmi dă un sentiment ambiguu de milă și tristețe. Am senzația că Izu va fi avut visuri mai ambițioase pentru orașul său natal. Deschid ușa „Serviciului de Stare Civilă – Informații". Este ora prânzului. Mai am timp doar să caut în registrul de evidență a nașterilor. Lipsită de orice emoție, funcționara arată cu degetul obiectul căutărilor mele. Da, asta este: 1914. Isaac Abramovici. Primul născut. Venit pe lume la 9 noiembrie 1914, la ora 11.30. Tatăl: Bercu Salomon Abramovici, 23 de ani.

Pentru a feri documentele oficiale de orice deteriorare, de pierdere, furt sau incendiu, mama păstrase fotocopia actului de naștere al tatălui meu în celebra cutie de fier albastră. L-am studiat de multe ori, l-am întors pe toate fețele, l-am citit și răscitit. Acum, față în față cu declarația oficială din vechiul registru al primăriei din Pitești, mă văd purtată într-o zi de toamnă din anul 1914. Chiar lângă mine, bunicul tocmai își înmoaie tocul în călimară, apoi aud cum scrâșnește penița pe hârtie. Semnătura lui asemănătoare unei flăcări dansează prin fața ochilor mei hipnotizați.

Pe o căldură sufocantă, îmi continui vizita pe urmele întâmplărilor de odinioară. Așezată în fața unui birouaș

prăpădit, sub un vitraliu colorat reprezentând Steaua lui David, o aştept pe administratoarea sinagogii din Piteşti. Pe pereţii spălăciţi atârnă fotografii vechi cu grozăviile de necrezut care au fost comise împotriva evreilor în Transnistria, în 1939. Doamna Arieta Iscovici îmi întrerupe reveria. E o femeie fără vârstă, oarecum ştearsă, îmbrăcată într-un pulover cu mâneci lungi şi o fustă plisată cenuşie; părul e prins sub o pălărie de fetru roşie pe care nu şi-o dă jos deloc. Spune că are în grijă clădirea, singura ei preocupare fiind ca sinagoga să nu cadă în uitare.

Îşi aminteşte de vremurile fericite când comunitatea evreiască din Piteşti număra cu mândrie 1 300 de suflete şi trei rabini recunoscuţi ca atare de către autorităţi. Vinerea seara, cele trei sinagogi erau pline până la refuz. În prezent, lucrurile stau complet diferit. Arieta Iscovici organizează slujba de sabat, fără rabin, pentru cei câţiva credincioşi care au mai rămas.

Azi debordează de bucurie. Într-o franceză impecabilă şi elegantă, mă invită să vizităm fiecare colţişor al sinagogii. Umblăm cu evlavie prin *beit knesset*, sala de rugăciune, trecem printre rândurile de bănci din lemn, roase de vreme. Pupitrele unde se ţineau *sidurim*, cărţile de rugăciuni, sunt goale şi sinistre. În capăt, la mijloc, *teva*, masa acoperită cu o pânză de velur brodată cu o stea de aur. Două scaune de lemn sculptat păzesc de o parte şi de alta *hupa*, baldachinul nupţial, ascuns după o draperie roşie. Pe un pupitru acoperit cu velur grena se află câteva obiecte de rugăciune: sfeşnice, biblia, kippa albă cu broderie, *talith*, şalul de rugăciune, recognoscibil după franjurile lui lungi.

— Dacă franjurile sunt încurcate în ziua de sabat, nu aveţi voie să le descurcaţi, e interzis. E tot un fel de muncă. Nimeni nu trebuie să muncească în ziua sabatului. E interzis să lucrezi în orice fel în ziua asta.

Se întoarce şi face gesturi largi cu mâinile.

— Vedeţi, la balcon stăteau femeile şi se rugau. Bărbaţii stăteau aici, jos.

Nu are de unde să ştie că tot acest ceremonial religios nu-i preocupase niciodată nici pe Sissi, nici pe Izu. Ba chiar dimpotrivă, îl respingeau. În faţa mea, care-i sunt singurul interlocutor, Arieta pare bucuroasă. Este emoţionată că locul acela răsună de viaţă, după ce în majoritatea timpului până acum a fost gol şi tăcut; e răscolită de interesul pe care i-l arăt.

Intră înaintea mea într-o cămăruţă care serveşte drept bibliotecă şi mă invită să mă aşez în faţa ei la o măsuţă veche, plină de praf, pe care e aşezată la vedere faimoasa puşculiţă din fier alb şi albastru Keren KaYemet Leisrael, dar primit cu ocazia creării statului Israel. Deschide cu grijă un registru cu colţurile îndoite pe care e gravată în relief steaua evreiască. Pe copertă scrie: *Societatea sacră de înmormântare – registru de înmormântări*. Sper să aflu de acolo detalii despre răposaţii familiei mele. Arieta dă pagină după pagină ca şi cum ar atinge aripile unui fluture. Nici un rezultat. Deschide apoi un alt catastif, *Registrul naşterilor enoriaşilor, 1910/1915*. M-aş bucura atât de mult să găsesc acolo declaraţia rabinului care a oficiat la naşterea tatei. Sub privirile mele neliniştite, se perindă datele, numele şi prenumele: Aronovici Haim, Grinberg Avram, Shulter Iancu... Apoi apar numele şi prenumele tatei, cu data corectă de naştere. După ce atâta vreme am recurs la imaginaţie şi am inventat anumite amănunte, acum am în sfârşit o răsplată pentru toate căutările mele: tata a făcut parte din comunitatea evreiască de la Piteşti. Scrisul cu cerneală neagră de pe fila veche a registrului comunităţii evreieşti din Piteşti atestă că n-am apărut din senin sau din nimic, aşa cum am avut dintotdeauna impresia. Mă agăţ de această revelaţie care mă linişteşte o vreme.

Totuşi, în sinagoga din Piteşti, chiar în clipa în care primesc acest dar, trăiesc senzaţia unei pierderi înspăimântătoare. Simt în mine o durere fără margini. Întrucât, trebuie să mărturisesc, am avut mereu sentimentul că tata n-a existat vreodată. Mă făcea să mă simt bine gândul că nu am fost concepută niciodată. Nu mai eram torturată astfel de lipsă, de absenţă. Uneori îmi spuneam că nu a fost asasinat într-o turbărie şi că-şi ducea existenţa undeva prin lumea largă. Îşi pierduse memoria, nu ne căuta. Dacă astăzi accept urmele scrise ale naşterii sale, ale apartenenţei sale la o comunitate, atunci va trebui să-i accept şi moartea.

Oare am făcut bine că m-am întors?

Umblu dintr-o parte într-alta a terasei mele, fără oprire. Turnul Eiffel, profilat pe fundalul norilor cenuşii, scânteiază ca o dansatoare pătimaşă. Îndepărtez cu mâna praful de pe balustradă adunat peste zi. Apoi şterg cu un burete măsuţa de grădină, ca să alung teama. Păşesc, privesc, mă învârt în cerc, *girovagare*, umblet fără ţel.

Ca să înăbuş coşmarul care dă semne că se apropie, străbat din nou timpul de-a-ndăratelea. Urc patru câte patru treptele din Beausoleil, oraşul de sus. Mă lipesc de ziduri, mă străduiesc să devin transparentă, zadarnic. Simt că sunt hăituită ca un şobolan, oamenii Gestapoului sunt pe urmele mele. Au mai fost deja o dată, dar părinţii mei nu erau acasă. O să revină. Îmi doresc să ajung acolo înaintea lor. Urc la etajul al doilea al vilei Flore şi bat de multe ori la uşă. Am obosit să-mi fie teamă.

Repede, Sissi trebuie s-o trezească pe micuţă. O să strângă portocalele, cartofii, o să se mişte repede, chiar dacă are pântecul mare. Nu trebuie să uite cartelele de alimente. Izu va lua cutia albastră în care sunt aranjate documentele, caietul de muzică, vioara. Ca să nu-şi trezească vecinii, vor închide uşa fără zgomot. Trebuie să mă pun de-a curmezişul destinului, Istoria nu trebuie să se împlinească. Voi ţipa şi îi voi ajuta să scape de nenorocire.

Nu mă aude nimeni.

Bătăi cu pumnii în uşă. Trei indivizi înarmaţi cu mitraliere înfruntă o mână de oameni care opun rezistenţă. Sub mănuşile lor de piele, soneria de porţelan scoate un sol major. El ştiu deja că se află acolo. Tata îşi trage o haină pe el, îşi leagă repede şireturile şi împinge încet zăvorul. În faţa soţiei sale şi a micuţei Claude, mute de spaimă, Izu e împre-

surat ca un animal primejdios. E împins cu brutalitate în jos pe scări. Cavalcadă asurzitoare. Strigăte barbare sfâşie liniştea dimineţii. Încălţările lui Izu lovesc pardoseala treptelor. Mâna dreaptă scârţâie pe balustrada lucioasă. „Numai de n-ar găsi armele ascunse sub trepte, la parter", se gândeşte el.

Uşa grea a clădirii se închide încet. Mulţumiţi, bărbaţii îşi încheie cu gesturi repezi nasturii trenciurilor de piele. Îl aruncă pe Izu într-un Peugeot cu cinci uşi, cu numărul de înmatriculare 126 NH 06. Pneurile scrâşnesc pe bitum şi maşina se face nevăzută.

Alfred, portarul, şi-a îndeplinit misiunea, aşa că poate să sărbătorească. Încuie uşa de sticlă a imobilului de două ori. Inelul lui străluceşte pe crosa de fildeş a bastonului al cărui capăt de fier zgârie pavajul umed. Şchiopătând, ajunge la barul hotelului Paris.

— Un coniac, vă rog.

A doua zi, şeful serviciului de informaţii generale al Comisariatului principal informează: „Ieri-dimineaţă, doi poliţişti francezi şi un colonel Gestapo au pătruns la numărul 11 de pe Avenue de Villars, Villa Flore, cu ordin de misiune german. Am onoarea de a vă aduce la cunoştinţă că Isaac Abramovici, de confesiune israelită, a fost arestat în urma unui denunţ şi a fost dus la hotelul Excelsior. Menţionez că soţia lui, Sylvia, precum şi o fiică, Claude Georgette Abramovici, nu au fost arestate. Ataşat, documentele în patru exemplare cu privire la numitul Abramovici".

În registrul rapoartelor zilnice ale jandarmeriei franceze din Beausoleil scrie: „19 aprilie 1944. Furturi de iepuri, provizii, cartofi, cereale. Nimic altceva de menţionat".

Sora mea, Claude, a fost martorul celor întâmplate în dimineaţa aceea. Repeta adeseori: „Oamenii cei răi l-au luat pe dragul de tata". Zile şi zile la rând, curăţa cu peria fotoliul

tatei şi aşeza pe masă şi farfuria lui, „pentru când se întoarce tati…“ Atingea diapazonul de marginea pianului, aşa cum o învăţase tata, şi scotea un *la* cât de tare putea, cum făcea odinioară în râsetele părinţilor ei. A luat de mai multe ori „vioara lui tati“ şi a cântat, cum făcea el. Apoi, într-o zi, nu a mai pomenit de oamenii cei răi, a pus diapazonul la loc, n-a mai luat în seamă vioara şi nu i-a mai aşezat tatei tacâmul pe masă.

Mama nu mi-a putut povesti niciodată despre ziua aceea, 19 aprilie 1944. Dacă ar fi pomenit de ea, s-ar fi prăbuşit ca un castel de nisip, nu ar fi supravieţuit.

Iar eu n-am pus întrebări, sau am pus cât mai puţine posibil.

Sparg astăzi tăcerea aceasta păstrată atâta timp. Dovezile, mărturiile mă ajută să schiţez un desen dezarticulat al vieţii părinţilor mei.

Sissi a păstrat scrisori, însemnări intime, certificate şi fotografii, dar tot nu-mi sunt de ajuns. Am nevoie permanent să aflu mai multe. Ar trebui ca timpul să se frângă, prezentul să se cufunde în trecut, iar eu să fiu lângă părinţii mei pe vremea când erau împreună. Visez mult, foarte detaliat, colorat, cu sunete precise şi uneori cu mirosuri. Mă trezesc fericită sau nefericită, depinde. Notez de fiecare dată ce visez, de parcă acest ritual încăpăţânat ar putea fi legătura cu tatăl meu fantomatic.

Când a venit Gestapo să-l ridice, Izu n-a apucat nici măcar să-şi ia cu el în buzunarul hainei caietul de muzică, unde erau partiturile pe care mama le-a păstrat ca pe nişte relicve. Notele scrise de mâna lui zburdă pe portativ: mi, fa, mi, re, do, re, do, mi...

Din nou, reveria mă poartă în cafeneaua şic de la Cannes, Les Allées, şi aud cum îi îndrumă pe muzicanţii ţigani să

interpreteze melodii cu influenţe din folclorul ţării sale, compuse chiar de el. Vioara despică timpul, naiul cu sunetul lui blând şi gravitatea ţambalului se amestecă şi trezesc în mine melancolia, o amărăciune, o decepţie, Dorul, nostalgia, dragostea. *Te iubesc.* Însoţită de muzica lui, mă plimb prin oraşul său natal, văd cum alunecă trăsurile trase de cai în clinchete de zurgălăi prin faţa florăreselor sau a vânzătorilor ambulanţi. Izu mă invită la Bucureşti, pentru o ultimă seară, apoi dispare în zori. *Am adormit în zori plângând.* Rămân singură, adorm plângând şi visez.

Aceste întâlniri nu mă ajută să uit că nu am reuşit şi nici nu voi reuşi vreodată să schimb destinul tragic al tatălui meu. În clipa în care scriu aceste cuvinte, nu mai visez. Sumbra realitate se ridică în faţa ochilor mei înlăcrimaţi.

„Vă solicit să procedaţi la arestarea evreului Abramovici – ca şi a familiei acestuia – şi să-i transferaţi în lagărul evreiesc de la Drancy."

Penultimul document, semnat de SS Obersturmführerul Röthke, comandantul Biroului SiPo şi al Secţiei SD IVB4 din Marsilia, confirmat şi semnat de însuşi Obersturmführerul Brünner, e fără echivoc: evreul Isaac Abramovici şi familia acestuia sunt la mâna lor.

La 19 aprilie 1944, mama şi sora mea nu au fost arestate. După logica lor, ar fi trebuit să fie ridicate şi ele. Le-au lăsat în pace.

Eu eram în pântecul mamei. Sora mea şi cu mine trebuia să venim pe lume la sfârşitul lunii mai. I-am auzit oare pe oamenii care băteau la uşă?

În marea întreprindere criminală nazistă, experimentele pe gemeni erau practicate fără ascunzişuri. Am auzit despre o întâmplare cu Hauptsturmführerul Joseph Mengele, care strângea gemenii în „blocuri" separate: îi examina, făcea diverse măsurători, le inocula virusuri şi substanţe otrăvitoare, apoi îi omora şi făcea disecţii pe cadavrele lor. Cine poate şti ce soartă am fi avut noi dacă ar fi arestat întreaga familie?

Într-o noapte de insomnie, am dat din întâmplare peste un documentar istoric transmis la TV. Erau imagini de arhivă, şterse, zgâriate, tremurând pe ecran.

O fetiță în brațele unui medic nazist. Fetița e dezbrăcată. Medicul o ridică, îi strânge gâtul și mijlocul. Fetița e dezbrăcată. Plânge, țipă. Nu se aude nici un sunet. Medicul nazist zâmbește. Fetița e ridicată sus de tot, cu gâtul îndoit, cu spatele frânt. Fetița goală plânge. Țipă. Din gura ei nu se aude nici un sunet. Medicul zâmbește. Și imaginile macabre se repetă iar și iar. Fetița ținută de medic în brațe. Fetița e dezbrăcată. Medicul o ridică. Spatele. Gâtul. Goală. Plânge. Țipă. Nazistul zâmbește.

Lună plină. Osteneală, povară. Povară, osteneală. În patul meu, mă întorc de pe-o parte pe alta, mă zbat, mă zvârcolesc.

Tatăl meu, aşa-zisul mare contrabandist, a încăput pe mâinile Gestapoului, fiind închis la hotelul Excelsior. Din 1943 şi până în 1944, la numărul 19 de pe rue Durante din Nisa, hotelul Excelsior a reprezentat cartierul general al comandantului SS Aloïs Brünner. 21 142 de evrei au fost închişi acolo şi torturaţi.

Comandantul SS Röthke a luat măsuri imediat ce i s-a adus la cunoştinţă că a fost arestat evreul Isaac Abramovici. Îi ordonă comandantului Biroului SiPo SD, Secţia IVB4 din Marsilia, să afle la interogatoriu unde locuieşte Theiler, precum şi care-i sunt originile etnice. Îl vor lua la întrebări, îl vor obliga să mărturisească. Dar ce anume? Că Isaac e totuna cu Marcel? Că face contrabandă cu devize străine pentru piaţa neagră? O să-l dea pe mâna lor pe Theiler fără nici o ezitare? O să le spună că face parte din mişcarea de rezistenţă de partea evreilor, a comuniştilor, a francmasonilor?

N-am dreptul să renunţ.

În prezent, fostul hotel-închisoare a devenit un loc luxos, aşezat ideal, în buricul oraşului. Faţadă renovată, neoane albastre, lampadare aurite. Spaţiul acela de tortură s-a transformat într-un adevărat paradis.

— Grădina privată, plină de verdeaţă, vă va face să uitaţi că vă aflaţi chiar în centrul oraşului! Vă stă de asemenea la dispoziţie un salon unde vă puteţi destinde.

Treptele acoperite cu un covor roşu, balustrada lustruită şi strălucitoare, aplicele care luminează discret coridoarele îmbrăcate în pânză purpurie sunt amănunte care ar trebui să mă seducă, dacă n-ar fi pereţii aceştia impregnaţi de atâtea amintiri abjecte.

Netulburată, femeia care mă întâmpină îşi continuă poliloghia publicitară. Parcă ar fi o reclamă înregistrată.

— Camerele sunt decorate cu gust şi beneficiază de echipamente de calitate. Fiecare cameră e diferită de celelalte şi toate vă vor încânta.

Apoi, cu un aer ştrengar, adaugă:

— Dacă nu mă credeţi, pot să vă spun că am dormit şi eu aici peste noapte.

Mă apropii de ferestrele cu draperii albe. Se zăresc acoperişurile şi terasele oraşului, iar în depărtare, gara din Nisa, exact gara de unde plecau trenurile către Drancy.

În 1944, se fac interogatorii, oamenii sunt siliţi să divulge de toate. Santinelele au primit ordin să-i împuşte pe toţi cei care se apleacă la geamuri. Mă aflu lângă tata, sunt din nou invizibilă. Izu stă în aşteptare de mai multe ore. Este supravegheat îndeaproape. El e calm, ciudat de calm. Nu-şi dă seama ce-l aşteaptă. În cele din urmă îşi face apariţia un tânăr blond, cu privirea tăioasă, care se aşază de partea cealaltă a mesei, înconjurat de alţi cinci bărbaţi, printre care Izu îi recunoaşte pe cei doi poliţişti francezi care l-au arestat. Ceilalţi sunt medicii evrei aduşi de Brünner de la Drancy: doctorii Druckerle, Speigel şi Cohn. Într-o franceză impecabilă, bărbatul blond îşi începe interogatoriul: nume, prenume, vârstă, fiul lui etc. După care tonul îi devine răstit.

— Mărturiseşte.
— Ce să mărturisesc?
— Cu ce te ocupi.
— Se ştie cu ce mă ocup.
— Îţi mai spun o dată: mărturiseşte cu ce te ocupi.
— Sunt violonist.
— Spune-mi despre banii pe care-i primeşti.
— Primesc bani de la părinţi.
— Şi Theiler?
— Nu cunosc pe nimeni cu numele ăsta.
În clipa aceea, bărbatul blond îl loveşte pe tata peste faţă.
— Moret, sau RHX 827, dacă vrei.
— Nu înţeleg.
Cu un pumn, îi zdrobeşte nasul lui Izu. Apoi, cu voce mieroasă, tânărul blond îi spune:
— Mărturiseşte, mărturiseşte, dragă Baldomir.
— Nu mă cheamă Baldomir.
— Bine-atunci. Povesteşte-mi de Claudius...
Izu nu scoate o vorbă. Dintr-odată, e lovit din toate părţile, în burtă, în faţă. Neclintit, Izu strânge din pleoape şi-şi încleştează fălcile.
— Nu te face că nu ştii. Am aflat totul. O să simţi pe pielea ta cu ce se mănâncă Gestapo. Sunt un nemţălău dat dracului, cum vă place vouă, francezilor, să spuneţi. Îţi arăt eu ce pot.
Un poliţist îl ridică şi-l izbeşte cu faţa de zid.
— Dacă faci vreo mişcare, îţi găuresc scăfârlia. O cunoşti pe Ancuţa Abramovici?
— Nu, pe soacra mea o cheamă Anicuţa Wisner, şi ne trimite bani ca să avem ce mânca. Pâine, lapte pentru copil. Unt pentru soţia mea, e gravidă.
Furios, bărbatul blond iese valvârtej trântind uşa.

Ore şi ore la rând, Izu rămâne nemişcat, cu faţa lipită de perete. Dintr-odată se deschide uşa. Un alt german îşi face apariţia şi îi aduce la cunoştinţă rezultatul percheziţiei făcute la domiciliul lui.

Procesul-verbal întocmit în ziua de 24 aprilie, trimis de comandantul SS Röthke de la Paris la Berlin şi ratificat de SS Brünner la Nisa, spune fără echivoc: „În timpul interogatoriului, serviciile noastre au constatat că Isaac Abramovici a primit subsidii din România prin intermediul unei bănci. De altfel, a recunoscut că prenumele Anicuţa este cel al soacrei sale. Cercetările noastre arată că Isaac Abramovici şi Marcel Abramovici sunt una şi aceeaşi persoană".

În realitate, nu au habar de nimic.

Marcel Abramovici poate că e o persoană reală, pe care însă ei n-au găsit-o. L-au ridicat în schimb pe un alt evreu, care e tatăl meu.

Încă o noapte nedormită. Nici nu-mi pot imagina cât de sfârşit se va fi simţit tata după noaptea aceea de interogatoriu. Şi totuşi, nici nu se compara cu umilinţele pe care avea să le îndure. Percheziţia corporală, încălţămintea confiscată, ochelarii călcaţi în picioare, cureaua scoasă cu brutalitate, pantalonii smulşi, după ce încearcă să şi-i ţină cu mâinile rănite, dezgolirea însemnului religiei sale.

Oare i s-a făcut ruşine cât a trebuit să îndure toate aceste chinuri? Dar cui ar trebui să i se facă ruşine, călăilor, sau victimelor?

Cerul deasupra acoperişului,
Atât de-albastru, atât de calm!

Atât de calm, atât de-albastru... Toată noaptea a recitat în şoaptă poemul lui Verlaine. Toată noaptea a păşit în cerc la nesfârşit în subsolul hotelului Excelsior.

Clopotul pe peticul de cer răsună blând...
O pasăre, un clopot, sună blând...

Muzica sălăşluieşte în continuare în el şi nimic nu i-o poate smulge. Prins de ritm, născoceşte câteva versuri pentru soţia lui dragă. Îl poate auzi, n-are nici o îndoială.

Chipul tău îl port în suflet, neprihănit şi delicat,
În inimă odor îmi eşti, cea mai iubită dintre toate...

Se răzgândeşte.

— Nu, nu e bine.

După care o ia de la capăt:

Chipul tău îl port în suflet, neprihănit şi delicat,
În inimă odor îmi eşti pe veşnicie adorat.

Chiar dacă a ştiut întotdeauna că viaţa îi este pusă între paranteze, tata tot mai speră. Nu şi-a pierdut încrederea. O să scape din nenorocirea asta, şi el, şi Sissi, şi Claude, şi pruncii nenăscuţi.

Întemniţat în catacombele hotelului Excelsior, Izu izbuteşte, nu se ştie cum, să-i trimită un mesaj lui Sissi.

„Draga mea soţie, trimite-mi în valijoară: 3 cămăşi (rezistente), 2 maiouri, 3 batiste, 2 p. şosete, aparatul de ras (cu lame şi săpun) şi 2 prosoape, periuţa de dinţi (pastă de dinţi), ac şi aţă de cusut. Cam atât. Sunt teafăr şi cu moralul excelent. Să ai grijă de tine şi de Claude şi de cei doi îngeraşi care vor veni pe lume. Am încredere absolută în tine şi în viaţă. Vă îmbrăţişez şi pe tine, şi pe Claude. Să nu te pierzi cu firea! Să fii curajoasă, calmă şi răbdătoare. Te sărut pe suflet. Izu."

A doua zi, Sissi soseşte la intrarea în clădirea Gestapoului, unde este închis soţul ei. Izu e înspăimântat când îşi vede soţia împreună cu fiica.

În urmă cu câteva luni, cât fusese mobilizat la Auvours sau la Barcarès, singura mulţumire a lui Sissi era să-i trimită darurile care-l făceau să se simtă mai bine: coarde de vioară, miere, ţigările de foi preferate, ouă fierte tari şi alte câteva lucruri. Nu găsea alt sens în viaţă în afară de străduania de a-i uşura pe cât posibil traiul soţului ei. În prezent, situaţia e cu totul alta. În timp ce poliţistul îi dă voie să predea valiza în care a înghesuit câteva haine, o periuţă de dinţi, ac şi aţă, ea trebuie să fie tare, să nu-şi arate durerea, să nu dea dovadă de slăbiciune, altfel EI vor câştiga. Are

doar dreptul să-i transmită în tăcere soţului ei că e puternică şi curajoasă.

Privirile li se întâlnesc într-un lung adio fără vorbe.

Sissi se întoarce, iese pe uşă. Izu o priveşte cum se îndepărtează.

Dintr-odată Sylvia se simte îngrozitor de singură.

Până la urmă, de ce fărădelege se fac vinovaţi? Sunt evrei şi-şi doresc să trăiască. Pur şi simplu să trăiască.

Sylvia îşi aşază o mână pe pântece, iar cu cealaltă o prinde pe Claude. Din ochii ei nu curge nici o lacrimă.

Când am văzut pentru prima dată caligrafia delicată a tatălui meu, am admirat nu numai forma literelor, felul în care se alungeau, spaţiul lăsat între ele, eleganţa cu care se înălţau şi coborau; m-a impresionat şi energia pe care o emanau semnele acelea, încremenite de altminteri. Literele dansau prin faţa ochilor mei. Cerneala părea să se elibereze, învălătucindu-se, din strânsoarea rândurilor. Mângâiam uşor foaia de hârtie. Imaginea tatei se înfiripa aievea lângă mine.

În procesul-verbal expediat prietenului său Eichmann, exterminatorul Aloïs Brünner scrisese şi el, tot cu cerneală: „Nu ştim dacă evreul arestat e persoana pe care o căutam. Oricum, acesta va fi evacuat în est la 15 mai 1944, aşa cum s-a stabilit". Când am găsit acest document la Arhivele Memorialului, nici nu am avut curaj să ating cu degetele cerneala aceea neagră. De ce să fi copiat cu mâna lui Brünner ceea ce menţionase deja funcţionarul de serviciu? Ştia, fără doar şi poate, că zarurile fuseseră aruncate în privinţa lui Isaac: avea să fie dus la Drancy, avea să dispară undeva prin ţările baltice. Oare se bucura, sau doar avea sentimentul datoriei îndeplinite? Simţea ură? Teamă? Dintr-odată, mi s-a făcut ruşine că ţineam morţiş să aflu cum îşi justifica acţiunile personajul acela. Nu e nici o îndoială, omul era călăuzit de un singur gând: să-i nimicească pe evrei.

Cel din urmă mesaj al lui Izu către soţia lui era un ultim gest plin de speranţă, de dragoste. O chemare adresată vieţii.

Încă mă bântuie noaptea pe care tocmai am petrecut-o într-una dintre camerele acestea ale căror ziduri depun mărturie despre grozăviile din trecut. Soarele dimineţii aruncă prin obloanele coborâte dâre orizontale pe cuvertură şi pe zid. Stau întinsă pe pat, urmărind fascinată razele de lumină. Îmi vin în fire şi încep să fac umbre chinezeşti cu degetele, cum făceam în copilărie: o raţă, un om ghemuit, un lup. Ridic încet obloanele de la geamuri şi zăresc faţada ocru a clădirii de vizavi. Dacă mă aplec puţin la geam, pot să văd intrarea gării din Nisa, cu acoperişul ei curbat şi marchizele vitrate.

„Gara din Nisa este un edificiu maiestuos în stilul arhitectural neoclasic inspirat de clădirile publice din Paris. Marchizele vitrate, sprijinite de structuri metalice impresionante, îi conferă un aer pitoresc. Cupola sălii principale este bogat ornamentată..." Lectura acestei broşuri turistice ar putea fi interesantă, dacă nu i-aş asocia zgomotul trecerii trenului în care tata a fost închis ca să fie dus în lagărul de la Drancy.

Nu scrie nimic în broşură despre placa comemorativă ridicată la intrarea pe peronul 3. Prin faţa ochilor mei înceţoşaţi plutesc câteva cuvinte: „1942... 554 de evrei... Alpes-Maritimes... Monaco... Arestaţi... ordinul guvernului... regrupaţi... aduşi la gara centrală din Nisa... Drancy... zona ocupată... Deportaţi spre... Asasinaţi". O altă placă, neagră,

sub un drapel tricolor în bernă, este atât de discret amplasată, încât n-are cum să le atragă atenţia călătorilor: „Republica Franceză, în semn de omagiu adus victimelor persecuţiilor rasiste şi antisemite şi ale crimelor împotriva umanităţii comise sub autoritatea de facto a guvernului statului francez (1940–1944). Nu vom uita niciodată". Mă încearcă doar un sentiment de amărăciune în faţa acestor inscripţii. Scuzele gravate pe aceste plăci comemorative nu-i vor readuce niciodată la viaţă pe tata şi pe toţi cei care au fost ucişi.

Ceva mai departe, un arc de culoare albastru intens se profilează pe peronul C. Un pescăruş se aşază pe firele de electricitate încâlcite. Se spune că lagărele erau împrejmuite cu garduri electrice de 380 de volţi pe câte două rânduri... Simt că-mi pierd minţile. Şi cu toate acestea, ştiu că tata nu a ajuns în camera de gazare dintr-un lagăr de concentrare, trupul lui nu a ars într-un crematoriu. Nu a fost „decât" împuşcat. Adică a fost – fără ocolişuri, fără ascunzişuri, fără milă, cu sălbăticie, cu cruzime, feroce, violent, îngrozitor, abominabil, atroce, oribil, înspăimântător, cu sânge rece –, a fost împuşcat de la mică distanţă.

La trei zile după arestarea tatei, Comisariatul regional din Nisa declară în Buletinul de activitate al poliţiei germane: „Evreul Isaac Abramovici, sub paza poliţiştilor germani, a fost îmbarcat în gara din Nisa la 21 aprilie, în trenul de ora 13.34". Intendentul de poliţie al regiunii susţine că „poliţiştii desemnaţi să-i supravegheze pe prizonieri au fost respectuoşi şi s-au îngrijit ca aceştia să aibă tot confortul".

Eichmann era foarte mulţumit de activitatea SS Hauptsturmführerului Brünner în regiune. Va veni de două ori în Franţa ca să constate bunul mers al treburilor.

Cine i-ar putea interzice să viseze cu ochii deschişi? În nesfârşitele nopţi fără somn, Sissi refuză să accepte realitatea. Nu e singură. Izu e chiar lângă ea şi-i cântă la vioară: „Fereastra e deschisă. Nu ascultă nici vântul, nici zgomotele oraşului, ci arcuşul pe coardele viorii lui Izu, care face improvizaţii inspirându-se din *Concertul pentru două viori* al lui Johann Sebastian Bach. Un concert pentru două viori pe care îl interpretează numai şi numai pentru ea".

Sissi, la început liniştită, se îngrijorează din pricina acestei halucinaţii. Chipul soţului ei nu pare limpede, cum i-l ştia. Aşa cum i se înfăţişează, cum bate lumina spre el, şi firește şi din cauza lipsurilor pe care le-a îndurat, chipul lui i se pare acum pământiu. O duce cu gândul la moarte. Se întreabă care din ei se va duce primul. „Ce bine ar fi să fim împreună, nedespărţiţi, în puţinul timp care ne mai rămâne de trăit."

În incinta lagărului de la Drancy, promiscuitatea, tumultul, difuzoarele, gemetele nu îngăduie să fugi cu mintea în altă parte. Izolat, în mijlocul unei mulţimi colcăitoare de urgisiţi aidoma lui, din toate seminţiile evreieşti, evrei pe jumătate şi oameni care se proclamă arieni, Izu se gândeşte la soţia lui. Să fi fost prinsă şi ea de călăi? Să fi rămas oare la Beausoleil? Dar micuţa Claude? Dar pruncii, cei doi îngeraşi, oare au venit pe lume? Izu urzeşte în minte planuri

de evadare: o să facă rost de o uniformă germană, o să se strecoare în camioanele de aprovizionare şi-o să fugă din lagăr. Dar cum să păcălească vigilenţa celor trei sute de jandarmi francezi, a celor patru germani în uniformă şi a evreilor aflaţi în slujba germanilor?...

Zăbrelele grele ale lagărului de la Drancy se închid în urma lui Izu, izolat în tăcere, în singurătate.

Naşterea mea şi a surorii mele a fost întotdeauna învăluită într-un mare mister. „V-aţi născut prematur", ni s-a tot repetat. Din maldărul de documente pe care le-a lăsat mama, aleg mai multe scrisori primite de la prietenele ei din acea vreme. Sunt reconstituite acolo evenimentele de după arestarea lui tata. Aceasta este prada mea de război.

În ziua naşterii noastre, adică la zece zile după ce tata a fost smuls din mijlocul familiei sale, Irène Michelson, vecina şi prietena rusoaică a lui Sissi, evreică la rându-i şi de meserie croitoreasă, are o presimţire sumbră. Se trezeşte în zori cu gândul la Sissi. Bate la uşa ei. Nimeni. Coboară două etaje, la doamna Baero.

— Nu, doamna Sissi nu a venit să-şi ia laptele!

Irène aşteaptă un semn până la ora 11, când telefonează la maternitatea din Monte Carlo, de unde i se spune că Sissi se află la Nisa. Şi-ar fi dorit foarte mult să fie alături de prietena ei.

Mama mi-a vorbit doar despre câteva întâmplări din viaţa ei, iar povestea travaliului face parte dintre ele.

Primele dureri, prea devreme. Din nou trebuie să-şi strângă câteva lucruri pe fugă. Sună la Crucea Roşie. Pleacă. Repede-repejor. În maşină în toiul nopţii. Contracţii violente. Cum să se încetinească procesul naşterii.

— Dacă micuții văd lumina zilei la Monte Carlo, vor fi apatrizi. Nu se poate să se întâmple așa ceva.

Mașina accelerează. Din ce în ce mai tare. Micuța Claude e și ea în ambulanță, lângă mama ei, mângâind-o pe frunte.

— Sora Marie-Joseph, de la Asociația Umanitară Catolică, ne-a ajutat de fiecare dată până acum, o să aibă ea grijă de Claude pentru câteva zile. O să fie în siguranță cu ea. Irène o să meargă s-o vadă zilnic.

Nisa. Spitalul Saint-Roch. Doi copii cu prezentație pelviană, două forcepsuri. Două fetițe care sunt deja familiarizate cu urâțenia umană vin pe lume în ziua de 29 aprilie 1944. Anne-Marie și Mireille. Dacă am fi fost băieți, părinții aleseseră numele Jean-François, în amintirea lui Couperin, și Jean-Sébastien, în onoarea lui Bach. Sora noastră mai mare poartă prenumele lui Debussy. Al meu a avut ca sursă de inspirație opera lui Gounod. Numele meu și cel al gemenei mele, Anne-Marie Madeleine, erau menite să ne îndepărteze cât mai mult de originea noastră evreiască.

Mama ne privește și are impresia că suntem perfecte. Se pare că eram dolofane, cu pielea rozalie și ochii de un albastru senin. Sissi e de părere că eu semăn cu bunicul meu, în vreme ce Anne-Marie aduce mai degrabă cu bunica, plus câteva trăsături care amintesc de micuța Claude și de tata când era mic. I-ar plăcea să ne facă o fotografie pe care să le-o trimită părinților, ca să ne admire și ei. Sissi se surprinde făcând chiar o glumă: „Ar fi fost bine dacă una din ele era băiat, se pare că sunt capabilă să fac doar fete", le scrie părinților.

Recitesc corespondența cu prietena ei Irène.

Se grăbește la spitalul Saint-Roch din Nisa, nimeni. Ajunge la Asociația Umanitară Catolică, pe boulevard de la République nr. 25, în Beausoleil. Sora mea Claude stă acolo fără să scoată un cuvânt, înconjurată de alți copii, dez-

orientată. Irène îi arată o fotografie cu mama, iar în acea clipă fetiţa sărută imaginea din poză şi o strânge îndelung la piept. Irène rămâne toată după-amiaza cu Claude.

După câteva zile, Irène constată că Sissi s-a întremat. Îi pregăteşte camera de pe avenue Villaine din Beausoleil împreună cu angajata de la asociaţia umanitară: face curat în bucătărie, aranjează valizele, pune în cămară produsele alimentare luate pe cartelă. Cu permisiunea sorei Marie-Joseph, Irène îşi opreşte pentru sine brânza şi cele două pachete de ţigări. În asemenea vremuri de restrişte, Sissi nu-i va purta pică. Duce la spălătoreasă lenjeria de pat.

Şi întreabă dacă domnul şi doamna Sisi se întorc în curând acasă.

După ce a născut, Sissi a fost dusă pe ascuns de asociaţia umanitară la maternitatea spitalului din Agen. Aşa cum îi promisese Irène, îşi va primi în scurtă vreme şi lucrurile. Micuţa Claude s-a întors şi ea lângă mama, fiind ţinută în ascunzătoare alături de fetiţele nou-născute.

După o săptămână, Irène Michelson e luată la întrebări de un jandarm din Beausoleil, care vrea să afle adresa unde locuieşte prietena ei.

— E vorba de anchetarea soţului ei. Tribunalul din Cannes solicită adresa doamnei.

Irène, bine intenţionată, îi dă adresa lui Sissi din Agen.

Dar dacă poliţia din Vichy o caută pe Sissi ca s-o predea Gestapoului? Dar dacă vreun informator prea zelos s-ar hotărî să dea familia Abramovici pe mâna exterminatorului Brünner? Dar dacă sadicul Mengele urmărea să ne prindă şi să-şi continue pe noi experimentele cu gemeni?

De câteva zile, suntem toate trei fetele alături de Sissi, în maternitatea din Agen. Mama izbuteşte cumva să-i trimită veşti cumnatei sale.

Într-o dimineaţă, ţinându-şi bebeluşii în braţe şi însoţită de micuţa Claude, Sissi se întâlneşte cu Luiza pe peronul gării din Agen. Sissi ar fi tare liniştită dacă fetiţele ar putea fi duse în ascunzătoarea familiei din Poudenas. Dar Luiza e deja greu încercată şi nu-şi poate lua responsabilitatea de a avea grijă de trei copii. O sfătuieşte pe Sissi ca pentru o vreme să ne ducă pe noi, gemenele, la un orfelinat.

Mătuşa o ia de mână pe sora mea mai mare, care pleacă cu ea fără să protesteze. Bulversată, mama se întoarce la maternitate cu gemenele.

Din când în când va primi veşti despre Claude. Deşi mătuşa Luiza şi unchiul Henri îi arată întreaga afecţiune, deşi poate să se joace cu verişorul Alain, fetiţa se scapă adesea pe ea, tresare la cel mai mic zgomot, întreabă mereu de mama şi de surorile ei.

În prima lună, ca să luăm cât de cât în greutate, Sissi ne-a alăptat pe amândouă la fiecare două ore şi jumătate, de dimineaţa de la ora 6 până la miezul nopţii. Nu ne-am îngrăşat foarte mult în prima lună: de unde la început aveam două kilograme şi jumătate, la sfârşitul lunii aveam trei. Ca

să nu ne facă rău la stomac cu laptele de vacă, vreme de câteva săptămâni mama ne-a hrănit la sân, dar şi cu lapte praf.

La două luni, mama ne dă să mâncăm la fiecare trei ore; ziua mai e cum e, dar noaptea îi este deja din ce în ce mai greu să ne hrănească pe amândouă.

Plânge încontinuu.

— Doamnă, trebuie să mâncaţi ceva, să vă mai întremaţi.

Zilele trec, serbede, una după alta. Sissi aşteaptă.

La Beausoleil soseşte o scrisoare pe numele ei. Prietena Irène i-o aduce fără întârziere la spitalul din Agen. „Vă scriu din partea soţului dumneavoastră. Se află în lagărul de la Drancy şi e bine sănătos. M-a rugat să vă transmit să nu vă pierdeţi speranţa şi că trage nădejde să se întoarcă acasă cât de curând. Nu ştiu dacă are asupra lui actele care să vă dovedească originea ariană. Puteţi să-i trimiteţi copii după acele documente. Vă rog să acceptaţi, stimată doamnă, salutările mele cordiale." Semnătura e ilizibilă. Sissi rămâne încremenită, încremenită cum sunt şi eu azi. Un zâmbet dinspre Drancy. Soţul ei. Izu. E în viaţă. Vor fi din nou împreună.

Da, într-adevăr, are cele două certificate necesare.

Fireşte că poate să-şi dovedească fără greutate originea ariană. S-au căsătorit la biserică şi în plus ea e şi botezată. Poate să spună pe de rost ce scrie în certificatul ei de naştere: „Testimonium baptismi – taufschein – act de botez, 15 octombrie 1932, Silvia, Maria Cristina, tată legitim, Moriciu Wisner, comerciant din Bucureşti, mama, născută Schulder, din Craiova, români din parohia Bisericii Bărăţia, preotul Gheorghe A. Horvath".

În preţioasa cutie de fier, aşezase cu grijă certificatul de la cununia religioasă de la Notre-Dame de Bon-Voyage. „Arhipreotul de Cannes, nr. 289, an 1942, 6 mai, subsemnatul, vicar, am primit în această biserică consimţământul dat

întru căsătorie de către Abramovici Isaac, israelit, şi Wisner Sylvia, botezată la Bucureşti, la 15 octombrie 1932, biserica Bărăţia. Semnat: monseniorul Paul Rémond."

Dacă i-o vor cere, e în stare să le şi mimeze, să le şi intoneze, să le şi danseze cuvintele astea.

Şi-ar dori să ajungă în faţa comandantului SS de la Drancy şi să-i arunce certificatele în faţă, semeaţă.

— Poftim, citiţi.

Isaac Abramovici nu e sută la sută arian, dar pe jumătate sigur este. Sissi e pregătită să joace toată această mascaradă. „Dacă e nevoie să fii arian ca să fii om, fără îndoială ne vom preface că suntem!"

Reiese de aici că, pentru nazişti, tata nu prezintă nici o importanţă, fie că-l cheamă Isaac sau Marcel. Singurul lucru care contează pentru ei e să afle dacă acest Abramovici, al cărui prenume nu se cunoaşte cu certitudine, este sau nu evreu.

Sissi e hotărâtă să facă orice ca să-şi salveze soţul. Dar destinul se pune de-a curmezişul. Cu toate că îi sfidase pe germani trecând clandestin linia de demarcaţie, cu toate că acceptase să se facă nevăzută prin satele franceze în aşteptarea întoarcerii de pe front a soţului ei, cu toate că îşi călcase pe mândrie şi renunţase la orice ambiţii, cu toate că îndurase foamea şi ruşinea şi se ascunsese ca un animal hăituit în sudul Franţei, cu toate că-i înfruntase pe cei de la Gestapo când soţul ei fusese luat prizonier la hotelul Excelsior, de astă dată Sissi e dezarmată. Toate actele au rămas la Beausoleil, în cutia de fier, împreună cu valiza ei. O să i le trimită cineva, dar nu se ştie când. Nu are cum să demonstreze că soţul ei nu e evreu get-beget, cum crede duşmanul. Nu mai există nici o soluţie.

În curtea lagărului de la Drancy, Izu aşteaptă certificatul care nu mai vine, care nu va sosi niciodată.

Sissi îi simte îngrozitor de tare lipsa soţului ei, în special noaptea. Când stinge lumina, simte ca o arsură în piept şi nu-şi poate găsi somnul. E mistuită de dor. E copleşită de dorinţă, de aşteptare, de tristeţe şi nostalgie.

Într-o dimineaţă, în acelaşi spital din Agen unde încă stă ascunsă, mama merge s-o trezească pe una din gemene ca să-i dea câteva grame de lapte, gândindu-se s-o hrănească pe cealaltă câteva minute mai târziu. Spre marea ei surpriză, gemenele îşi sug una alteia degetul cel mare. Când suntem despărţite, ne punem pe plâns: urlete pe două voci, supărare la puterea a doua. Fără să se arate foarte impresionată, Sissi inaugurează o nouă metodă de hrănire: două biberoane în acelaşi timp şi câte un bebeluş pe fiecare braţ.

Când merge la cantină să ia micul dejun, infirmierele sunt uimite să o vadă aşa de plină de viaţă. Poartă o bluză roşie strânsă în talie şi singura ei fustă albă, iar părul şi l-a prins în coc. Ce mult şi-ar dori s-o vadă acum Izu, singurul pentru care încă se străduieşte să fie frumoasă! Sissi îşi repetă în gând: „Sunt a lui, şi de el mi-aş dori să fiu admirată". Un zâmbet îi luminează chipul.

Nu, Izu nu are cum să vină s-o vadă şi s-o admire. Motivul pentru care Sissi e cu adevărat bucuroasă e că în ajun a primit un alt semn de viaţă de la soţul ei iubit. Domnul Salvagni, vecinul lor din Beausoleil, i-a adus un scurt mesaj,

pe care l-a citit şi răscitit toată noaptea, încât poate să-l spună pe de rost. „Domnule, am fost însărcinat de domnul Arthur Marcus să vă rog s-o anunţaţi pe doamna Abramovici că soţul ei e bine sănătos. A plecat în cursul zilei de luni din lagărul de la Drancy, împreună cu mai mulţi voluntari, ca să lucreze pentru organizaţia inginerului Fritz Todt, şi vă transmite că va scrie de îndată ce va avea posibilitatea. Vă rog să acceptaţi salutările mele cele mai sincere."

Sissi îşi aminteşte cât de îngrijorată a fost în timpul dezastrului din iunie 1940, când rămăsese singură la Paris şi nu mai primea veşti de nici un fel de la soţul ei. Era convinsă că murise. Două luni groaznice. După aceea s-au revăzut. Simte cum speranţa îi încolţeşte din nou în inimă. Totul va fi bine.

15 mai 1944. Izu, închis într-un vagon pentru animale care îl duce spre o destinaţie necunoscută, încă e convins că se va sfârşi în curând coşmarul şi că îl aşteaptă multe zile cu soare de petrecut alături de familia lui. I s-a spus că şi el, şi ceilalţi tovarăşi de drum vor fi înrolaţi în unităţi speciale pentru evreii străini, dar nici că-i pasă. A devenit fatalist şi e pregătit să îndure orice numai să le revadă pe soţia lui, pe micuţa Claude şi pe cele două fetiţe care între timp trebuie să se fi născut.

Îşi doreşte mai mult ca orice să trăiască.

Azi, am senzaţia că mă aflu lângă tata, în acel an, 1944. Suntem înghesuiţi în vagon mai multe zeci de oameni de ambele sexe. Nu ni se mai văd chipurile, suntem pur şi simplu zdrobiţi unii într-alţii. Căldură, sete, foame. Trenul parcurge toată Franţa, Germania, Polonia, o parte din Rusia, se îndreaptă spre ţările baltice. Şinele se întretaie cu repeziciune. Izu închide ochii, la fel îi închid şi eu.

Tatei îi vine să urle, abia se stăpâneşte. Gândurile îl poartă prin Parisul în vreme de toamnă, cu soarele lui arămiu, Parisul pe care nu-l va mai revedea niciodată. Şi-ar dori să mai tragă o dată în piept aerul prăfos şi violet din Champagné. Pe buze încă simte gustul dulceţii de trandafiri. Să fi izbutit oare cumva să-şi ridice capul şi să se scalde în cerul albastru, printre norii albi?

Convoi blestemat.

Convoiul 73. Părăseşte Estonia, traversează Lituania şi se opreşte la Kovno.

Păşesc grăbită, sunt singură pe drum. Sunt dezbrăcată, şi cu toate acestea părul îmi este aranjat foarte elegant. Într-o mână ţin un coş împletit. Cu cealaltă îmi ascund părţile intime. Intru pe poarta unei mici grădini. Încep să sap în pământ după morcovi, pe care-i strecor în coşul meu. Un morcov nu se lasă scos din pământ. Trag de el cu toate forţele. Chipul îmi este congestionat. Trag fără oprire. Morcovul se rupe. Chipul mi se sfărâmă în mii de cioburi.

Închis de mai multe zile în fortul IX din Kovno, Izu a devenit sclavul unei uzine a morții. Munca forțată se rezumă la adunatul de turbă din împrejurimi, un cărbune negricios și acid, care-i arde mâinile și picioarele dezgolite. Deznădejdea pune stăpânire pe el, la fel cum pune stăpânire și pe ceilalți 878 de oameni care s-au oferit voluntari pentru mașinăria de război germană. Credeau că, dacă produc arme sau proiectile, dacă iau parte la construirea de fortificații germane, ar exista posibilitatea să scape cu viață. Câți camarazi a văzut plecând să muncească în pădurile din împrejurimi – fără să se mai întoarcă vreodată?

Lui Izu îi este foame, lui Izu îi este frig. Din beciurile fortului, ca niște ecouri fără răspuns, se aud strigăte în noapte. Îi este frică? Încă mai crede că viața merită trăită? Mai găsește forța să se gândească la scumpa lui soție?

Sissi și-l închipuie pe bărbatul ei singur printre străini. Ca să nu se lase copleșită de grozăviile care o năpădesc, își joacă rolul de soție grijulie, responsabilă și iubitoare, gândindu-se: „O fi având săpun, bicarbonat, reșou electric pe care să-și încălzească apă? Haine curate o fi având? Încălțări? Oare a făcut răni la picioare? Numai de n-ar sta toată ziua în picioare. Trebuie să-și drămuiască forțele". Îi dă sfaturi de la depărtare, străbătând un abis la fel de întins precum deznădejdea ei.

Sissi nu are curaj să le spună alor săi că Izu a fost ridicat de Gestapo. Le-a trimis doar o telegramă laconică: „Anne-Marie şi Mireille, născute la 29 aprilie, bine sănătoşi cu toţii", şi-aşa a aflat Anicuţa că am venit pe lume. Îşi închipuie că Izu merge cu orchestra să cânte şi e departe de familia lui mărită. „Izu e precum albina care aduce toate cele trebuincioase stupului."

S-au scurs trei luni, Izu nu s-a întors, Sissi nu mai trimite deloc veşti.

Anicuţa nu-şi găseşte liniştea. I se pare că scurtele şi foarte neregulatele mesaje de la Sissi poartă cu ele un fior de gheaţă. O miră faptul că tata n-a ajuns încă să ne vadă. „Măcar o zi să fi reuşit, ne-am fi liniştit cu toţii." Adeseori, singură prin casă, îşi imaginează că ginerele ei se ascunde undeva, departe de călăi. Îşi aminteşte de pogromul din Bucureşti, ştie foarte bine de ce sunt capabili cei care nu-i suportă pe evrei.

Sissi nu spune nimănui că a trebuit să plece de la spitalul din Agen. Nici o scrisoare în acest sens, nici o însemnare în jurnalul intim. Biată femeie cu doi prunci în braţe, se vede din nou deznădăjduită, pe peronul unei gări.

Fără nici un fel de indiciu legat de acea perioadă, senzaţia că sunt suspendată deasupra unei prăpăstii. Cum s-o fi descurcat fără bani, fără o mână de ajutor, fără nici o geană de speranţă?

Mă agăț de câteva amănunte dezvăluite cu reținere. Ca să meargă la Paris să găsească ceva de lucru, mama ne-a lăsat pe noi, gemenele, în grija unor doici din provincie. Și iat-o a câta oară luptându-se cu formalitățile pentru obținerea permisului de muncă, cu maldărul de acte de adunat, cu sumedenia de ștampile de solicitat.

De când s-a sfârșit războiul, e imposibil să găsești ceva de închiriat altcumva decât pe piața neagră. Pe lângă chirie, se mai cere într-ascuns și un bacșiș de 100 000 de franci, pentru o cameră și o bucătărie fără confort.

O veste bună tot o așteaptă însă: Henri, soțul Luizei, este proprietarul unei garsoniere pe rue Choron la numărul 22, în arondismentul 9. Ocupată de un intrus încă de la începutul războiului, există riscul să fie rechiziționată la cererea Direcției Serviciilor de Război și a Locuințelor din Prefectura Sena. Henri îi propune atunci lui Sissi să locuiască acolo, prilej cu care ea izbutește să recupereze și cele câteva lucruri din cămăruța de la Porte d'Orléans, aducându-și tot avutul la etajul al șaselea. Camera e mică, nu are baie, nici bucătărie, nici utilități. Singurele bunuri ale lui Sissi sunt documentele de familie și partiturile lui Izu. Închiriază un mic pian și, cu strângere de inimă, îi împrumută vioara lui Izu unei prietene romance care are concert după concert prin lumea întreagă, spunându-i că „o vioară nefolosită e o vioară moartă".

Sissi încă trage nădejde că Izu se va întoarce.

Sissi încă așteaptă.

Cercetări tata. Deschid un dosar. Descopăr cu uimire aceste scrisori de susţinere care au rezistat ca prin minune trecerii timpului şi care dau impresia c-ar fi eterne. Probabil ca şi Sissi, şi eu devorez fiecare cuvânt, caut indicii, o fărâmă de speranţă, o prezenţă. Tulbur spectrele şi ajung, printre rândurile mai mult sau mai puţin lizibile, printre greşeli de ortografie şi prin stilul uneori direct, alteori literar, să mă conving singură că tata se va întoarce acasă.

Irène, vecina cea cumsecade care mergea s-o vadă pe Claude la măicuţe, poartă mereu la ea fotografia tatălui meu, pe care le-o arată zilnic mai multor oameni din Beausoleil sau din Monte Carlo care ar putea s-o ajute. „Dacă există Dumnezeu, soţul dumneavoastră va fi eliberat, şi încă repede."

Albert, violoncelistul din orchestra Krikava, tovarăşul de muncă al lui Izu, „şi-ar dori atât de mult s-o ajute pe Sissi". Îşi propune chiar să-i aducă pupitrul lui Izu când o să aibă drum la Paris.

François Rébillat, violonistul, prietenul din Morlac, îşi exprimă regretul şi supărarea. „Vă asigurăm de simpatia noastră cea mai adâncă, cu atât mai mult în aceste circumstanţe dureroase. N-ar fi fost mai bine să veniţi să locuiţi în orăşelul nostru? Cât de rău ne pare pentru ce s-a întâmplat!"

După aceea au cuvântul combatanţii eliberaţi.

De la Ministerul prizonierilor de război deportaţi şi refugiaţi aflu că un fost deţinut al lagărului din Wolfsberg (Carinthia) e de părere că l-a întâlnit pe un anume Abramovici cu puţin înaintea zilei de 8 mai 1945. Un altul, din La Roche-sur-Yon, îi scrie lui Sissi că, studiind fotografia tip buletin pe care i-a trimis-o, e aproape sigur că s-a intersectat cu soţul ei în Austria. „Majoritatea civililor care au trecut prin Wolfsberg au fost trimişi în lagărul din Taranto, în Italia, înainte să se întoarcă."

Sissi s-ar putea duce până la Taranto, dar cine-ar mai avea atunci grijă de copii?

Deocamdată, noi, cele trei fete Abramo, ne aflăm undeva la ţară, la nişte ţărani din Nérac, în Lot-et-Garonne. Sissi s-a consolat cu gândul că laptele de la fermă ne face bine. Femeile în grija cărora am fost lăsate solicită pentru noi, cele trei orfane în saboţi, bani pentru „unt, dulceaţă, miere, fidea, cartofi... Nici vorbă de ciocolată, e prea scumpă... Micuţele nu mănâncă, ci rad tot... trebuie să le cumpărăm galoşi şi lână ca să le împletim nişte şosete". Sissi e conştientă că nu prea avem cu ce ne îmbrăca şi că nici nu putem să alergăm pe-afară încălţate cu saboţi. Adeseori, ne întoarcem în casă ude la picioare.

Sissi nu mărturiseşte nimănui durerea ei cea mai mare, nici nu pomeneşte familiei că, atunci când vine să ne vadă, noi nu o recunoaştem, iar micuţa Claude se uită la ea cu neîncredere. De această amărăciune nu aminteşte.

Nici după opt luni Sissi nu le-a spus alor ei tot adevărul.

La Bucureşti, îngrijorarea şi tulburarea sunt din ce în ce mai mari. Bunica îi trimite mamei valuri de telegrame alarmate. Se gândeşte cât de greu trebuie să-i fie lui Sissi să crească singură trei copii. Cum se descurcă? Are ce să le dea de mâncare? „Mai mult ca sigur Claude înţelege că tatăl ei e plecat departe şi-i duce dorul... Tare-tare mult." Flavian

îi scrie mamei amintindu-i de prietenia plină de afecțiune care îl lega de tata. „Am mers de curând în Elveția și am relatat cazul dumneavoastră celor de la Crucea Roșie internațională, de la Geneva. Am apelat la toți oamenii sus-puși pe care-i cunosc, dar până acum nu am primit nici un fel de veşti."

La 5 mai 1945, fără să le spună nimic părinților din București sau altcuiva dintre cunoscuții ei, Sissi se hotărăște să se înscrie la Prefectura din Paris. Pe fișa ei de recensământ se menționează: „Sylvia Wisner Abramovici, născută la 17 iunie 1919 la București (România), de naționalitate română, nu mai este însoțită de soțul ei, Isaac Abramovici. Data întoarcerii: necunoscută".

Războiul s-a încheiat. Mai mult ca sigur, această veste a umplut-o de bucurie. La 19 august 1945, armata nazistă semnează la Reims capitularea necondiționată. Femeile sunt fericite. Îi îmbrățișează pe învingători, care defilează pe străzile Franței. Nimic mai firesc. Doar au câștigat războiul. Bestia a fost îngenuncheată!

Sissi păşeşte de-a lungul holului din hotelul parizian care găzduise birourile Statului-Major german şi care acum primea deportații întorşi acasă. Contemplă saloanele cu ornamente arhitecturale, rotondele şi treptele îmbrăcate în covoare moi. O ține de mână pe micuța Claude. Hotelul Lutetia a fost rechiziționat şi apoi reamenajat cu mobilierul de lux care fusese pus la adăpost: candelabre, covoare, fotolii masive.

Cum i se întâmplă adeseori, atunci când vrea să scape de nelinişte se agață de momentul acela în care ea şi Izu, arestat de Gestapo la hotelul Excelsior, s-au privit lung în tăcere.

Dar dacă...?

Dar dacă Izu şi-ar face apariția de după barierele albe ale hotelului Lutetia?

Sissi nu mai aşteaptă, o ia înaintea timpului. Simte cum îi urcă bucuria în piept, în gât, în gură, precum valurile mării.

Sissi îl zăreşte pe Izu ducându-şi vioara în mână. Izu se apropie de Sissi şi începe să cânte menuetul din Serenada în sol major *a lui Mozart. Cum era de aşteptat, e slăbit şi istovit. La început, Izu e nervos, nu poate mânca, sau tot ce mănâncă varsă. Câteva luni mai târziu, au trecut cu bine peste toate. Iubirea renaşte ca în vremurile de odinioară, şi e chiar mai vie. Îşi duc traiul aşa cum au visat: se plimbă cu bicicleta, merg cu cortul, studiază, citesc, nu se mai satură de citit. Izu îşi recapătă vioara. Sissi îi cumpără acordeonul la care a visat toată viaţa. Tot ea le alege ţinuta pentru spectacole, bluze tradiţionale româneşti pentru femei, pantaloni şi sacouri pentru bărbaţi, cizme din piele roşie. Conduc împreună o orchestră de muzică ţigănească şi călătoresc prin toată lumea. Cele trei fete cresc fără să ducă lipsă de nimic. Se fac oameni mari, merg la studii, se căsătoresc.*

Timpul trece, nepoţii lui Sissi şi ai lui Izu sunt frumoşi şi deştepţi. Sissi îşi ascunde firele albe de păr vopsindu-se în negru-albăstriu. E în vârstă, dar nu şi-a pierdut umorul ştrengăresc. Izu o priveşte cu tandreţe. E îndrăgostit de soţia lui ca în prima zi, iar Sissi e topită după Izu al ei.

Unic martor al visului lui Sissi, reiau filmul iar şi iar. Dispozitivul de rulare scoate un sunet ascuţit.

Izu nu şi-a făcut apariţia la hotelul Lutetia. Isaac Abramovici nu e înscris pe lista celor rămaşi în viaţă. Distrusă, Sissi se îndreaptă singură spre casă. În seara aceea, Claude nu a avut cum să-şi îmbrăţişeze tatăl. Nu s-a mai pus pe căutat diapazonul ca să scoată un *la*, nici nu a scrâşnit arcuşul viorii lui tati. A adormit repetând la nesfârşit refrenul de când era foarte mică: „Oamenii cei răi l-au luat pe dragul de tata".

Au trecut doi ani şi Sissi încă n-a dezvăluit nimănui secretul ei. La Bucureşti, Anicuţa a înţeles că Izu nu se află lângă fete. Cu inima-i de mamă sfâşiată, îi scrie încontinuu fiicei sale. „Cred că Anne-Marie şi Mireille sunt deja nişte mici domnişoare, au început să meargă? Mă gândesc şi la Claudette, sora lor mai mare. Când le voi vedea oare? Aici, sărbătorim Crăciunul, ne-am adunat cu toţii şi stăm în casă, e cald, ascultăm radioul. Dacă ai fi aici, ar fi mai uşor, te-aş ajuta cu creşterea fetelor. Aşteptăm un răspuns de la tine."

Aş fi putut deveni româncă, aşa este. Bunica Anicuţa ar fi fost atât de fericită să-mi vadă chipul bucălat, să se amuze de râsetele mele şi de jocurile mele de cuvinte. Ar fi fost topită după mine. Bunicul Moritz mi-ar fi citit poveşti: Albă ca Zăpada, Scufiţa Roşie, iar eu i-aş fi pus tot felul de întrebări despre pitici. Primăvara m-aş fi plimbat cu el prin parcuri, i-ar fi făcut mare bucurie să mă distreze în fel şi chip. La trei ani aş fi mers la grădiniţă, apoi la şcoală. Aş fi fost o ştrengăriţă pusă pe şotii. Aş fi împodobit bradul de Crăciun, aş fi învelit nuci în staniol, aş fi făcut ghirlande din hârtie roşie şi galbenă şi albastră. Aş fi aşteptat cu nerăbdare de la Moş Crăciun o tobă şi un set de masă de jucărie. Cât m-aş fi bucurat să mă urc pe genunchii bunicii, să mă îmbrac cu rochiţe de dantelă cusute de ea cu multă

dragoste. Mai târziu, m-aş fi gândit cu nostalgie la marmelada făcută de ea.

Mi-ar fi plăcut să iau parte la festivitatea de absolvire a mătuşii mele Berthine, care a devenit şefa organizaţiei de femei din Partidul Comunist Român. M-aş fi dus cu ea la Muzeul Satului. M-aş fi plimbat la nesfârşit printre pânzeturile colorate, cu fire de mătase albă, cu fire roşii şi mătase roz, mov şi bleu. Mi-ar fi plăcut să mă îmbrac în portul popular, să încerc toate ţesăturile, să mă admir în oglindă din toate unghiurile. După aceea, am fi privit împreună cum ninge peste bradul cel mare din grădină.

Sissi nu i-a răspuns mamei sale. În continuare, încerca să îndulcească realitatea. „Nu e chiar atât de rău, Claude e silitoare. Săptămâna asta a primit meritul şcolar cu crucea de onoare. În curând va citi fără probleme. Fetele merg la şcoala catolică în fiecare miercuri şi la slujbă în fiecare duminică."

Iată cum micuţele evreice sub acoperire au devenit catolice. Intră în rând, se pierd în mulţime. Izu şi Sissi puseseră la punct o superbă arhitectură pentru lumea lor ideală, în care şi-au făcut planuri să trăiască pentru toată viaţa. Dar pilonii pe care se sprijineau visurile lor s-au prăbuşit sub greutatea dezastrului. Sissi fără Izu nu mai poate ţine cârma, se lasă în voia vânturilor.

De câte ori să fi trăit mama clipa aceea în care deschidea ochii cu gândul că soţul ei se află lângă ea? Va fi sfârşit recunoscând în cele din urmă că trecutul nu se va mai întoarce niciodată.

În ziua de 16 februarie 1946, pierzându-şi orice speranţă, Sissi scrie în sfârşit: „Dragii mei părinţi, sper că sunteţi bine sănătoşi şi că aţi primit telegramele mele de până acum. Iată cum stau lucrurile la noi, pe scurt: deportările s-au intensificat în cursul anului 1944. Cei care au putut s-au pus la adăpost. Trebuia să ai fie mulţi bani, fie relaţii sus-puse. Noi nu aveam destui bani, iar singurei cunoştinţe care ne-ar fi putut oferi adăpost la ţară i-a fost teamă să-şi pună astfel în primejdie propria-i familie. Aşa că am rămas aici, lăsându-ne în mâinile Domnului. În timpul primului raid, Gestapo nu ne-a găsit acasă; la cel de-al doilea ne-a găsit. De mine le-a fost milă şi nu m-au arestat. Asta se întâmpla în ziua de 19 aprilie. Am primit veşti de la el prin cineva până în data de 15 mai, când a fost trimis în Lituania împreună cu alţi prizonieri din convoiul lui, 900 de bărbaţi care voiau să muncească pentru organizaţia Todt. De atunci, nu mai ştiu nimic de el".

În acea zi, prin scrisoarea aceea, prin cuvintele acelea, Izu, dragul ei soţ şi tatăl meu Isaac, s-a făcut nevăzut pentru totdeauna.

Mă trezesc devreme şi, fără să stau mult pe gânduri, dau fuga la piscina Joséphine Baker, de pe cheiul Bercy. Îmi pun ochelarii de înot şi alunec în apa călduţă. Dincolo de peretele despărţitor, zăresc trecând în sus şi-n jos barje, vase de croazieră, vedete ale poliţiei fluviale. Înot pe spate, cu braţele în lături ca o cruce şi cu picioarele depărtate, doar cu faţa deasupra apei. Închid încet pleoapele. Când le deschid larg, zăresc reflexiile jucăuşe ale razelor de soare în apa transparentă.

Sissi a luat hotărârea să nu mai pomenească niciodată de anii aceia plini de dragoste şi de chin, să nu mai pronunţe, pe cât posibil, niciodată numele soţului ei. „Era frumos, inteligent, puternic şi curajos", aşa îmi răspundea câteodată, când nu-mi puteam înfrâna curiozitatea.

Cum o fi făcut oare faţă dispariţiei soţului ei? Mi-au trecut prin cap tot felul de gânduri prăpăstioase. Sissi devenită femeie de serviciu, cerşind, dormind când la unii, când la alţii, prin adăposturi sau prin hoteluri rău famate. După nenumărate întrebări, mama mă lămureşte în cele din urmă în unele privinţe. O vreme a beneficiat de o pensie de la armată, ca soţie a caporalului dispărut. Ne-a plasat la un cămin de copii de la marginea oraşului, aproape de ea, ca să ne poată vizita cât mai des. Avea o diplomă de puericultoare, dobândită cu multe sacrificii, dar nu i-a folosit la nimic, n-a reuşit să facă rost de o slujbă la o creşă unde ne-ar fi putut lua lângă ea. Până la urmă a acceptat să cânte la pian pentru cei din Crucea Roşie americană, într-un club de ofiţeri. Se străduia să le fie pe plac, interpretând la cerere când Bach, când romanţe americane, când Chopin, când boogie-woogie. Nu a refuzat nici un contract, nici chiar pe cele mai zgârcite, a susţinut câteva concerte de gală, a ţinut locul altora prin localurile de noapte, nu a făcut deloc mof-

turi. A cântat şi prin cabarete, pentru turişti. Era apreciată de toată lumea.

Nu se plângea niciodată, aproape că-ţi venea să crezi că e făcută tocmai pentru stilul acela de viaţă. Nu mai dormea, abia dacă mânca, se căznea de una singură. Era gata să facă orice ca să le asigure traiul celor trei fetiţe ale ei.

Într-o perioadă în care nu mai găseşte nimic de lucru, Sissi merge să-şi caute o slujbă la localul muzicanţilor, Le Palmier, o cafenea din Place Blanche, vizavi de Moulin Rouge. Acolo îl cunoaşte pe Cataneo, şeful unei formaţii cubaneze, Los Matecocos. Era în căutarea unui pianist. O interpelează pe Sissi, iar când o întreabă dacă nu cumva îi displac ritmurile cubaneze, ea îi răspunde:

— Vreau să fac o încercare, chiar dacă sunt femeie.

A făcut o încercare care a durat mai bine de treizeci de ani. Mama a devenit pianista cu acte-n regulă a trupei. Muzica cubaneză i-a asigurat pâinea cea de toate zilele. A umblat prin toată lumea, a văzut Europa, Africa, Statele Unite, Libanul, Iranul. Acordurile lor au răsunat prin toate cluburile din Paris şi de pretutindeni: în cabaretul La Pergola de la Sables d'Olonne, prin localurile Big-Ben, la Romance, la Cabane Cubaine, la Moulin Rouge, la Dancing Marne din Pont de Joinville, la Jimmy's, la Keur Samba, Le Doyen, Pachanga, La Dolce Vita...

Azi, când mă gândesc, muzica aceea îmi răsună în urechi şi îmi aduc aminte cum mă bâţâiam încontinuu. Costumele cu mâneci bufante, zornăitoarele maracas şi guiros se perindă pe sticla mată a aparatului Scopitone. Cataneo, şeful de orchestră, Gonzalo, flautistul, Oscar, interpretul. Sylvia, pianista, dă tonul. Câteodată, când se întorcea din vreun turneu, mama ne lua să stăm cu ea peste weekend. În camera mică de hotel, pe care o închiria pentru câte o lună, mă întâlneam cu vreo zece muzicanţi cubanezi sau mexicani,

cu toţii foarte simpatici. Iar în acele seri ascultam, nu de pe viniluri, ci de-adevărat, *Siboney*, *Ya no me importa nada*, *La passionata*, *Recuerdos de Arcano*, *Pao Pao*, *Les Mal-Aimés* etc.

Mama a mai cântat şi cu alte trupe în afară de Los Matecocos. Când se putea, Sissi, în costum bleumarin şi cămaşă albă, ne lua cu ea în culisele music-hallului ABC. Stăteam în spate în sala goală şi ascultam repetiţiile pentru opereta *La Route Fleurie*, cu un Bourvil care-şi încerca şi talentele de interpret. Uneori, actorul Michel Simon cânta cu vocea lui răguşită, acompaniat la pian de mama, melodii precum *Le printemps sans amour* sau *Elle est épatante cette petite femme-là*. Eram fascinată. La Olympia, teatrul prietenului mamei, Bruno Coquatrix, afundată în fotoliile imense de catifea roşie, vedeam cum Sissi îi dădea sfaturi celei care avea să devină celebra cântăreaţă şi actriţă Sylvie Vartan, pe atunci o copilă care abia învăţa să cânte şi să se mişte pe scenă. În salonul frumoasei Corinne Marchand, luam parte, ascunsă după pianul ei cu coadă, negru lăcuit, la repetiţiile pentru sumbra melodie din filmul *Cléo de 5 à 7*, al lui Agnès Varda. Când primeam permisiune de la supraveghetoarea generală, eu şi surorile mele plecam de la internat pentru mai multe zile şi o însoţeam pe Sissi la micul castel al lui Joséphine Baker. Am fost prima spectatoare a piesei sale *J'ai deux amours*. Am văzut-o pe celebra Régine, cântăreaţă şi patroană, în neglijeu şi nepieptănată, când m-am dus să-i iau salariul lui Sissi, de care uitase. Mi-l amintesc pe Sacha Distel cum repeta pentru *Scoubidou* şi o privea pe mama cu afecţiune, şoptind: „N-aş putea trăi fără Sylvia".

Sylvia Wisner – micuţa Sissi, născută într-una dintre marile familii burgheze din Bucureştiul interbelic, pianistă foarte talentată, care cânta muzică clasică de la vârsta de cinci ani, care-şi dorise din toată inima să devină un medic

iscusit, pasionată de Brahms, Debussy, Mozart și Bizet –, ei bine, da, mama a devenit pianistă de varietăți.

I-a dezamăgit pe cei apropiați ei. Unele rude au îndrăznit s-o judece: „De ce a ales astfel? Măcar de s-ar fi remarcat în muzica țigănească!", îmi spunea vechiul ei prieten din copilărie și șef de orchestră Edgar Cosma, unchiul celebrului violonist și dirijor Vladimir Cosma.

Sissi a ales acest drum de dragul nostru, de dragul meu. Apoi mi-a îndrumat pașii în viață fără să-mi impună vreodată idealurile spulberate ale tinereții ei. Îi sunt recunoscătoare pentru tot. Mă gândesc la toate acele familii care s-au destrămat, la toți copiii care nu s-au mai născut. Eu îi mulțumesc mamei că ne-a salvat de la neființă.

Și oare eu ce drum aș fi ales, dac-aș fi fost în locul ei?

Promenada din Nisa. Spuma Mediteranei se frământă sub razele soarelui. Pe pietricelele negre, două fotolii de grădină din oţel albăstriu, lipite unul de altul, goale. O imagine din trecut mă copleşeşte. Îi revăd pe părinţii mei plimbându-se pe ţărmul mării. Nu se lăsau impresionaţi de mesajele ruşinoase care invadau cutiile de scrisori sau care cădeau de sus, de prin balcoanele clădirilor burgheze. „Nu mai vrem să vină peste noi evrei care să se lăfăie pe plajele noastre, care să ne respire aerul curat şi să se bucure de riviera noastră." Câţiva metri mai încolo, învăluiţi în lumina soarelui, un cuplu de bătrâni contemplă, îmbrăţişaţi, zările. Mă străduiesc să-mi imprim pe retină imaginea aceasta. De nu s-ar întoarce cu faţa spre mine! De-ar rămâne aşa, nemişcaţi, să-mi mai îngăduie pentru o vreme bucuria nălucirii.

Pe zidurile de cărămidă ale gării Kovno, din Lituania, câteva zvastici proaspăt vopsite cu alb. Într-o dimineaţă rece de toamnă, sosesc la Fortul IX, destinaţia finală a Convoiului 73. O poartă masivă profilându-se în negură, garduri de sârmă ghimpată, curtea închisorii presărată cu turnuri de observaţie, trepte întunecoase, coridoare pline de umezeală, celule sinistre. Pe zidurile scrijelite sper să zăresc, printre desenele tuturor acelor condamnaţi la moarte, o semnătură care i-ar putea aparţine tatălui meu.

Vântul se dezlănţuie pe întinderea câmpiei. Mai multe sculpturi impunătoare de beton marchează locurile macabre ale carnagiilor descoperite la Eliberare. Deasupra unei gropi comune, turba a acoperit placa prin care se comemora dispariţia celor 878 de oameni asasinaţi din Convoiul 73. 878. Izu se număra printre ei. Zgârii cu unghiile pământul negru şi umed. Iau cu mine un pumn de ţărână, într-o cutie de fildeş sculptat, urna mea funerară. Poate că e aici şi o părticică din el, rămasă-n aşteptare de-a lungul anilor? Realitatea nu mai există.

Mă străduiesc să vizitez întregul ansamblu, până la capăt: zidul împuşcaţilor, drumul morţii, pădurea.

Închid ochii.

„Va fi împuşcat. Are treizeci de ani. Cătarea puştii spre el. Nazistul. Ţinteşte. Aceleaşi gesturi, urmărite cu încetinitorul. Două focuri. Tata se prăbuşeşte. Un trup fără

însemnătate. Tata dezbrăcat, aruncat într-o groapă plină cu apă. Cu faţa în noroi."

Ecou fără sfârşit.

Mă aflu la Pravieniškės. Calea ferată rupe satul în două. Pământul se desfăşoară gălbui şi roşcat pe dinaintea ochilor mei, lacul e atât de liniştit. Copacii se avântă spre cer, înghesuiţi unii într-alţii, înlănţuiţi deasupra mormintelor deschise. Stâlpi din piatră roasă de timp, zale ruginite, dale năpădite de buruieni. Nici un indiciu că ne-am afla într-un lagăr sau într-o închisoare. Nimic.

În imensele turbării din mlaştini, caut locul precis unde trebuie să se fi întâmplat totul. Apoi trăiesc groaza. Din nou, păcănitul armelor şi zgomotul de cădere pe pământul în descompunere.

Pe o piatră, steaua evreiască incrustată spune povestea Istoriei îngropate sub frunze. Descopăr un fel de mausoleu înconjurat de un lanţ de fier ruginit, care mă tulbură în asemenea măsură, încât o sun pe sora mea Claude, la Atena.

— Ştii unde sunt? În faţă e un lac neclintit, de jur împrejurul căruia, cât vezi cu ochii, sunt mesteceni. Drumul pare ca de nisip aurit, foarte frumos. Câteva gâze zboară pe lângă o stelă de piatră mâncată de muşchi. E chiar pe locul unde a fost omorât tata...

Se aşterne o perdea de tăcere glacială între cele două puncte de pe glob, colţul meu pierdut de lume din Lituania şi bucătăria surorii mele dintr-o clădire din inima unui mare oraş european. Telefonul meu pare s-o zbuciume, şi atunci, din respect pentru suferinţa ei, închei convorbirea.

Mă aşez, mecanic, pe ferigile roşcate. Copacii se contorsionează pe fundalul cerului albastru. Nu ştiu cât am stat aşa, pierdută în gânduri pe acel petic de pământ purtând povara unui trecut dureros.

Traversez şinele micuţei gări din Pravieniškės, unde mă aşteaptă un taxi.

Pe pervazul camerei mele de hotel odihneşte frumoasa cutie sculptată, învelită în drapelul lituanian, în care se află pumnul de turbă neagră de la Fortul IX. E o prezenţă dragă mie şi care-mi însoţeşte toate gesturile în vreme ce-mi fac valiza. Mă hotărăsc să duc urna la Paris. Jurnalul meu de călătorie îmi va fi confident. Voi nota acolo etapele ultimei călătorii a tatălui meu, numai că în sens invers.

Pe faţa de masă cu carouri roşii şi albe din vagonul-restaurant cutia funerară îmi veghează cina. Trecem lin prin satele Suwalki şi Sestokai. La Białystok, draperiile maronii din cuşeta mea o protejează de soarele de plumb al după-amiezii.

În mijlocul unei câmpii întinse, aştept cuminte să se schimbe ecartamentul roţilor după standardele căilor ferate europene ca s-o pornim din nou la drum.

La Grodno, pe motiv că nu am autorizaţia de a traversa acest minuscul teritoriu al fostei Rusii sovietice, poliţia rusă mă dă jos din tren, laolaltă cu toate bagajele mele, şi mă ţine închisă toată noaptea într-un hangar imens, vechi şi plin de praf. Strâng mereu la piept urna funerară.

Pierdută printre aceste vestigii ale comunismului, sub candelabrele vechi ale unei ere apuse, fără telefon, urlu toată noaptea: „I want my passport! I want to leave!" În zori, cu stomacul întors pe dos de mirosul unei cârpe ude pe care-o

târâie după ea o rusoaică bătrână cu şorţ gri şi batic legat peste o claie de păr gras, primesc răsplata pentru tot scandalul de peste noapte: un ofiţer de poliţie din serviciul de securitate al Federaţiei Ruse mă goneşte afară fără să scoată o vorbă.

Cutiuţa e din nou în libertate şi străbate pădurile de la Mostki, Cienin, Konin, Koło, Vrloci, Kłodawa, Kutno, Lowice-Glonyu şi Bednary. Trece printr-o serie de sate, Kunowice, Azepin, Bocsow, Drwence. În Germania, trece prin Magdeburg, Königstrasse, Braunschweig, apoi trenul lasă în urmă Frankfurtul şi ajunge în sfârşit la Paris, în Gare de l'Est.

Un pic mai târziu, traversez şinele pline de rugină ale vechii gări din Bobigny. Din această gară, acum scoasă din uz, plecau convoaiele care se îndreptau spre lagărele de exterminare.

La Drancy, înconjurată de clădirile lagărului, acum transformate în locuinţe sociale, sub privirile amuzate ale copiilor care se joacă pe terenul viran, depun urna în faţa vagonului proaspăt revopsit, simbol al convoaielor morţii.

În sfârşit, cutiuţa plină cu turbă negricioasă din ţările baltice ajunge la mine acasă, pe un raft al bibliotecii. Din când în când îi schimb locul şi o aşez pe pian, sau printre CD-uri, sau printre vinilurile din sufragerie. Într-o zi, sper să se facă nevăzută, ca prin farmec.

Şi cum ar fi să mă opresc aici? Aş putea spune că „e o poveste veche". De ce să mai răscolesc trecutul, la ce bun să dezgrop cadavrele, să le tulbur pe surorile mele, să le întristez pe fiica şi pe nepoata mea? Cum ar fi să consider că mi-am făcut deja datoria? Dar nu pot, e ceva mai puternic decât mine: dacă există o cât de mică speranţă să aflu adevărul, trebuie să merg până la capăt.

Aşa că mi-am îmbrăcat din nou ţinuta de detectiv.

Ce s-a ales de bancherul Theiler, negustorul de lemne despre care se zicea că ar fi primit fiolele de la complicele său Isaac Abramovici? Dacă încă mai este în viaţă, o să-şi amintească de tatăl meu?

La 6 mai 1943, Theiler, alias Moret, este arestat de soldaţii italieni la Nisa. Evadează din mâinile lor în ziua de 12 iunie 1943. Pe 21 aprilie 1944, este prins din nou, de astă dată de către Gestapo. Nu ştie nimic despre arestarea tovarăşului său Isaac Abramovici.

În dimineaţa zilei de 17 august 1944, trenul în care se află Theiler scoate un zgomot asurzitor. Nu ştie încotro se îndreaptă. Seara, convoiul se opreşte în plin câmp, înainte să intre în gara Nanteuil-Saacy. Podul feroviar care trecea peste Marna a fost distrus cu câteva zile mai devreme, iar deportaţii trebuie să meargă pe jos până la gară, unde îi aşteaptă un alt tren. Profitând că s-a lăsat întunericul, Theiler

se aruncă într-un şanţ, după care începe să fugă, şi fuge până când abia mai poate sufla, merge fără oprire, ajunge într-o pădure şi nu se opreşte, deşi are o rană care sângerează la picior. Înfometat, se ascunde vreme de trei săptămâni. Fură câţiva cartofi de pe undeva, doarme chinuit în barăci abandonate. În cele din urmă, ajunge la Forţele Franceze de la Saacy-sur-Marne. Şi iată-l pe Theiler implicat în reţeaua de est. Va primi din partea şefului centralei Praxitele medalia Rezistenţei pentru dinamismul şi curajul său. În 1946, şi-a dat toate examenele şi a devenit doctor în medicină. Va profesa la Paris până la moarte, în 1982.

Acum, e prea târziu ca să mai pot sta de vorbă cu el. Dar aş putea încerca să mă întâlnesc cu unii dintre urmaşii săi. Încerc să-i identific în Pagini Aurii pe toţi cei numiţi Theiler care trăiesc în Franţa. Numere de telefon, adrese, emailuri. Trimit scrisori identice, las invariabil aceleaşi mesaje pe robotul telefonic. „Îmi cer scuze că vă deranjez, aş vrea să ştiu dacă îl cunoaşteţi pe un anume René-Michel Theiler. Scriu o carte despre tatăl meu, care l-a cunoscut în anul 1944." Aştept răbdătoare câteva zile, îmi păstrez cumpătul. Aştept. Într-o bună zi, cine ştie...

Mă simt oarecum ridicolă, dar mă gândesc fără să vreau la mama, la felul neabătut în care a luptat ca să-l găsească pe tata. Exemplul ei îmi inspiră forţa de a-l căuta şi eu.

Țin în mână cartea lui Flavian *De la nuit vers la lumière*, *Din noapte spre lumină*, în care povestește întâmplările din timpul războiului. În 1947, îi dăruise mamei un exemplar cu dedicație. Așa cum fac adeseori, încerc să descopăr sub rândurile tipărite un alt scris, să caut mesajul ascuns printre ele. Nu găsesc numele pe care-l caut, nu găsesc numele tatei, complicele lui din regiment, tovarășul lui de rezistență, nimic despre prietenul său Izu.

Plecând de la voluminoasa corespondență dintre părinții mei, încerc să descopăr personalitatea lui Flavian, amicul lor din timpul războiului. Printre foile adunate de „arhivara" Sissi, găsesc o scrisoare a lui Flavian adresată mamei, ca răspuns la unul dintre mesajele lansate de ea în căutarea lui tata. „Stimată doamnă, am primit scrisoarea dumneavoastră și vă mulțumesc pentru încrederea pe care mi-o acordați. Însă am început să-mi fac griji pentru soarta soțului dumneavoastră, căruia îi păstrez cea mai afectuoasă prietenie. Sper ca la încheierea războiului să se întoarcă degrabă acasă. Dacă vă pot ajuta în orice altă privință, vă rog să nu ezitați să-mi scrieți."

Mama nu i-a mai trimis niciodată vreun răspuns lui Flavian. Nu i-a cerut niciodată ajutorul. Voia poate să păstreze neștirbită prietenia dintre ei, sau poate o durea faptul că ea își pierduse soțul, în vreme ce Flavian era viu și

nevătămat? Se deschisese un fel de prăpastie între trecut şi prezent, o prăpastie în care se prăbuşiseră atâtea lucruri.

Acum îmi fac curaj şi scriu pe adresa rue de Malakoff nr. 125, în Neuilly-sur-Seine. Îmi răspunde o doamnă Flavian, dar nu e vorba de Lola. Este cea de-a patra soţie a lui Flavian. Aflu de la ea că Lola, cea dintâi soţie, a murit de cancer, în urmă cu mulţi ani. Nu a rămas nimic de la ea. Această a patra soţie mă informează că soţul ei a murit acum mai bine de douăzeci de ani. Nu ştia că Flavian a fost responsabilul grupului de voluntari străini ai Mişcării Unite de Rezistenţă, sub pseudonimul Murat. De asemenea, nu ştia ca între soţul ei şi tatăl meu să fi fost vreo relaţie politică sau de prietenie. Îmi mulţumeşte pentru fotografiile pe care i le-am trimis.

Prietenia dintre cei doi a dispărut cu totul prin moartea unuia şi tăcerea celuilalt. Acum douăzeci de ani, încă aş fi putut să-i pun câteva întrebări lui Flavian. Ca în povestea cu Aladin, ar fi putut să mi-l readucă înaintea ochilor pe tata. Dar, iarăşi, e prea târziu.

În prezent, ce importanţă să mai aibă hăituirea, identitatea de Marcel sau de Isaac, aşa-numita contrabandă cu devize străine sau cu fiole, Theiler, procesul, acuzaţiile adevărate sau false ale slujitorilor Reich-ului, ale acelor fiinţe abjecte? Prefer să-mi urmez drumul după ce voi fi aruncat o ultimă privire asupra lucrurilor care pot fi salvate de la uitare. Sper să nu fie prea târziu.

Mătuşa Berthine sărbătoreşte astăzi împlinirea vârstei de nouăzeci şi nouă de ani. Au trecut câteva luni de când am fost în vizită la Bucureşti. O sun de la Paris, iar fiul ei Radu, vărul meu, o conduce încet până în faţa camerei de luat vederi de la calculator. O văd acolo, stând în scaunul ei cu rotile. Seamănă oarecum cu Sissi. Părul ei alb seamănă cu puful de pe capul nou-născuţilor. Mă priveşte insistent, cu ochii ei imenşi. Nu-nţelege ce se întâmplă în jurul ei. Se uită la mine fără să mă recunoască şi îmi vorbeşte cu glas rugător când în română, când într-o franceză fără cusur:

— Cine eşti dumneata? Nu te cunosc. Eşti fata lui Sissi? Când vii pe-aici? Tare mi-e dor de Sissi!

Când am fost pe la ea în urmă cu câteva luni, Berthine mi-a dăruit un pacheţel legat cu sfoară. „Să-l deschizi la Paris", mi-a cerut. Când am ajuns acasă, am tăiat sfoara şi am rupt hârtia glasată, albastră precum ochii lui Sissi. Am descoperit astfel corespondenţa de-o viaţă: scrierile trimise de părinţii

mei rudelor în vremea când erau blocaţi în zona liberă, precum şi pe cele de mai târziu dintre mama şi părinţii ei rămaşi în spatele Cortinei de Fier.

Acum, acele scrisori stau împrăştiate peste tot pe covorul din sufragerie. Din nou, mirosul de cerneală uscată se răspândeşte în noapte. Mângâi caligrafia fină a tatălui meu, admir scrisul ordonat al mamei. Părinţii mei s-au întâlnit din nou.

Un stadion neacoperit, gazonul de un verde intens. Pământul roșu al pistei e moale și fin. Îmi ung tot corpul cu o vopsea cenușie, metalizată. Sunt îmbrăcată cu un șort alb și cu un tricou fără mâneci, tot alb. Alerg pe pista roșie, ținând în mână ștafeta. În fața mea, o mână întinsă apucă ștafeta. Fiica mea, la vârsta adolescenței, aleargă pe pământul dintr-odată acoperit cu zăpadă, lăsând urme la distanțe mari. Zâmbește. Părul îi flutură în jurul chipului ei luminos. Ajunge pe un promontoriu bizar, acoperit cu o țesătură roșie, în mijlocul unei mări albastre în care saltă peștișori aurii. Fiica mea e goală. Își ia avânt și alunecă încet prin văzduhul curat. Ca într-un film în ralenti, se scufundă apoi în apa albastră.

Mă plimb pe aleile năpădite de buruieni ale cimitirului din Pantin, ochii mi s-au uscat, nu mai am lacrimi. Îmi târâi încălţările prin frunzele de toamnă ruginii şi aurii. Aranjez pietricelele pe mormântul albastru al lui Sissi, care a murit în ziua de 15 mai 1998, exact la cincizeci de ani de la dispariţia tatălui meu. Torn apă pe granit. Şterg cu degetele semnele timpului. Sub apa curată, literele aurite tremură uşor. *Sissi, 1919–1998, Izu, 1914–1944*. Dedesubt, o cheie sol aurită.

Îmi continui pelerinajul până la cimitirul creştin din Condé-en-Brie. Aici, în Aisne, Luiza s-a întâlnit cu mama ei, bunica Golda, fugită din lagărul de la Cernăuţi. Preotul satului a îngăduit crearea unei mici zone evreieşti. Urcăm încet dealul, eu şi vărul meu primar Alain, fiul cel mai mare al Luizei.

Pe mormântul familiei, sunt gravate în marmura albă numele tuturor celor răposaţi din neamul Béhar. Golda, bunica, Luiza, mătuşa, Henri, unchiul. Verişorii mei au adăugat şi numele fiului asasinat, tatăl meu, Isaac Abramovici, zis Izu.

Alain îmi mărturiseşte că bunica se gândea adeseori la fiul ei şi plângea.

La momentul scrierii acestei istorisiri, Alain se afla încă printre noi. Ne-a părăsit dintr-odată la câteva luni după acel

pelerinaj la mormintele părinţilor noştri. Numele lui apare acum printre celelalte nume de pe mormântul familiei. Nu sunt decât nişte nume.

Numele tatălui meu apare fără îndoială şi la Memorialul Holocaustului de la Berlin. Poate că se găseşte pe undeva şi la United States Holocaust Memorial Museum din Washington?

Se pare că fotografia lui se află şi la Muzeul Yad Vashem, pe Dealul Amintirii din Ierusalim.

Câte morminte pentru o viaţă frântă înainte de vreme.

Zmeiele mele atârnă greu în sacul lor bleumarin. E cald în luna iulie, în Parc de la Villette. Cerul e limpede, soarele la zenit. Festivalul de jazz şi-a deschis porţile ca în fiecare an. Un vânticel unduieşte cu blândeţe vârfurile copacilor.

Las jos sacul pe iarba grasă. Zmeiele aşezate unul lângă altul alcătuiesc un curcubeu. Îl prefer pe cel roşu, e mare şi rezistent şi îmi place foarte mult. Desfac sfoara de pe bobine, orientez zmeul în direcţia vântului. Esplanada e imensă. Desfăşor fără grabă firele, în paralel. Cu o mişcare scurtă, trag de pârghie în jos. Bestia se ridică brusc în aer. O dată la dreapta, o dată la stânga. Câteva spirale largi în aer. Când trag spre dreapta, zmeul se contorsionează nervos. Trag în direcţia opusă. În depărtare câţiva tineri privesc zâmbind spectacolul de pe cer. O familie se bucură de un picnic cu siguranţă gustos. O mamă merge cu paşi repezi în spatele bebeluşului ei. O fetiţă pedalează pe bicicleta ei roz.

Dintr-odată, o melodie de jazz umple văzduhul. *Tutu*, de Miles Davis. Nu visez, e o realitate minunată. Vântul e numai bun. Mă întind pe spate, închid ochii. Miles Davis se aude în continuare, numai şi numai pentru mine. Zmeul pluteşte în linişte pe deasupra mea. O pată roşie ca sângele pe cerul azuriu.

Fiicei mele Julie şi nepoatei mele, Elli

„Izulete, m-ai întrebat dacă arhivele n-au fost distruse.
De ce le-aş fi distrus?
Ba dimpotrivă, le-am pus în ordine.
Cred că vom munci pentru copiii noştri şi poate chiar pentru nepoţii noştri."

Sissi către soţul ei, angajat în slujba Franţei în 1938

Mulţumirile mele se îndreaptă către:

Jean-Denis Bonan.

Danièle Letelier, Françoise Liffran, Florence Pétry.

Eric Sarner, Jean-Claude Bernardet, Isabel Juanpera.

Florinel Ionescu, Victor Ionescu, Vladimir Eli, Anca Hirte, Andra Tevy, Crenguţa Pânzaru, Didier Auroi, Corina Von List.

Victor Farca, Berthine Farca, Ana Wisner, Moritz Wisner, Golda Abramovici, Salomon Abramovici, Alain Béhar, Sonia Béhar, Cathy Béhar, Annick Béhar.

François Rébillat, doamna Pilorin, doamna Sivar, părintele Maurice, doamna Préault, sora Marie Saint-Joseph, Monseniorul Paul Rémond, Jeanine.

Conrad Flavian, Lola Flavian.

Ivan Jablonka, Pierre Abramovici, Annette Wieviorka, Dumitru Hâncu, dr. Dorin Dobrincu, Alina Pavelescu, Marie-Ange Layer, Laurence Thibaud, Michel Reynaud, Sarah Kaminsky, Michel Kaptur.

Jean-Pierre Mast, Pascal Ory, Alain Dugrand, Catherine Clément, Michel David, Hervé Letellier, Colette Fellous, Michèle Kahn, Antoine Perraud, Jean-Christophe Brochier.

Talila, Muriel Levy, Ygal Berger, Olivier Balande.

Serge Lalou, Christophe Leraie, Clara Mahieu, Lise Roure, Mélanie Dufour, Jan Baetens.

Claude Arar, Yacov Arar, Analie Abramovici-Barrau, Zoé Rault.

Le mulţumesc de asemenea celor care mi-au fost sursă de inspiraţie:

Mihail Sebastian, Benjamin Fondane, Daniel Mendelhson, Orson Welles, Pierre Vidal-Naquet, Georges Perec, François Le Lionnais, Patrick Modiano, Annie Ernaux, Joseph Kessel şi tuturor celor ale căror nume nu mi le mai amintesc.

Mulţumirile mele domnului Benoît Peeters, directorul editurii Impressions Nouvelles, care a făcut posibilă publicarea acestei cărţi.

Paris, februarie 2014

Arhivele consultate

Biroul Stării Civile din Caen.
Biroul Arhivelor Victimelor din Conflictele Contemporane, Caen.
Marea Cancelarie a Legiunii de Onoare, Paris.
Ministerul Afacerilor Interne, Direcţia Generală a Siguranţei Naţionale, Paris.
Ministerul Apărării şi al Foştilor Combatanţi, Paris.
Biroul Rezistenţei şi al celui de-al Doilea Război Mondial, Paris.
Muzeul Rezistenţei, Paris.
Institutul de Istorie Contemporană, Paris.
Biroul Central al Arhivelor Administrative, Pau.
Biroul Rezistenţei din cadrul Arhivelor Apărării, Vincennes.
Arhivele istorice ale Căilor Ferate Franceze, Le Mans.
Arhivele Naţionale din Paris.
Arhivele Prefecturii Poliţiei din Paris.
Direcţia Centrală a Biroului de Informaţii Publice din Paris.
Consiliul Internaţional al Arhivelor din Paris.
Arhivele departamentale Seine-et-Marne.
Asociaţia de Istorie a Căilor Ferate, Paris.
Asociaţia pentru Studiul Mişcării de Rezistenţă Franceze, Fundaţia Rezistenţei, Paris.
Arhivele departamentale Alpes-Maritimes.

Organizaţia Secours National din Alpes-Maritimes.
Organizaţia Secours National din Monaco.
Prefectura Alpes-Maritimes şi comisariatele de poliţie din Cannes, Menton, Monaco, Beausoleil, Nisa.
Arhivele departamentale Cher.
Centrul de documentare al arhivelor Shoahului, fonduri germane, Serge Klarsfeld.
Institutul de Istorie German, Paris.
Bundesarchiv, Berlin.
United States Memorial Holocaust Museum, Washington.
Ministerul Administraţiei şi Internelor, Arhivele Naţionale, Bucureşti.
Centrul pentru Studiul Istoriei Evreilor România, Bucureşti.
Biblioteca Academiei Române, periodice, Bucureşti.
Corespondenţă: Sylvia Wisner-Abramovici, Isaac Abramovici, Anicuţa Wisner, Moritz Wisner, Berthine Wisner, Flavian, Salvagni, Jean Cognat, dr. Skosowsky, dr. Alfred Lyon, R. Biardeau, Paul Amiel, R. Pernollet, Enayez, Irène şi Albert Michelson, sora Marie Saint-Joseph, François Rébillat, Rubens, Navitz.
Documente personale, Sylvia Abramovici, Isaac Abramovici.

La prețul de vânzare se adaugă 2%,
reprezentând valoarea timbrului literar.

În aceeași colecție:

Cornelia Blaga-Brediceanu
Jurnale: 1919, 1936–1939, 1939–1940, 1959–1960

Ariana Rosser Macarie
Case, trenuri și andrele

Mihail Sebastian
Jurnal: 1935–1944

Petre Solomon
Un personaj care-mi poartă numele: Colaj memorialistic, 1923–1947

Riri Sylvia Manor
Bucuria de a nu fi perfectă: Memorii, București/Tel Aviv 1941–2015

memorii | jurnale
călătorii | corespondență | portrete | convorbiri | biografii
reportaj | portrete în dialog

Pentru mine, scrisul nu e un medicament, ci o victorie împotriva răului. M-am străduit să înlocuiesc prin cuvinte ceea ce e de nenumit. Am tăria să privesc în urmă.

Azi, când sunt mai în vârstă decât tatăl meu la acea vreme, îl privesc așa cum își privește o soră fratele mai mic, sau cum își privește o mamă fiul. Amestec generațiile, răstorn cronologia. Din nevoia mea de revelații, mi se pare că fila timpului e îngustă și c-o pot străbate fără șovăire.

Mireille Abramovici

Mireille Abramovici pornește pe urmele tatălui său, arestat la Nisa cu zece zile înainte de nașterea ei și deportat în mai 1944, alături de alte sute de evrei. În speranța de a-i salva, simbolic, viața, totul, chiar și cel mai vag indiciu, îi este de folos. Scrisori, fotografii și acte din arhiva mamei, drumuri în România, Franța și Germania, vizite la rude și la cunoscuți de-ai părinților ei, obiecte rămase amintire din povestea lor de dragoste, vise și intuiții umplu încetul cu încetul spațiile albe din portretul tatălui și întregesc o poveste copleșitoare.

ISBN 978-973-50-5511-0
9 789735 055110